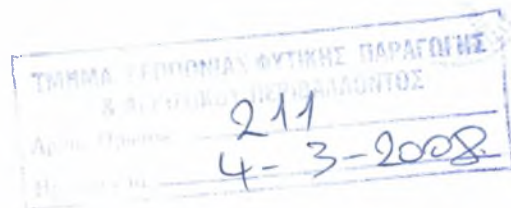

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΓΕΩΠΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΤΗΣ

ΤΑΣΟΥΛΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑ

ΘΕΜΑ

**Απόψεις και στάσεις των αγροτών του Νομού Χανίων απέναντι στη
Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική**

Συμβουλευτική Επιτροπή

**Αθ. Σφουγγάρης, Επίκουρος Καθηγητής (Επιβλέπων)
Στ. Τζώρτζιος, Καθηγητής
Ν. Δαναλάτος, Καθηγητής**

ΒΟΛΟΣ 2008

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.:	6213/1
Ημερ. Εισ.:	03-04-2008
Δωρεά:	Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός:	ΠΤ – ΦΠΑΠ
	2008
	ΦΡΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα της εν λόγω διατριβής, τον κ. Αθανάσιο Σφουγγάρη, επίκουρο καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας για τη δυνατότητα που μου έδωσε να ασχοληθώ με το παρόν θέμα, αλλά και για την αμέριστη επιστημονική και ηθική υποστήριξη του καθόλη τη διάρκεια της διατριβής.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές κ. Στ. Τζώρτζιο και κ. Ν. Δαναλάτο για τις χρήσιμες συμβουλές και υποδείξεις τους για την ολοκλήρωση της εν λόγω πτυχιακής διατριβής.

Ακόμα ευχαριστώ θερμά τους γονείς μου και τους θείους μου για την ηθική και υλική τους υποστήριξη, καθώς και για την αμέριστη συμπαράστασή τους κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους γνωστούς και φίλους που με βοήθησαν κατά τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας πτυχιακής διατριβής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
2. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	3
2.1 Ο ρόλος της γεωργίας	3
2.2 Η Ελληνική γεωργία	4
2.3 Τα προβλήματα της ελληνικής γεωργίας.....	6
2.4 Σύντομη αναδρομή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	11
2.5 Η ευρωπαϊκή γεωργία	13
2.6 Λόγοι ύπαρξης και στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής	13
2.7 Οι λόγοι μεταρρύθμισης της ΚΑΠ	14
2.8 Οι μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ	16
2.8.1. Η αναμόρφωση του 1992.....	16
2.8.2. Η αναμόρφωση του 1999.....	17
2.8.3. Η αναμόρφωση του 2003.....	18
2.8.3.1. Το γενικό πλαίσιο της νέας ΚΑΠ	18
2.8.3.2. Αναλυτικά στοιχεία για την τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ.....	19
2.9 ΕΕ και Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ).....	27
2.10 Το εμπόριο αγροτικών προϊόντων στην ΕΕ.....	28
2.11 Ελληνική γεωργία, παγκοσμιοποίηση και νέα ΚΑΠ	29
2.12 Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας αγροτικής ανάπτυξης.....	32
2.12.1. Προφίλ των αγροτουριστών.....	32
2.12.2. Πλεονεκτήματα αγροτουρισμού	33
3. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	34
4. ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	35
4.1 Γεωγραφικά χαρακτηριστικά και πληθυσμιακά στοιχεία του Νομού	35
4.2 Κλιματολογικά χαρακτηριστικά του νομού.....	36
4.3 Ο νομός και ο αγροτικός τομέας.....	37
5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	39
5.1 Δημοσκόπηση	39
5.2 Δειγματοληψία.....	39
5.3 Ερωτηματολόγιο	41
5.4 Συμπλήρωση ερωτηματολογίων	41
5.5 Ανάλυση ερωτηματολογίων	42
6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ	43
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	80
7.1 Συμπεράσματα	80
7.2 Προτάσεις	82
8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	84

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως είναι γνωστό όλοι οι έμβιοι οργανισμοί για να μπορέσουν να εκδηλώσουν τις απαραίτητες λειτουργίες της ζωής πρέπει να τραφούν. Οι οργανισμοί κατατάσσονται σε δυο κατηγορίες σύμφωνα με την πηγή της τροφής τους. Έτσι υπάρχουν οι αυτότροφοι οργανισμοί οι οποίοι μπορούν να συνθέσουν οι ίδιοι την τροφή τους με τη διαδικασία της φωτοσύνθεσης και να παράγουν οργανικές ουσίες από ανόργανα στοιχεία με τη βοήθεια της ηλιακής ενέργειας, του CO₂ και του νερού, ενώ η άλλη κατηγορία είναι οι ετερότροφοι οργανισμοί οι οποίοι προσλαμβάνουν την απαιτούμενη ενέργεια καταναλώνοντας άλλους οργανισμούς. Στην κατηγορία των αυτότροφων οργανισμών ανήκουν τα φύκη, μερικά βακτήρια και τα ανώτερα φυτά, ενώ η κατηγορία των ετερότροφων οργανισμών χωρίζεται σε δυο υποκατηγορίες, τους φυτοφάγους και τους σαρκοφάγους οργανισμούς (Βερεσόγλου, 2002).

Ο άνθρωπος ανήκει στην κατηγορία των ετερότροφων οργανισμών και έχει ως πηγή τροφής του τα φυτά και τα ζώα. Στα πρώτα στάδια της εξελικτικής διαδικασίας το ανθρώπινο είδος εξασφάλιζε την τροφή του με τη συλλογή βολβών και καρπών. Σταδιακά και με την κατασκευή των πρώτων εργαλείων κατάφερε να κυνηγήσει και να εντάξει στη διατροφή του και τα ζώα. Η πρώτη προσπάθεια του ανθρώπου για συστηματική καλλιέργεια υπολογίζεται ότι έγινε πριν από 10-12 χιλιάδες χρόνια στην περιοχή της Μεσοποταμίας. Κάπως έτσι ξεκίνησε ο μακροχρόνιος αγώνας του ανθρώπου να χρησιμοποιήσει τη γη προς όφελός του, ο οποίος συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Σήμερα, στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, για τη συστηματική καλλιέργεια της γης ο άνθρωπος χρησιμοποιεί μια πληθώρα επιστημών προκειμένου να καλύψει τις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες του πληθυσμού σε τροφή.

Δυστυχώς όμως η κατανομή των παραγόμενων τροφίμων είναι άνιση μεταξύ των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών με αποτέλεσμα το 30% των ενηλίκων του δυτικού κόσμου, περίπου ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι, να είναι παχύσαρκοι, με ανησυχητική αύξηση της εφηβικής και παιδικής παχυσαρκίας (<http1>). Στον αντίποδα, το 30% του πληθυσμού των αναπτυσσόμενων χωρών πάσχει από πείνα και υποσιτισμό, με περίπου 6.000.000 παιδιά να πεθαίνουν ετησίως από κακή ή ελλιπή διατροφή (<http2>).

Ένα σημαντικό πρόβλημα που προκύπτει από την εντατικοποίηση των

καλλιεργειών είναι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος από τη ληστρική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, του νερού και εδάφους, καθώς και η ρύπανσή τους από τη μη ορθολογική χρήση των λιπασμάτων και των φυτοφαρμάκων. Σημερινός στόχος της γεωργίας πρέπει να είναι η παραγωγή καλής ποιότητας τροφίμων σε επαρκή ποσότητα, με όσο το δυνατόν λιγότερες δυσμενείς επιπτώσεις για το περιβάλλον.

2. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1 Ο ρόλος της γεωργίας

Αρχικά οι άνθρωποι ασχολήθηκαν με τη γεωργία προκειμένου να καλύψουν τη βασικότερη ανάγκη τους, τη διατροφή, σταδιακά όμως τα καλλιεργούμενα είδη χρησιμοποιήθηκαν και για άλλους σκοπούς, όπως η ένδυση, ακόμα και η αισθητική απόλαυση. Ο ρόλος της γεωργίας όμως σήμερα δεν είναι μόνο αυτός, η γεωργία σήμερα καλείται να επιτελέσει ένα σύνολο λειτουργιών βασισμένων στις ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις του σύγχρονου ανθρώπου.

Οι βασικές λειτουργίες της γεωργίας σήμερα είναι τρεις: η οικονομική, η χωροταξική και η περιβαλλοντική (Agenda, 2000). Η οικονομική της λειτουργία αναφέρεται στον παραδοσιακό παραγωγικό ρόλο της γεωργίας, ο οποίος συνίσταται στην παραγωγή τροφίμων για τους καταναλωτές και πρώτων υλών για τη βιομηχανία, που συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση και τη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου. Η χωροταξική της λειτουργία βασίζεται στη διαφοροποίησή της, εφόσον η γεωργία συμπληρώνεται από άλλες δραστηριότητες, όπως η βιομηχανία, το εμπόριο ή ο τουρισμός. Η περιβαλλοντική της λειτουργία αφορά τη διατήρηση των ειδών και την προστασία της βιοποικιλότητας και του τοπίου, στο πλαίσιο μιας βιώσιμης γεωργικής ανάπτυξης, μέσω της ενθάρρυνσης γεωργικών πρακτικών που σέβονται το περιβάλλον (<http3>).

Για την επίτευξη αυτών των στόχων απαραίτητη είναι η μέριμνα του κράτους για τη στήριξη του αγροτικού πληθυσμού ώστε να παραμείνει στην ύπαιθρο και τον εκσυγχρονισμό των αγροτικών κοινωνιών. Για τον εκσυγχρονισμό των αγροτικών κοινωνιών οι προσπάθειες που καταβάλλονται συνίστανται στη λήψη μέτρων πολιτικής και τιμών για να υποστηριχθεί το αγροτικό εισόδημα, καθώς και μέτρα βελτίωσης των συνθηκών και της τεχνικής υποδομής στην ύπαιθρο. Άλλα μέτρα που

λαμβάνονται προσανατολίζονται στη βελτίωση των συνθηκών γενικής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης των αγροτών καθώς και των συνθηκών νοσοκομειακής και φαρμακευτικής περίθαλψης του αγροτικού πληθυσμού (Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας, 2002).

2.2 Η Ελληνική γεωργία

Το κλίμα της Ελλάδας έχει σε γενικές γραμμές τα χαρακτηριστικά του μεσογειακού κλίματος, δηλαδή ήπιους και βροχερούς χειμώνες, σχετικά θερμά και ξηρά καλοκαίρια με μεγάλη ηλιοφάνεια σχεδόν όλο το χρόνο ([http4](#)). Οι συνθήκες αυτές είναι ευνοϊκές για μεγάλο εύρος ποικιλιών καλλιεργούμενων φυτών. Η κλιματική ποικιλία και το πολύμορφο ανάγλυφο, που παρουσιάζει η ελληνική γη, δίνουν την δυνατότητα να καλλιεργηθούν διάφορα είδη, από τα οποία τα σημαντικότερα είναι: τα δημητριακά, ο καπνός, το βαμβάκι, τα ζαχαρότευτλα, και το ρύζι. Από τις δενδρώδεις καλλιέργειες είναι: τα εσπεριδοειδή, τα οπωροφόρα, η ελιά, το αβοκάντο, οι μπανάνες και άλλα. Ακόμα καλλιεργούνται αμπέλια και λαχανικά ([http5](#)).

Ο πρωτογενής τομέας εξακολουθεί να αποτελεί ένα από τους βασικούς τομείς της οικονομίας της Ελλάδος, έχοντας ιδιαίτερο κοινωνικό και περιβαλλοντικό ρόλο, αν και τα τελευταία χρόνια διαρκώς συρρικνώνεται η συμμετοχή του στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας, για το έτος 2004 ανερχόταν περίπου στο 5%. Ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα βασίζεται σε δραστηριότητες χαμηλής προστιθέμενης αξίας, όπου η ποιότητα, η γραμμή (design) και η καινοτομία των παραγόμενων αγαθών παραμένει χαμηλή ([http6](#)).

Από τα 132 εκατ. στρέμματα της συνολικής έκτασης της χώρας η καλλιεργήσιμη γη καταλαμβάνει 39 εκατ. στρέμματα, οι βοσκότοποι 52,2 εκατ. στρέμματα και οι δασικές εκτάσεις εκτείνονται σε 29,8 εκατ. στρέμματα (Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας, 2002).

Έτσι σύμφωνα και με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. η καλλιεργούμενη γη αποτελεί το 30% της έκτασης της χώρας και περιλαμβάνει ως επί το πλείστον, ετήσιες και αροτραίες καλλιέργειες (σιτηρά, καπνός, βαμβάκι, κ.α.) και πολυετείς καλλιέργειες, όπως οπωρώνες, ελαιώνες και αμπέλια. Σημαντικό ποσοστό της πρωτογενούς παραγωγής αποτελεί η κτηνοτροφία, καθώς το 39% της ελληνικής υπαίθρου είναι

βοσκότοποι (2001).

Η Ελλάδα διαθέτει σχετικά επαρκείς – με ιδιαίτερα υψηλά ποιοτικά χαρακτηριστικά - ποσότητες υδατικών πόρων. Όμως παρατηρείται σημαντική γεωγραφική και εποχιακή ανισοκατανομή τους: άνυδρα νησιά και Ανατολική/Νότια Ελλάδα από τη μία, πλεονασματικό υδατικό δυναμικό στη Δυτική και Βόρεια ενδοχώρα από την άλλη. Οι αρδευόμενες εκτάσεις ανέρχονται σε ποσοστό 32,8% της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης ([http6](http://6))

Η ανθρώπινη εργασία που ενσωματώνεται στη γεωργική παραγωγή της χώρας μας είναι σήμερα πολύ μικρότερη σε σχέση με αυτή των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ανάπτυξη της γεωργίας σε μια χώρα συνοδεύεται πάντα από μείωση της απαιτούμενης ανθρώπινης εργασίας με ανάλογη αύξηση της μηχανικής εργασίας. Το εργατικό δυναμικό της Ελληνικής γεωργίας σημείωσε συνεχή μείωση στη διάρκεια της περιόδου 1981-1998 με αποτέλεσμα το ποσοστό συμμετοχής της γεωργίας στο σύνολο του εργατικού δυναμικού να πέσει από το 29,2% στο 17,8% (Δαουτόπουλος, 2002). Η μείωση αυτή συνεχίστηκε και τα επόμενα χρόνια έτσι οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα, για το έτος 2004, ανέρχονταν σε 546.000 με μερίδιο στη συνολική απασχόληση 12,6%, ποσοστό αρκετά υψηλό σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ-15 της ίδιας χρονιάς που ήταν 3,8% ([http6](http://6)).

Τρεις είναι οι βασικοί τύποι γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα σήμερα (Καζακόπουλος, 1997):

α) γεωργικές εκμεταλλεύσεις παραδοσιακού τύπου: είναι μικρο-χωρικές εκμεταλλεύσεις, που χρησιμοποιούν την εργασία των μελών της οικογένειας για της ανάγκες της εργασίας της εκμετάλλευσης, συναντώνται κυρίως σε περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ορεινές και μειονεκτικές. Συνήθως η εκμετάλλευση ακολουθεί πολυκαλλιεργητικό σύστημα με το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής να αυτοκαταναλώνεται και ένα μικρό μέρος της να κατευθύνεται προς την αγορά.

β) γεωργικές εκμεταλλεύσεις επιχειρησιακού τύπου: πρόκειται για γεωργικές εκμεταλλεύσεις που όλο και περισσότερο προσανατολίζονται στην οικονομία της αγοράς. Οι εκμεταλλεύσεις αυτές εξειδικεύονται στην παραγωγή ορισμένων γεωργικών προϊόντων. Συνήθως έχουν μεγάλο μέγεθος, δυνατότητα εισαγωγής βελτιωμένης τεχνολογίας και τους παρέχονται πιστωτικές διευκολύνσεις από τις τράπεζες. Έτσι μπορούν να βελτιώσουν την παραγωγικότητά τους και να συμπίεσουν

το κόστος παραγωγής τους

γ) γεωργικές εκμεταλλεύσεις που χρειάζονται συνεταιριστική οργάνωση: στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται μικρομεσαίες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, που αντιμετωπίζουν κάτω από το καθεστώς της οικονομίας της αγοράς, όλο και πιο έντονα, το πρόβλημα της επιβίωσης. Έχουν μικρά περιθώρια κέρδους, δυσκολίες στη συμπίεση του κόστους παραγωγής, μικρή διαπραγματευτική δύναμη, περιορισμένες δυνατότητες για επενδύσεις με αποτέλεσμα η συλλογική τους οργάνωση να είναι πρωταρχικής σημασίας.

Στην Ελλάδα υπάρχουν σήμερα 6.350 Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, 114 Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών που απαριθμούν 746.000 μέλη και αποτελούν μια από τις βασικές θεσμικές δομές στήριξης του αγροτικού τομέα (<http6>).

2.3 Τα προβλήματα της ελληνικής γεωργίας

Ένα από τα μεγαλύτερα πρόβλημα της ελληνικής γεωργίας είναι ο μεγάλος αριθμός των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και, κατά συνέπεια, η μικρή έκταση του γεωργικού κλήρου, που μαζί με τον κατατεμαχισμό του κάνουν αδύνατη την ορθολογιστική καλλιέργεια και αντισυμβατική τη χρήση μηχανικών μέσων. Οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις έχουν -στη μεγάλη πλειονότητά τους- οικογενειακό χαρακτήρα. Ένα σημαντικό μέρος των εκμεταλλεύσεων (250.080 στρέμ.) δεν εφαρμόζει στην εντατική ετήσια καλλιέργεια και σε εκτάσεις 3.377.410 στρεμμάτων εφαρμόζεται η μέθοδος της αγρανάπαισης. Η μεγάλη πλειονότητα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (788.344 στρέμ.) διαθέτει γη έκτασης μικρότερης από 50 στρέμματα, χωράφια συνολικής έκτασης 50-100 στρεμμάτων διαθέτουν μόνο 149.864 εκμεταλλεύσεις, ενώ πάνω από 100 στρέμματα διαθέτουν μόνο 60.668 εκμεταλλεύσεις. Η μικρή, κατά μέσο όρο, έκταση του γεωργικού κλήρου αποτελείται, τις περισσότερες φορές, από πολλά αγροτεμάχια, πράγμα που δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την ορθολογιστική καλλιέργεια (<http7>).

Άλλοι δυο ανασταλτικοί παράγοντες της γεωργικής ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα αποτελούν, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα, καθώς και η 'γήρανση της υπαίθρου'. Ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω ποσοστά: 14,3% δεν έχει ολοκληρώσει ούτε την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, 69,5% είναι απόφοιτοι δημοτικού σχολείου, 15% είναι

απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης ή των τριών τάξεων της μέσης εκπαίδευσης και μόλις 1,2% είναι απόφοιτοι ΑΕΙ ή ΤΕΙ. Σχετικά με την ηλικία των αγροτών, σύμφωνα με στοιχεία του 2000, το 40% των απασχολούμενων στη γεωργία είναι άνω των 55 ετών, με τον αριθμό των αρχηγών αγροτικών εκμεταλλεύσεων ηλικίας μικρότερης των 35 ετών να ανέρχεται σε 71.250, ενώ ο αριθμός όσων ήταν άνω των 65 ετών ανέρχονταν σε 347.420. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα εντονότερο αν αναλογιστεί κανείς ότι οι γηραιότεροι αγρότες είναι απρόθυμοι να εγκαταλείψουν τη γεωργική απασχόληση εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι η κύρια πηγή του εισοδήματός τους. Στην όξυνση του προβλήματος συμβάλλει και το γεγονός ότι οι γηραιότεροι αγρότες δεν έχουν βασικές γνώσεις οικονομικής και τεχνικής διαχείρισης της εκμετάλλευσής τους και τις απαιτούμενες ικανότητες για την εισαγωγή νέων τεχνολογιών, με συνέπεια να καθυστερούν να ανταποκριθούν στις συνεχώς μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της αγοράς (<http6>).

Ο ελλειμματικός τομέας όσον αφορά την εμπορική ανάδειξη των αγροτικών προϊόντων στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον, η μη εκτεταμένη δημιουργία και εμπορική ανάδειξη ισχυρών και αξιόπιστων εμπορικών σημάτων και επωνυμιών, αποτελούν ορισμένες από τις αδυναμίες που σχετίζονται με τη διάρθρωση του τομέα της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων ταυτόχρονα με τη μη ομαλή διακίνηση των προϊόντων. Παράλληλα, το χαμηλό ποσοστό μεταποίησης-τυποποίησης των γεωργικών προϊόντων, συμβάλλει σημαντικά στις αρνητικές τάσεις που αφορούν το αγροτοδιατροφικό εμπορικό ισοζύγιο. Στις αγορές της Ευρώπης ολόένα και λιγότερο συναντά κανείς τα ποιοτικά αγροτικά προϊόντα ελληνικής προέλευσης, ενώ η καλλιέργεια παραδοσιακών εξαγωγίμων προϊόντων μειώθηκε δραματικά (<http8>).

Μείζονος σημασίας πρόβλημα του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα είναι το γεγονός ότι η παραγωγή, η μεταφορά και η διάχυση τεχνογνωσίας και καινοτομιών παρουσιάζει ανεπάρκειες, κυρίως ποιοτικού χαρακτήρα και δυσκολίες προσαρμογής στις ιδιαιτερότητες των ελληνικών αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Η παραγωγή τεχνογνωσίας και καινοτομιών που προκύπτει από την αγροτική έρευνα στη χώρα μας καλύπτει ένα μικρό μέρος της ζήτησης από την πλευρά των αγροτών και όσων ασχολούνται με τον τομέα της γεωργίας και των τροφίμων. Το γεγονός δεν οφείλεται μόνο στην ποσότητα και την ποιότητα των ερευνητικών αποτελεσμάτων που παράγονται εγχώρια, αλλά και στην ανεπάρκεια των μηχανισμών σύνδεσής τους με την παραγωγή, ώστε να προκύπτει τεχνογνωσία και καινοτομίες χρήσιμες για της επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα (<http6>).

Ένα άλλο πρόβλημα που καλείται να αντιμετωπίσει η ελληνική γεωργία είναι οι επιδοτήσεις. Δυστυχώς οι αγροτικές επιδοτήσεις παρόλο που ως στόχο είχαν την ευημερία των αγροτών, εντούτοις δημιούργησαν αρκετά δυσεπίλυτα προβλήματα με μακροχρόνιες αρνητικές συνέπειες, τα κυριότερα των οποίων αναλύονται παρακάτω. Αρχικά οι πρακτικές εντατικοποίησης (και μονοκαλλιέργειας) της γεωργίας (χρήση αγροχημικών, βαρέων γεωργικών μηχανημάτων, μείωση αγροαναπαύσεων, κ.λπ.) έχουν προκαλέσει σοβαρότατες, συνήθως αλληλένδετες και συχνά μη αναστρέψιμες επιπτώσεις σε φυσικούς πόρους και περιβαλλοντικούς αποδέκτες, όπως: εξάντληση και υποβάθμιση των υδατικών και εδαφικών πόρων, αύξηση των αερίων του θερμοκηπίου, μείωση της βιοποικιλότητας, εξαφάνιση παραδοσιακών ποικιλιών φυτικών και ζωικών ειδών, καταστροφή σπάνιων οικοτόπων και αλλοίωση του τοπίου, καθώς δεν εφαρμόστηκαν μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος. Ακόμη, οι επιδοτήσεις, ιδιαίτερα του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού, υπέσκαψαν τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και δεν έδωσαν ώθηση στην τεχνολογική πρόοδο, γιατί οι επιδοτούμενοι επαναπαύτηκαν καθώς δεν είχαν κίνητρο για καινοτομική δραστηριότητα προς περισσότερο αποδοτικές και περιβαλλοντικά φιλικές τεχνολογίες και πρακτικές (π.χ. εξοικονόμησης ενέργειας, υλικών και χρόνου, προστασίας περιβάλλοντος) (<http9>).

Ένας ακόμη παράγοντας που λειτουργεί ως τροχοπέδη στην ανταγωνιστικότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων είναι η έλλειψη εμπιστοσύνης από πλευράς των αγροτών προς τους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Με τον όρο «συνεταιρισμός» νοείται μια αυτόνομη και εθελοντική ένωση προσώπων με σκοπό την ικανοποίηση κοινών τους οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και προσδοκιών διαμέσου κοινής ιδιότητας και με δημοκρατικό τρόπο, διοικούμενης επιχείρησης (<http46>). Στο ερώτημα κατά πόσο οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα ανταποκρίνονται σε αυτόν τον ορισμό, δυστυχώς η απάντηση είναι από λίγο έως καθόλου. Η κακοδαιμονία των ελληνικών συνεταιρισμών οφείλεται, σε μεγάλο βαθμό, στον τρόπο δημιουργίας τους. Ενώ στον υπόλοιπο ανεπτυγμένο κόσμο δημιουργήθηκαν μετά από αγωνιστικές κινητοποιήσεις των ίδιων των ενδιαφερομένων -δηλαδή των παραγωγών- στην Ελλάδα επιβλήθηκαν με πρωτοβουλία της πολιτείας. Αυτό είχε ως συνέπεια: α) οι αγρότες να αντιμετωπίζουν τους συνεταιρισμούς ως το μακρύ χέρι του κράτους και β) η πολιτική εξουσία να έχει την ψευδαίσθηση ότι το συνεταιριστικό κίνημα της ανήκει. Επομένως δικαιούται να επεμβαίνει κατά το δοκούν στα εσωτερικά του και ταυτόχρονα να το χρησιμοποιεί ως μέσο της πελατειακής της πολιτικής. Βέβαια,

σημαντική ευθύνη φέρουν και οι εκάστοτε ηγεσίες των συνεταιριστικών οργανώσεων που δέχθηκαν όλα αυτά τα χρόνια την μετατροπή των συνεταιρισμών σε πεδίο άσκησης μικροπολιτικών συμφερόντων. Ενδεικτικό της εξαιρετικά χαμηλής δυναμικότητας των ελληνικών συνεταιρισμών είναι ότι ενώ σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες ο μέσος κύκλος εργασιών ανά μέλος είναι της τάξεως των αρκετών δεκάδων χιλιάδων ευρώ, στην Ελλάδα δεν υπερβαίνει τα 1.400 ευρώ ([http10](#)).

Η ανισομερής κατανομή μεταξύ φυτικής και ζωικής παραγωγής είναι ένα ακόμα θέμα προβληματισμού, καθώς στην Ελλάδα, η Ζωική Παραγωγή αντιπροσωπεύει μόλις το 1/4 της ακαθάριστης αξίας της γεωργικής παραγωγής και παρά τη βελτίωσή της, παραμένουν ακόμα διαρθρωτικές αδυναμίες και δυσκαμψίες από το παρελθόν που εμποδίζουν την αναπτυξιακή της πορεία. Σήμερα η ελληνική γεωργία, σε αντίθεση με τις γεωργίες των ανεπτυγμένων χωρών, έχει μεγάλη παραγωγή σε φυτικά προϊόντα τα οποία είναι μεγάλου όγκου, μικρής αξίας και έχουν μεγάλες δυσκολίες στην αποθήκευση και μεταφορά και μικρή παραγωγή σε ζωικά προϊόντα τα οποία είναι μεγάλης αξίας, μικρού όγκου και έχουν μικρότερες δυσκολίες στην αποθήκευση και μεταφορά. Ακόμα και η κάλυψη των αναγκών της χώρας στα κυριότερα προϊόντα ζωικής παραγωγής από την εγχώρια παραγωγή είναι ελλειμματική και ανέρχεται περίπου σε 30% στο βόειο κρέας, 40-45% στο χοιρινό κρέας, 85-87% στο πρόβειο και αίγαιο κρέας, καθώς και στο κρέας των πουλερικών, σε 50% στο αγελαδινό γάλα, 100% σε πρόβειο και αίγαιο γάλα, 97% σε αυγά και 87% σε μέλι, με αποτέλεσμα 1,5 δισεκατ. ευρώ να δαπανώνται κάθε χρόνο για εισαγωγές κρεάτων και γαλακτοκομικών προϊόντων ([http11](#)).

Άλλος ένας προβληματικός τομέας της ελληνικής γεωργίας είναι η κακή διαχείριση ενός από τους σημαντικότερους φυσικούς πόρους, του νερού καθώς η χώρα είναι η πιο σπάταλη σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ ([http12](#)). Το 86% της κατανάλωσης νερού στην Ελλάδα πηγαίνει στην άρδευση, με το 50% των αρδευόμενων περιοχών να μην υπόκεινται σε ελέγχους ως προς την κατανάλωση του νερού, με άμεση συνέπεια την αλόγιστη χρήση του και την κατασπατάλησή του ([http13](#)). Μεγάλος αριθμός Δήμων και Κοινοτήτων, συλλογικά και ιδιωτικά αρδευτικά δίκτυα, καθώς και η βιομηχανία καλύπτουν σε σημαντικό βαθμό τις ανάγκες τους σε νερό από την εκμετάλλευση του υπόγειου υδροφορέα με γεωτρήσεις, διότι αποτελούν μία εύκολη, φθηνή και άμεση λύση. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι οι υπόγειοι υδροφορείς της Ελλάδας να υπεραντλούνται και να τείνουν να

εξαφανιστούν. Το φαινόμενο της παράνομης ιδιωτικής άντλησης από τους υπόγειους υδροφορείς είναι εκτεταμένο, ειδικά στις πεδινές περιοχές και ο έλεγχός του, πολύ δύσκολος. Η διατάραξη αυτή του υδατικού ισοζυγίου έχει ως αποτέλεσμα την πρόκληση ποσοτικών και ποιοτικών προβλημάτων, κατάσταση που επιδεινώθηκε με την ανομβρία των τελευταίων ετών, με συνέπεια τη διείσδυση της θάλασσας και την υφαλμύρωση των υδροφόρων οριζόντων σε διάφορες περιοχές ([http14](#)). Από τη συνολική ποσότητα του νερού που χρησιμοποιείται για την άρδευση, σχεδόν το μισό χάνεται είτε κατά τη μεταφορά λόγω της κακής κατάστασης των αρδευτικών δικτύων είτε εξαιτίας ακατάλληλων τεχνικών άρδευσης ([http15](#)). Το πρόβλημα της λειψυδρίας επιδεινώνεται αφού όπως παρατηρείται τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί νέα σημαντική μείωση των βροχοπτώσεων. Επιπλέον, η συνεχής μείωση της δασοκάλυψης λόγω πυρκαγιών αυξάνει την επιφανειακή απορροή και μειώνει το υδατικό δυναμικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Εκτιμάται ότι το 90% του νερού που χρησιμοποιείται προέρχεται από την υψομετρική ζώνη πάνω από 600 μέτρα ([http14](#)).

Τελευταίο αλλά όχι λιγότερο σημαντικό πρόβλημα της ελληνικής γεωργίας είναι η ποιοτική υποβάθμιση των εδαφών. Οι βασικοί κίνδυνοι υποβάθμισης των εδαφών είναι η ολοένα αυξανόμενη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων στη γεωργία, η υπερεκμετάλλευση των υδατικών πόρων για αρδευτική χρήση και η καταστροφή των δασικών οικοσυστημάτων από πυρκαγιές ή και υπερβόσκηση. Τα προβλήματα αυτά σε συνδυασμό με το ξηροθερμικό κλίμα της χώρας συμβάλλουν στην εκδήλωση φαινομένων ερημοποίησης ([http16](#)). Υπολογίζεται ότι εκτός εκμετάλλευσης πρέπει να βγουν 3 εκατομμύρια στρέμματα, δηλαδή το 8% της γεωργικής γης της χώρας επειδή βρίσκονται σε κατάσταση ερημοποίησης. Το ίδιο ισχύει και για το 15% των παραθαλάσσιων πεδινών περιοχών, δηλαδή περίπου 6 εκατομμύρια στρέμματα που καλλιεργούνται υπερεντατικά ([http17](#)). Σε συνθήκες ανεπαρκούς στραγγίσεως του εδάφους, συνηθισμένης σε πολλές άνυδρες περιοχές, η συσσώρευση αλάτων στο έδαφος αποτελεί μια πρόσθετη απειλή. Εκτιμάται ότι το 15% των γεωργικών εδαφών έχει επηρεαστεί άμεσα από μεγάλη συγκέντρωση υδατοδιαλυτών αλάτων. Σε ανάλογα αποτελέσματα οδηγεί και η καταχρηστική άρδευση, καθώς τα εδάφη αποπλύνονται και τα θρεπτικά συστατικά απομακρύνονται ([http18](#)). Ακόμη δύο παράγοντες που συμβάλλουν στην υποβάθμιση του εδάφους είναι η μονοκαλλιέργεια, καθώς το έδαφος εξαντλείται από θρεπτικά συστατικά και η εκμηχάνιση των

καλλιεργειών, καθώς με τη χρήση μηχανημάτων η καταστροφή που υφίσταται η δομή του εδάφους είναι ανεπανόρθωτη.

Τέλος, ένα αρνητικό χαρακτηριστικό της ελληνικής γεωργίας είναι δυσανάλογα μεγάλο το κέρδος του εμπόρου -μεταπωλητή αγροτικών προϊόντων σε σύγκριση με το κέρδος που αποκομίζει ο ίδιος ο γεωργός από τα προϊόντα που παράγει ([http19](http://19)).

2.4 Σύντομη αναδρομή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1945 - 1959: Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργήθηκε για να τεθεί τέλος στους συχνούς και αιματηρούς πολέμους μεταξύ γειτονικών χωρών που κατέληξαν στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ήδη από το 1950, με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα αρχίζει η ένωση των ευρωπαϊκών χωρών σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο με στόχο τη διασφάλιση διαρκούς ειρήνης. Τα έξι ιδρυτικά μέλη είναι το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες. Το 1957, με τη Συνθήκη της Ρώμης ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), ή «Κοινή Αγορά».

1960 - 1969: Η δεκαετία του '60, είναι ευνοϊκή για την οικονομία ως συνέπεια, μεταξύ άλλων, της κατάργησης των δασμών στις συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Τα κράτη μέλη συμφωνούν, επίσης, να ελέγχουν από κοινού την παραγωγή τροφίμων, ούτως ώστε να υπάρχει επάρκεια τροφίμων για όλους - και σύντομα δημιουργείται ακόμη και πλεόνασμα στη γεωργική παραγωγή. Ο Μάιος του 1968 γίνεται γνωστός για τις φοιτητικές εξεγέρσεις στο Παρίσι. Πολλές αλλαγές στην κοινωνία και στη συμπεριφορά συνδέονται με την αποκαλούμενη «γενιά του '68».

1970 - 1979: Η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο προσχωρούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την 1η Ιανουαρίου 1973, αυξάνοντας τον αριθμό των κρατών μελών σε εννέα. Επίσης, την ίδια περίοδο πέφτουν τα τελευταία καθεστώτα δικτατοριών στην Ευρώπη. Χάρη στην περιφερειακή πολιτική της ΕΕ, τεράστια ποσά μεταφέρονται στις φτωχότερες περιφέρειες με στόχο τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την ανάπτυξη υποδομών. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αυξάνει την επιρροή του στις υποθέσεις της ΕΕ και, το 1979, όλοι οι πολίτες μπορούν για πρώτη φορά να εκλέξουν απευθείας τα μέλη του.

1980 - 1989: Το 1981, η Ελλάδα γίνεται το δέκατο μέλος της ΕΕ, ενώ η

Ισπανία και η Πορτογαλία ακολουθούν πέντε χρόνια αργότερα. Το 1986 υπογράφεται η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία παρέχει τη βάση για ένα φιλόδοξο εξαετές πρόγραμμα που αποσκοπεί στην εξάλειψη των εμποδίων στο ελεύθερο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Με τον τρόπο αυτό, η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη οδηγεί στη δημιουργία της «Ενιαίας Αγοράς». Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου, στις 9 Νοεμβρίου 1989, προκαλεί σοβαρή πολιτική αναταραχή. Τα σύνορα μεταξύ της Ανατολικής και της Δυτικής Γερμανίας ανοίγουν για πρώτη φορά σε διάστημα 28 ετών και σύντομα συντελείται η επανένωση της χώρας.

1990 - 1999: Με την κατάρρευση του κομμουνισμού στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, οι Ευρωπαίοι γίνονται στενότεροι γείτονες. Το 1993, η Ενιαία Αγορά ολοκληρώνεται με την καθιέρωση των «τεσσάρων ελευθεριών»: της ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίων. Στη δεκαετία του '90 υπογράφονται, επίσης, δύο συνθήκες: το 1993, η συνθήκη του Μάαστριχ για την Ευρωπαϊκή Ένωση και, το 1999, η συνθήκη του Άμστερνταμ. Αρχίζει ο προβληματισμός για το πώς θα προστατευθεί το περιβάλλον και, επίσης, για τον τρόπο με τον οποίο οι Ευρωπαίοι μπορούν να αναλάβουν κοινή δράση σε θέματα ασφάλειας και άμυνας. Το 1995, η ΕΕ αποκτά τρία ακόμη νέα μέλη, την Αυστρία, τη Φινλανδία και τη Σουηδία. Ένα μικρό χωριό στο Λουξεμβούργο δίνει το όνομά του στις συμφωνίες του Σένγκεν που επιτρέπουν σταδιακά στους Ευρωπαίους πολίτες να ταξιδεύουν χωρίς να υποβάλλονται σε έλεγχο διαβατηρίων στα εσωτερικά σύνορα.

2000 - Σήμερα: Το ευρώ αποτελεί το νέο νόμισμα για πολλούς Ευρωπαίους. Οι χώρες της ΕΕ αρχίζουν να συνεργάζονται στενότερα για την καταπολέμηση του εγκλήματος. Οι πολιτικοί διχασμοί μεταξύ της ανατολικής και της δυτικής Ευρώπης έχουν πλέον επουλωθεί και 10 νέα κράτη προσχωρούν στην ΕΕ: Εσθονία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία και Τσεχική Δημοκρατία, το 2004. Το 2007 ακόμα δυο νέα κράτη μέλη προσχωρούν στην ΕΕ η Βουλγαρία και η Ρουμανία. Ο πληθυσμός της ΕΕ των 27 πλέον κρατών μελών ανέρχεται στα 490 εκατομμύρια άτομα. Υποψήφιος προς ένταξη χώρες ακόμα είναι οι: Κροατία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και Τουρκία. Αν και πολλοί θεωρούν ότι έχει έλθει πλέον ο καιρός να αποκτήσει η Ευρώπη δικό της σύνταγμα, είναι δύσκολο να επιτευχθεί συμφωνία ως προς τη μορφή του και η συζήτηση για το μέλλον της Ευρώπης συνεχίζεται ([http20](http://20)).

2.5 Η ευρωπαϊκή γεωργία

Η σπουδαιότητα του γεωργικού τομέα στην ΕΕ είναι αναμφισβήτητη. Ο αριθμός των απασχολούμενων ατόμων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις ανέρχεται στα 14 εκατομμύρια, περίπου, χωρίς να υπολογίζονται οι εποχιακά απασχολούμενοι στον κλάδο, αριθμός που αντιστοιχεί στο 5,2% του εργατικού δυναμικού της ΕΕ των 27. Ο αριθμός των καταναλωτών αγροτικών προϊόντων ανέρχεται στα 490 εκατομμύρια εντός της ΕΕ, με μέσο όρο δαπανών των νοικοκυριών για είδη σίτισης, ποτών και καπνού στο 16,9% του συνόλου των δαπανών τους. Η συνολική χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση υπολογίζεται σε 182 εκατομμύρια εκτάρια, με το ύψος της παραγωγής σε αγροτικά προϊόντα να ανέρχεται στα 325 δις ευρώ. Ακόμα χρήσιμο είναι να αναφερθεί ότι η εξαγωγή αγροτικών προϊόντων αντιστοιχεί στο 6,5% των συνολικών εξαγωγών της ΕΕ (European Commission, 2003) (<http>21).

2.6 Λόγοι ύπαρξης και στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

Οι κύριοι λόγοι ύπαρξης μιας κοινής αγροτικής πολιτικής στην ΕΕ είναι οι ακόλουθοι (Πολύμερος, 2001):

1. Η εξασφάλιση της επισιτιστικής επάρκειας των κρατών μελών.
2. Η ανάγκη σταθεροποίησης της επιρροής του αγροτικού τομέα στο σύνολο της οικονομίας και της περιφερειακής πολιτικής τους.
3. Η προώθηση των κατάλληλων διαρθρωτικών αλλαγών που απαιτούνται για να μπορέσουν οι γεωργοί να εκμεταλλευτούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.
4. Η προσπάθεια εξισορρόπησης μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και οικολογίας, ώστε να εξασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος.
5. Η ρύθμιση σχέσεων προσφοράς και ζήτησης στα αγροτικά προϊόντα και η σταθεροποίηση της αγοράς.

Έτσι οι κυριότεροι στόχοι της ΚΑΠ για την προάσπιση των συμφερόντων παραγωγών και καταναλωτών, όπως καθορίζονται στο άρθρο 33 της Συνθήκης της Ρώμης είναι:

- Αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας.
- Εξασφάλιση ενός δικαίου βιοτικού επιπέδου του γεωργικού πληθυσμού
- Σταθεροποίηση της αγοράς
- Εξασφάλιση του εφοδιασμού
- Διασφάλιση λογικών τιμών στους καταναλωτές

Η ΚΑΠ διαρθρώνεται γύρω από τρεις θεμελιώδεις αρχές:

1. **Η αρχή της ενότητας των γεωργικών προϊόντων.** Οι δασμοί, οι εισφορές ή οι επιδοτήσεις που νοθεύουν τον ανταγωνισμό δεν επιτρέπονται και οι τιμές των γεωργικών προϊόντων ενοποιούνται.
2. **Η αρχή της κοινοτικής προτίμησης.** Τα κράτη-μέλη της ΕΕ προτιμούν τα κοινοτικά προϊόντα, ενώ επιβάλλονται υψηλότεροι φόροι στα εισαγόμενα.
3. **Η αρχή της χρηματοδοτικής αλληλεγγύης.** Πρόκειται για τη βασικότερη αρχή της ΚΑΠ, αφού καθορίζει ότι οι απαραίτητες δαπάνες χρηματοδοτούνται από τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό και ειδικότερα από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων. Έτσι, τα κράτη-μέλη δεν χρηματοδοτούν απευθείας τους γεωργούς τους ([http22](http://22)).

2.7 Οι λόγοι μεταρρύθμισης της ΚΑΠ

Η ΚΑΠ υπήρξε γενικά επιτυχής στην επίτευξη των αρχικών της στόχων. Συγκεκριμένα, οδήγησε σε σταθερότητα και αυτάρκεια στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων, με θεαματική αύξηση της γεωργικής παραγωγικότητας και σημαντική αύξηση των αγροτικών εισοδημάτων. Το κόστος όμως αυτής της επιτυχίας ήταν σημαντικό, τόσο σε όρους περιβαλλοντικούς, όσο και σε όρους οικονομικούς-κοινωνικούς και διεθνών σχέσεων.

Τα κίνητρα για ολοένα μεγαλύτερη αύξηση της αγροτικής παραγωγής που δόθηκαν από την υψηλή στήριξη (μέσω των επιδοτήσεων στις αγροτικές τιμές)

οδήγησαν σε υπερπαραγωγή και σε μεγάλα πλεονάσματα σε όλα τα βασικά προϊόντα (βούτυρο, κρασί, δημητριακά, βόειο κρέας κ.τ.λ.). Τα πλεονάσματα, που είχαν ήδη εμφανιστεί από τη δεκαετία του 1970, αλλά έφτασαν στα υψηλότερα επίπεδά τους περί τα μέσα της δεκαετίας του 1980, εξάγονταν στις διεθνείς αγορές με τη βοήθεια εξαγωγικών επιδοτήσεων ή *επιστροφών* (οι οποίες δίνονταν στους εξαγωγείς ώστε οι τιμές των αγροτικών προϊόντων που επικρατούσαν στο εσωτερικό της Κοινότητας να μειωθούν στα επίπεδα των διεθνών τιμών). Σε ορισμένες περιπτώσεις τα πλεονάσματα αποθηκεύονταν ή καταστρέφονταν (π.χ. χωματερές), το οποίο συνεπαγόταν σημαντικές *εσωτερικές επιδοτήσεις*. Το αποτέλεσμα ήταν η τεράστια επιβάρυνση του κοινοτικού προϋπολογισμού, σε σημείο εξάντλησης των λεγόμενων 'ιδίων πόρων'. Παράλληλα, οι σχέσεις μεταξύ της ΕΕ. και των διεθνών εταίρων της, ιδιαίτερα όπως αυτές εκφράζονταν στις διαπραγματεύσεις της GATT, στα πλαίσια του λεγόμενου Γύρου της Ουρουγουάης, είχαν επιδεινωθεί σοβαρότατα, λόγω της εκτόπισης των αγροτικών προϊόντων μιας σειράς χωρών από τις διεθνείς αγορές. Οι εμπορικοί εταίροι της ΕΕ. (ιδιαίτερα οι ΗΠΑ και οι χώρες της ομάδας του Cairns) συνεπώς εξασκούσαν μεγάλες πιέσεις για τη μείωση της 'εξωτερικής προστασίας' των αγροτικών προϊόντων της Ένωσης (δηλαδή τόσο των υψηλών δασμών στα σύνορά της, όσο και των υψηλών εξαγωγικών επιδοτήσεων).

Οι τεράστιες αυξήσεις της αγροτικής παραγωγής επιτεύχθηκαν με τη θεαματική αύξηση της παραγωγικότητας του τομέα, μέσω της εφαρμογής νέας τεχνολογίας εξοικονόμησης εργασίας και άλλων επιβαρυντικών για το περιβάλλον παραγωγικών μεθόδων στις εύφορες, πεδινές, αγροτικές περιοχές, με αποτέλεσμα τη χειροτέρευση της κατάστασης του περιβάλλοντος και της ποιότητας των παραγόμενων τροφίμων. Οι πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και μετέπειτα Ένωσης άρχισαν συνεπώς να διαμαρτύρονται: (α) ως καταναλωτές, για τις υψηλές τιμές των τροφίμων (που απέδειξαν την αποτυχία της ΚΑΠ σε έναν από τους βασικούς της στόχους) και, σταδιακά, για την ποιότητα των τροφίμων που αγόραζαν, (β) ως φορολογούμενοι, για το υψηλό κόστος χρηματοδότησης της ΚΑΠ. Η ίδια πολιτική οδήγησε σε εγκατάλειψη πολλών λιγότερο παραγωγικών ή 'οριακών' αγροτικών εκτάσεων, σε ορεινές συνήθως περιοχές, και σε μετακίνηση του πληθυσμού τους στις πεδινές και περισσότερο παραγωγικές περιοχές ή στα αστικά κέντρα. Το αποτέλεσμα ήταν, αφενός, η αποσύνθεση του κοινωνικού-οικονομικού ιστού των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, σε συνδυασμό με τη χειροτέρευση του τοπίου της υπαίθρου, και, αφετέρου, η όξυνση των περιφερειακών ανισοτήτων

στο εσωτερικό των κρατών-μελών ή σε επίπεδο Ε.Ε. Από την άλλη πλευρά, η ΚΑΠ έχει σε πολλές περιπτώσεις θεωρηθεί υπεύθυνη για ακριβώς το αντίθετο αποτέλεσμα: τη διατήρηση οριακών παραγωγών στη γεωργική παραγωγή - μέσω της πολιτικής τιμών και επιδοτήσεων - και συνεπώς την παρεμπόδιση της διαδικασίας της *διαρθρωτικής προσαρμογής του αγροτικού τομέα*, η οποία θα προέκυπτε από την ελεύθερη και ανεμπόδιστη λειτουργία της αγοράς.

Τέλος, αν και το κατά κεφαλήν αγροτικό εισόδημα αυξήθηκε κατά μέσο όρο σημαντικά από την αρχή της εφαρμογής της ΚΑΠ, τόσο λόγω των μέτρων στήριξης των τιμών, όσο και λόγω των μέτρων εκσυγχρονισμού της αγροτικής παραγωγής (που οδήγησαν σε έξοδο του εργατικού δυναμικού από τον κλάδο της γεωργίας και σε αύξηση του μέσου μεγέθους των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, ως αποτέλεσμα συγχωνεύσεων), παραμένουν σε επίπεδα αρκετά χαμηλότερα από εκείνα των μη αγροτικών εισοδημάτων. Όλοι οι παραπάνω παράγοντες έκαναν αναγκαία την αναθεώρηση της ΚΑΠ αρκετά σύντομα μετά την εφαρμογή της ([http23](#)).

2.8 Οι μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ

2.8.1. Η αναμόρφωση του 1992

Το 1992, το Συμβούλιο των Υπουργών ενέκρινε την πιο ριζική μεταρρύθμιση της ΚΑΠ από τη δημιουργία της, τριάντα χρόνια νωρίτερα. Οι βασικοί στόχοι ήταν να αντισταθμιστούν οι λιγότεροι επιθυμητές παρενέργειες της πολιτικής και να βρεθεί η ΚΑΠ στο κέντρο των κοινοτικών προσπαθειών για την αγροτική ανάπτυξη. Το κεντρικό σημείο της δέσμης των μέτρων ήταν η μείωση των τιμών των βασικών προϊόντων, που συνδέονται με την απόσυρση εκτάσεων από την παραγωγή ([http24](#)).

Είναι γεγονός ότι η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ (1992) επικρίθηκε έντονα από την κοινή γνώμη, από πολλούς εμπειρογνώμονες και κυρίως από την πλειοψηφία του αγροτικού κόσμου. Οι επικρίσεις αυτές εστιάζονται κυρίως στις αρνητικές επιδράσεις της μεταρρύθμισης (μείωση τιμών, μείωση του γεωργικού εισοδήματος κ.λπ.) και στο γεγονός ότι η μεταρρύθμιση εγκρίθηκε χωρίς προηγουμένως να πραγματοποιηθεί ένας ενδελεχής έλεγχος των επιπτώσεών της στη γεωργία και γενικότερα, στην οικονομία.

Πράγματι, μελετώντας κανείς προσεκτικά τη μεταρρύθμιση αυτή, μπορεί να εντοπίσει τρία μειονεκτήματα (Πολύμερος, 2001):

1. Οι εισοδηματικές ενισχύσεις που λαμβάνουν οι γεωργοί χωρίς όμως, αντιστάθμισμα, μετατρέπουν τον γεωργικό τομέα από έναν οικονομικό τομέα σε έναν κοινωνικό επιδοτούμενο τομέα, χωρίς μια συγκεκριμένη στρατηγική για το μέλλον των αγροτών.
2. Ο καθορισμός των ενισχύσεων οι οποίες είναι στρεμματικές. Η καταγραφή των πραγματικών εκτάσεων για τον υπολογισμό της ενίσχυσης, γίνεται εκεί όπου υπάρχει η κατάλληλη διαρθρωτική υποδομή (κτηματολόγια). Όπου αυτή δεν υπάρχει, είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα υπάρξουν παρατυπίες και αδικίες.
3. Η μελλοντική ΚΑΠ διαφαίνεται ότι θα κοστίσει πολύ πιο ακριβά από την τρέχουσα, χωρίς να είναι σίγουρο ότι θα επιλυθεί το πρόβλημα των πλεονασμάτων, αλλά ούτε και εκείνο της διάρθρωσης των περιφερειακών ανισοτήτων.

2.8.2. Η αναμόρφωση του 1999

Στο νέο σκηνικό του τέλους της χιλιετίας, που φέρει τη σφραγίδα της μελλοντικής ένταξης των Χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, της αναθεώρησης των πολυμερών εμπορικών συμφωνιών του ΠΟΕ κ.λπ., κατεστησαν αναγκαίο τον αναπροσανατολισμό της ΚΑΠ, με σεβασμό στη στρατηγική που εγκρίθηκε το 1992. Ο στόχος αυτός συνίσταται στην παγίωση, στο πλαίσιο μιας όλο και πιο προσανατολισμένης προς την αγορά πολιτικής, του ευρωπαϊκού αγροτικού μοντέλου, ενδυναμώνοντας ταυτόχρονα τρεις βασικές λειτουργίες της γεωργίας, δηλαδή την οικονομική, τη χωροταξική και την περιβαλλοντική:

1. Η οικονομική της λειτουργία αναφέρεται στον παραδοσιακό παραγωγικό ρόλο της γεωργίας, ο οποίος συνίσταται στην παραγωγή τροφίμων για τους καταναλωτές και πρώτων υλών για τη βιομηχανία, που συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση και την βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου.
2. Η χωροταξική της λειτουργία βασίζεται στη διαφοροποίησης, εφόσον η γεωργία συμπληρώνεται από άλλες δραστηριότητες, όπως η βιομηχανία, το εμπόριο ή ο τουρισμός.
3. Η περιβαλλοντική της λειτουργία αφορά τη διατήρηση των ειδών και την προστασία της βιοποικιλότητας και του τοπίου, στο πλαίσιο μιας βιώσιμης γεωργικής ανάπτυξης, μέσω της ενθάρρυνσης γεωργικών πρακτικών που σέβονται το περιβάλλον.

Η Ατζέντα 2000 που παρουσιάστηκε το 1997/98, αποτέλεσε ένα πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή (<http3>).

2.8.3. Η αναμόρφωση του 2003

Η πιο πρόσφατη μεταρρύθμιση, αυτή του Ιουνίου 2003/Απριλίου 2004 είχε κύριο στόχο, στο πλαίσιο της Ατζέντα 2000, τη μετατόπιση του βάρους της γεωργικής οικονομίας προς την αγορά, ώστε να γίνει ο γεωργικός τομέας περισσότερο ανταγωνιστικός. Η ΚΓΠ αντανακλά τις πολλαπλές εφαρμογές των γεωργικών δραστηριοτήτων και πρέπει να συνάδει πλήρως με την αειφόρο ανάπτυξη, ειδικότερα με την προώθηση μεθόδων παραγωγής φιλικών προς το περιβάλλον και την αποτελεσματική χρήση των πόρων. Η αγροτική ανάπτυξη, ο δεύτερος πυλώνας της ΚΓΠ, αποβλέπει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών περιοχών και στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και της αγροτικής κληρονομιάς, για να διασφαλιστεί το μέλλον των αγροτικών περιοχών και να προωθηθεί η διατήρηση και η δημιουργία θέσεων εργασίας (<http25>).

2.8.3.1. Το γενικό πλαίσιο της νέας ΚΑΠ

Η Χρηματοδότηση

Με αποφάσεις που λήφθηκαν στη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Οκτώβριο του 2002 εξασφαλίστηκε σε γενικές γραμμές η χρηματοδότηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) μέχρι και το 2013, με το συνολικό δημοσιονομικό φάκελο να υπολείπεται, αφού η κατά 1% προσαύξηση κάθε χρόνο είναι μικρότερη του πληθωρισμού που σημειώνεται στην ευρωζώνη.

Η Διεύρυνση

Στην ίδια Σύνοδο Κορυφής προσδιορίστηκαν ξεχωριστοί πρόσθετοι πόροι για τα 10 νέα Κράτη - Μέλη της διεύρυνσης. Αποφασίστηκε επίσης η σταδιακή αύξηση των επιδοτήσεων για τις χώρες αυτές, έτσι ώστε να εξισωθούν με το ύψος των επιδοτήσεων που λαμβάνουν τα 15 παλαιά Κράτη - Μέλη το έτος 2014. Αξίζει να σημειώσουμε ότι, εκτός από την Πολωνία και την Ουγγαρία, το μέγεθος της γεωργίας των άλλων χωρών της διεύρυνσης είναι μικρό ως αμελητέο. Η συμφωνία ρητά προβλέπει ότι οι προγραμματισμένοι χρηματικοί πόροι προορίζονται για 25 χώρες.

Νέες διευρύνσεις (π.χ. Ρουμανία, Βουλγαρία) θα χρηματοδοτηθούν ξεχωριστά και πρόσθετα (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2005).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Μέχρι το 1993 η ΚΑΠ και οι αγροτικές πολιτικές των κρατών όλου του κόσμου μπορούσαν να επιδοτούν τις γεωργίες τους σχεδόν απεριόριστα και χωρίς διεθνή έλεγχο. Με τη συμφωνία της GATT (1993) η παγκόσμια αγροτική πολιτική τέθηκε υπό έλεγχο. Οι επιδοτήσεις κατατάχθηκαν σε τρεις κατηγορίες: σε αυτές που επιτρέπονται χωρίς περικοπές, σε αυτές που επιτρέπονται χωρίς περικοπές μέχρις όμως ορισμένων ορίων και σε αυτές που πρέπει σταδιακά να ελαχιστοποιηθούν.

Η διαπραγμάτευση για την παγκόσμια νομιμοποίηση της ΚΑΠ και των απανταχού της γης αγροτικών πολιτικών κινείται γύρω από τους κανόνες που θεσπίστηκαν το 1993 και από την GATT πέρασαν στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) ο οποίος έχει 146 μέλη, μεταξύ των οποίων και η Κίνα, που προσχώρησε πριν από 8 χρόνια.

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ είχε ως στόχο να τεθούν οι επιδοτήσεις έξω από το στόχαστρο του ΠΟΕ. Αυτό που επιδιώκει η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι όχι η μείωση των επιδοτήσεων, αλλά η αλλαγή στον τρόπο καταβολής τους (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2005).

2.8.3.2. Αναλυτικά στοιχεία για την τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ

1. Το 2004 με τροποποίηση του οριζόντιου κανονισμού 1782/2003, διασφαλίστηκαν οι χρηματοδοτήσεις για τα μεσογειακά προϊόντα (βαμβάκι, ελαιόλαδο, καπνός) και η ίση μεταχείρισή τους σε σχέση με τα προϊόντα των βορείων, των οποίων η μεταρρύθμιση είχε γίνει σχεδόν ένα χρόνο πριν (Ιούνιος 2003).

2. Το σύστημα των επιδοτήσεων απλοποιήθηκε. Οι επιδοτήσεις πληρώνονται απευθείας στον παραγωγό, χωρίς να μεσολαβούν ενδιάμεσοι.

3. Ενιαία Ενίσχυση.

Ένα σημαντικό τμήμα των επιδοτήσεων (αποσυνδεδεμένο τμήμα) που εισπράττει σήμερα ο παραγωγός (ο μέσος όρος ετών 2000, 2001 και 2002) από μία ή περισσότερες δραστηριότητες, ενοποιείται σε μία ενιαία ενίσχυση. Αποσύνδεση σημαίνει ότι η καταβολή της ενιαίας ενίσχυσης δεν συνδέεται πλέον με το συγκεκριμένο είδος καλλιέργειας και την ποσότητα παραγωγής που παρήγαγε μέχρι

τώρα ο παραγωγός. Άρα η ενιαία ενίσχυση θα αποτελεί σταθερή εισοδηματική βάση. Θα εξακολουθήσει ο παραγωγός να την εισπράττει, νωρίς κάθε χρόνο (από Δεκέμβριο έως Ιούνιο) με μία αίτηση, με απλές διατυπώσεις, ανεξάρτητα από τα προϊόντα που θα αποφασίσει να παράγει και σε ποιες ποσότητες. Το ποσό της ενίσχυσης (ποσό αναφοράς) προκύπτει από τον μέσο όρο των ενισχύσεων της τριετίας 2000-2002 (περίοδος αναφοράς ή ιστορική περίοδος).

4. Ένα σύστημα μερικής αποσύνδεσης μπορεί να εφαρμοστεί στους παρακάτω τομείς: αροτραίες καλλιέργειες (σιτηρά, καπνός, πρωτεϊνούχα και ελαιούχα φυτά), αιγοπρόβατα, βόειο κρέας, ελαιόλαδο. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα θα έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τη διατήρηση δεσμευμένων με το συγκεκριμένο προϊόν ενισχύσεων, στις παρακάτω περιπτώσεις με τα ακόλουθα ποσοστά:

Πίνακας 1. Σύστημα μερικής αποσύνδεσης.

Αροτραίες καλλιέργειες	Μέχρι 25% σε όλα τα σιτηρά ή εναλλακτικά μέχρι 40% της ειδικής ενίσχυσης μόνο στο σκληρό σιτάρι
Αιγοπρόβατα:	Έως και 50% της ενίσχυσης.
Βόειο κρέας:	Έως και 40% της πριμοδότησης σφαγής και μέχρι και το 100% της ενίσχυσης των θηλαζουσών αγελάδων. ή εναλλακτικά Το 100% της πριμοδότησης σφαγής. ή εναλλακτικά Έως το 75% της ενίσχυσης αρσενικών βοοειδών.
Καπνός	Για τις εσοδείες 2006-2009, μπορούν να εφαρμοστούν ποσοστά δέσμευσης μέχρι και 60% (ανά περιοχή). Για τις εσοδείες από το 2010 έως και το 2012, ποσοστό 50% των ενισχύσεων αποδεσμεύεται από την παραγωγή και θα χορηγείται ως αποδεσμευμένη ενίσχυση και το υπόλοιπο 50% μεταφέρεται στον Β" Πυλώνα
Ελαιόλαδο:	Έως και 40% της ενίσχυσης
Ρύζι - Σκληρό σιτάρι:	Ένα μέρος της μελλοντικής αυξημένης ενίσχυσης (56,1 €/στρέμμα), θα είναι οπωσδήποτε συνδεδεμένο με την καλλιεργούμενη κάθε χρόνο έκταση, ενώ το υπόλοιπο (76,3 €/στρέμμα) θα συνυπολογίζεται για τον καθορισμό της Ενιαίας Αποσυνδεδεμένης Ενίσχυσης. Επίσης, η πρόσθετη πριμοδότηση ποιότητας για το σκληρό σιτάρι (40 €/εκτάριο) θα συνδέεται με την καλλιεργούμενη κάθε χρόνο έκταση.
Βαμβάκι	Ένα ποσοστό 35% των ενισχύσεων παραμένει υποχρεωτικά συνδεδεμένο με την παραγωγή.

Πηγή: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2005.

5. Η ενιαία ενίσχυση συμπληρώνεται από ειδικές ενισχύσεις, ανάλογα με το προϊόν που θα επιλέξει να παράγει ο αγρότης, ο οποίος θα έχει μεγαλύτερη ελευθερία παραγωγικών επιλογών ανάλογα με το τι ο ίδιος κρίνει συμφέρον.

6. Ενιαία ενίσχυση και ειδική ενίσχυση ανά δραστηριότητα δίνουν το ύψος της επιδότησης που προβλέπουν οι Κοινές Οργανώσεις Αγορών, όπως αυτές ισχύουν σήμερα.

7. Το εισόδημα των παραγωγών πέραν από την ενιαία ενίσχυση και τις ειδικές ενισχύσεις συμπληρώνουν όπως είναι φυσικό οι πωλήσεις από τη διάθεση των προϊόντων στην αγορά, αλλά και κατά περίπτωση οι εξισωτικές αποζημιώσεις, οι στρεμματικές ενισχύσεις στα νησιά του Αιγαίου και οπωσδήποτε οι αποζημιώσεις ΕΛΓΑ, ΠΣΕΑ και γενικότερα οι ειδικές παροχές εθνικών μέτρων προς τους αγρότες.

8. Η ενιαία ενίσχυση υποδιαιρείται σε ατομικά δικαιώματα. Το ατομικό δικαίωμα ενίσχυσης αποτελεί την ενίσχυση που θα λαμβάνει ο παραγωγός ανά εκτάριο ή στρέμμα γης. Η αξία του υπολογίζεται διαιρώντας το μέσο όρο της ενίσχυσης που έλαβε ο παραγωγός τα έτη 2000, 2001 και 2002 με το μέσο όρο της έκτασης που καλλιεργήθηκε κατά την ίδια τριετία για την είσπραξη των συγκεκριμένων ενισχύσεων. Τα ατομικά δικαιώματα (συνολικά ή μέρος αυτών) μπορούν να μεταβιβάζονται, με ενοικίαση, πώληση, κληρονομιά ή δωρεά, με ή χωρίς την αρχική έκταση γης, ανάλογα με την περίπτωση. Η αξιοποίηση των δικαιωμάτων μπορεί να γίνεται σε έκταση γης διαφορετική από την αρχική, αλλά ίση με την αρχική. Στις περιπτώσεις των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων που δεν διαθέτουν γεωργική γη ή έχουν στη διάθεσή τους ελάχιστη γεωργική γη και η αξία του δικαιώματος υπερβαίνει τις 500 € ανά στρέμμα, χορηγούνται ειδικά δικαιώματα. Η ενεργοποίηση των ειδικών δικαιωμάτων απαιτεί τη συνέχιση της παραγωγικής δραστηριότητας με τη διατήρηση του 50% του ζωικού πληθυσμού. Την απογραφή και διαχείριση των δικαιωμάτων αναλαμβάνει ειδική δημόσια υπηρεσία.

9. Πολλαπλή Συμμόρφωση: Δειγματοληπτικοί έλεγχοι θα επισημαίνουν περιπτώσεις στις οποίες παραβιάζεται η βασική νομοθεσία που αφορά τη δημόσια υγεία, την προστασία του περιβάλλοντος, την υγεία των ζώων και των φυτών, καθώς και η κτηνιατρική νομοθεσία. Ο οργανισμός πληρωμών υποχρεούται να επιβάλει πρόστιμα αν δεν τηρούνται οι παραπάνω προδιαγραφές.

10. Εθνικό Απόθεμα: Το εθνικό απόθεμα συνίσταται σε παρακράτηση από τη Διοίκηση του Κράτους - Μέλους ποσοστού έως 3% του συνολικού αριθμού δικαιωμάτων, αναλογικά από κάθε παραγωγό. Το εθνικό απόθεμα θα χρησιμοποιηθεί

για την παροχή δικαιωμάτων σε νέους αγρότες που άρχισαν τη γεωργική τους δραστηριότητα από το 2002 και μετά χωρίς να λαμβάνουν κάποια επιδότηση για το συγκεκριμένο έτος, καθώς επίσης και για την κάλυψη περιπτώσεων ανωτέρας βίας ή εξαιρετικές περιπτώσεις (θάνατος γεωργού, φυσικές καταστροφές κ.λπ.). Δικαιώματα που αποκτώνται από το εθνικό απόθεμα δεν μεταβιβάζονται πριν από την παρέλευση 5ετίας και χάνονται εάν δεν ενεργοποιηθούν έστω και ένα χρόνο στη διάρκεια των πέντε πρώτων ετών. Αν τα ατομικά δικαιώματα μείνουν ανενεργά πέραν της τριετίας, τότε αφαιρούνται και μεταβιβάζονται στο εθνικό απόθεμα. Μεταβιβάζονται στο εθνικό απόθεμα επίσης τα δικαιώματα που δε θα ενεργοποιηθούν τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του καθεστώτος. Εξαιρέση από τον παραπάνω κανόνα αποτελεί η περίπτωση που ο γεωργός μπορεί να αποδείξει ότι η μη ενεργοποίηση των δικαιωμάτων οφειλόταν σε περιπτώσεις ανωτέρας βίας ή σε περιπτώσεις εξαιρετικές.

11. Ο δικαιούχος της ενιαίας ενίσχυσης πρέπει να φροντίζει για την παραγωγική αξιοποίηση της γης του ή να διατηρεί αντίστοιχη έκταση γης σε καλή γεωργική κατάσταση.

12. Η νέα ΚΑΠ άρχισε να εφαρμόζεται στη χώρα μας από 1-1-2006.

13. Διαφοροποίηση: Οι ενισχύσεις θα μειωθούν κατά 3% το 2005, 4% το 2006 και 5% από το 2007 και μετά. Οι εξοικονομούμενοι πόροι παραμένουν στο ίδιο Κράτος - Μέλος και χρηματοδοτούν προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης. Στις παρακρατήσεις ισχύει πλήρης απαλλαγή για τις ενισχύσεις των πρώτων 5.000€ ανά παραγωγό (ατέλεια). Ποσοστό 80% των παρακρατήσεων επιστρέφεται στο Κράτος - Μέλος, ενώ το υπόλοιπο 20% αναδιανέμεται μεταξύ των Κρατών - Μελών με βάση κριτήρια συνοχής (γεωργική έκταση, γεωργική απασχόληση και γεωργικό εισόδημα). Το ισοζύγιο για τη χώρα μας προβλέπεται θετικό από τη ρύθμιση αυτή. Από τη μείωση των ενισχύσεων δεν θίγεται καθόλου ή θίγεται ελάχιστα η συντριπτική πλειοψηφία των ελλήνων αγροτών. Ειδικότερα δεν θίγονται εξ' ολοκλήρου οι αγρότες των νησιών του Αιγαίου, με πληθυσμό κάτω των 100 χιλιάδων κατοίκων (εξαιρείται η Κρήτη και η Εύβοια).

14. Με τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ αποφασίστηκαν ευνοϊκά μέτρα σε διάφορους κλάδους παραγωγής για τους νέους αγρότες και τις αγροτικές επενδύσεις στη χώρα μας.

15. Το σύστημα των γαλακτοκομικών ποσοστώσεων παρατάθηκε μέχρι το έτος 2014/15. Η ποσόστωση για την Ελλάδα αυξήθηκε κατά 17% και συγκεκριμένα από 700 χιλιάδες τόνους σε 820 χιλιάδες τόνους.

16. Διατηρείται το σύστημα παρέμβασης κλασσικής μορφής στα σιτηρά και το ρύζι. Επιπλέον, παρέχονται στους ορυζοκαλλιεργητές πρόσθετες εισοδηματικές αντισταθμίσεις ύψους 132,4 €/στρέμμα έναντι των σημερινών στρεμματικών αντισταθμίσεων που ήταν μόνο 39,4 €/στρέμμα.

17. Το σύστημα ποινών για τις υπερβάσεις στην έκταση καλλιέργειας του ρυζιού, που ίσχυε μέχρι σήμερα, καταργήθηκε. Το παλιό σύστημα ήταν πολύ αυστηρό, γιατί από ένα επίπεδο και μετά, η ποινή ήταν 6 φορές μεγαλύτερη σε σχέση με την υπέρβαση, γεγονός που οδηγούσε σε μηδενισμό της ενίσχυσης όταν η υπέρβαση έφθανε μόλις 17%. Με το νέο σύστημα ποινών, για κάθε 1% υπέρβαση των ορίων παραγωγής θα επιβάλλεται αντίστοιχη μείωση 1% του ύψους της κοινοτικής ενίσχυσης.

18. Αποφασίσθηκε να διεκδικήσει η Ε.Ε. από τον Π.Ο.Ε. ένα αναθεωρημένο πλαίσιο δασμολογικής προστασίας για το ρύζι. Πράγματι, μετά από εντατικές διαπραγματεύσεις, στις οποίες η Ελλάδα έπαιξε ιδιαίτερα ενεργό ρόλο, η Ε.Ε. πέτυχε, τον Φεβρουάριο του 2005, την σύναψη συμφωνίας με τους κύριους εμπορικούς εταίρους στον Π.Ο.Ε. που επιτρέπει την εφαρμογή αυξημένου δασμού στα σύνορα με παραχώρηση περιορισμένων δασμολογικών ποσοτώσεων. Με τον τρόπο αυτό, η εγχώρια παραγωγή προστατεύεται από αθρόες εισαγωγές ρυζιού που συνήθως προσφέρεται σε χαμηλές τιμές.

19. Δημιουργείται σύστημα παροχής συμβουλών στους αγρότες για θέματα διαχείρισης της γης και των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Η συμμετοχή των παραγωγών στο σύστημα είναι εθελοντική. Η δραστηριότητα παροχής συμβουλών θα καλύπτει κατ' ελάχιστον τους παρακάτω τομείς:

- Δημόσια υγεία, υγεία ζώων και φυτών
- Περιβάλλον
- Καλές συνθήκες διαβίωσης των ζώων

Επίσης, η δραστηριότητα θα επεκταθεί στην εφαρμογή των ορθών γεωργικών πρακτικών. Το σύστημα πρέπει να δημιουργηθεί μέχρι την 1-1-2007.

20. Διατηρήθηκε το επίπεδο του εισοδήματος των ελλήνων παραγωγών σκληρού σιταριού, παρά το γεγονός ότι έγιναν σημαντικές αλλαγές στο κοινοτικό σύστημα στήριξης του τομέα. Συγκεκριμένα, η συμπληρωματική ενίσχυση για τον σκληρό σίτο που καλλιεργείται στις παραδοσιακές περιοχές (στις οποίες περιλαμβάνεται το σύνολο της καλλιέργειας σκληρού σιταριού στη χώρα μας) υφίσταται μια μικρή, κλιμακούμενη στο χρόνο μείωση. Αντίθετα, η ενίσχυση αυτή καταργείται στις μη παραδοσιακές περιοχές. Από την άλλη πλευρά, θεσπίσθηκε μια πρόσθετη ενίσχυση

ύψους 4 €/στρέμμα ως «πριμ ποιότητας στο σκληρό σιτάρι» που ισχύει από την 1-1-2005.

21. Για τις αποξηραμένες ζωοτροφές, διατηρείται η ενίσχυση στη μεταποίηση σε ποσοστό 50% και το υπόλοιπο συνυπολογίζεται στον καθορισμό της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2004).

22. Εισάγεται μία νέα ενίσχυση για τους καρπούς με κέλυφος η οποία ανέρχεται σε 120,75 €/εκτάριο (Γεωργία– Κτηνοτροφία, 2004).

23. Το ύψος της κοινοτικής συμμετοχής στις δαπάνες των προγραμμάτων για τις αγροπεριβαλλοντικές δράσεις φθάνει στο 85% της συνολικής δαπάνης έναντι ποσοστού 60% που ίσχυε μέχρι σήμερα.

24. Η κοινοτική συμμετοχή στις δαπάνες για την Ανάπτυξη της Υπαίθρου στις περιοχές του Στόχου 1 (στις οποίες αυτή τη στιγμή κατατάσσεται το σύνολο της χώρας μας) καθορίστηκε στο 60% της συνολικής δαπάνης, έναντι του 50% που ίσχυε μέχρι τώρα. Ο στόχος 1 υποστηρίζει την κάλυψη της οικονομικής καθυστέρησης των περιοχών που παρουσιάζουν χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Χαρακτηρίζεται ως «περιφερειακού χαρακτήρα» στο βαθμό που εφαρμόζεται σε στατιστικώς οριοθετημένα εδάφη. Είναι επιλέξιμες μόνον οι περιοχές των οποίων το κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν είναι κατώτερο του 75% του κοινοτικού μέσου όρου. Οι επτά «άκρως απόκεντρες περιφέρειες», οι ιδιαίτερα αραιοκατοικημένες περιοχές της Σουηδίας και της Φινλανδίας καθώς και η Βόρεια Ιρλανδία λαμβάνουν επίσης χρηματοδοτική ενίσχυση. Συνολικά, ο στόχος 1 αφορά περισσότερες από ενενήντα περιοχές σε 19 κράτη μέλη.

25. Για τους νέους αγρότες προβλέφθηκε ειδική ρύθμιση για τη διαχείριση του εθνικού αποθέματος των δικαιωμάτων ενιαίας ενίσχυσης και διευκολύνεται έτσι η είσοδός τους στην επαγγελματική οικογένεια.

26. Το ποσοστό πριμοδοτήσεων για τις επενδύσεις που πραγματοποιούν οι νέοι αγρότες στις περιοχές του Στόχου 1 αυξάνεται σε 60% από 55%.

27. Για τα δημόσια δάση (πράγμα που ενδιαφέρει κυρίως τη χώρα μας) προβλέφθηκε η χορήγηση κοινοτικών ενισχύσεων για επενδύσεις που αναφέρονται στην περιβαλλοντική τους ανάπτυξη, στην προστασία τους από κάθε μορφής κινδύνους και στην ανάδειξη των ευκαιριών προσφοράς αναψυχής στους πολίτες.

28. Μια σειρά καινούργιων δράσεων, που σχετίζονται με τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων, με τη βελτίωση των όρων παραγωγής και ευζωίας των ζώων και την τήρηση των προτύπων που έχουν θεσπισθεί από τους κοινοτικούς κανονισμούς,

χρηματοδοτούνται και από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Το ύψος των χρηματοδοτήσεων αυτών μπορεί να φθάσει τα 1.500 € ανά εκμετάλλευση.

29. Στις ενισχύσεις που χορηγούνται για τη βελτίωση της ποιότητας των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα προϊόντα ονομασίας προέλευσης και οι σχετικές ενισχύσεις, εκτός από τους παραγωγούς, μπορεί να χορηγηθούν και στις μικρές μεταποιητικές επιχειρήσεις.

30. Στις ενισχύσεις αγροτικής ανάπτυξης περιλαμβάνονται οι επενδύσεις για τη μεταποίηση και εμπορία, που έχουν στόχο την ανάπτυξη καινοτόμων προσεγγίσεων στον τομέα της ποιότητας των τροφίμων.

31. Η Επιτροπή δεσμεύθηκε να προχωρήσει σε απλούστευση της νομοθεσίας και των διαδικασιών για τα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, γεγονός που θα διευκολύνει την υλοποίηση των προγραμμάτων και την απορρόφηση των αντίστοιχων κοινοτικών πόρων.

32. Σε περιοχές που λαμβάνουν τις αποσυνδεδεμένες ενισχύσεις της ενιαίας πληρωμής, απαγορεύεται η καλλιέργεια οπωροκηπευτικών και επιτραπέζιας πατάτας, για την προστασία του εισοδήματος των παραγωγών των συγκεκριμένων προϊόντων.

Γ. Ειδικότερα για κάθε έναν τομέα η νέα ΚΑΠ προβλέπει

Αροτραίες καλλιέργειες

Εισαγωγή στο καθεστώς της ενιαίας ενίσχυσης που θα χορηγείται στους παραγωγούς που εισέπραταν κατά την περίοδο αναφοράς (2000-2002). Το βασικό ποσό για τον υπολογισμό της στρεμματικής ενίσχυσης παραμένει στα 63 €/τόνο και διατηρείται η τιμή παρέμβασης στα 101,31 €/τόνο. Προβλέπεται μείωση των μηνιαίων προσαυξήσεων (0,93 €/τόνο) και της τιμής παρέμβασης κατά 50%. Για το σκληρό σιτάρι, η συμπληρωματική ενίσχυση θα μετατραπεί σε δικαίωμα ενίσχυσης με βάση τα δεδομένα καλλιέργειας κατά την περίοδο αναφοράς και ανέρχεται σε 31,3 €/στρέμμα το 2004, 29,1 €/στρέμμα το 2005 και 28,5 €/στρέμμα από το 2006 και μετά. Τέλος, προβλέπεται η χορήγηση ενός πριμ ποιότητας 4 €/στρέμμα με την προϋπόθεση ότι θα γίνει χρήση πιστοποιημένου σπόρου αναγνωρισμένων ποικιλιών υψηλής ποιότητας.

Ρύζι

Εισαγωγή στο καθεστώς της ενιαίας ενίσχυσης που θα χορηγείται στους παραγωγούς με βάση το ποσό αναφοράς υπολογιζόμενο στις ενισχύσεις που έπαιρναν την περίοδο αναφοράς 2000-2002. Μείωση της τιμής παρέμβασης κατά 50% (150 €/τόνο). Αύξηση της ενίσχυσης από 52 σε 177 €/τόνο. Από αυτά, τα 102 €/τόνο θα δίνονται ως αποσυνδεδεμένη ενίσχυση, με βάση την περίοδο αναφοράς και τα υπόλοιπα 75 €/τόνο θα συνυπολογίζονται στον καθορισμό της Ενιαίας Αποσυνδεδεμένης Ενίσχυσης. Καθορισμός Μέγιστης Εγγυημένης Έκτασης (ΜΕΕ) σε 203.333 στρέμματα. Η μείωση της ΜΕΕ αντισταθμίζεται με την απόφαση περί αναλογικότητας των ποινών σε περιπτώσεις υπερβάσεων.

Γάλα και γαλακτοκομικά προϊόντα

Οι τιμές παρέμβασης για το βούτυρο και το αποβουτυρωμένο γάλα σε σκόνη μειώνονται. Έναντι των μειώσεων αυτών, εισάγονται νέες ενισχύσεις ανά τόνο παραγόμενου γάλακτος ως εξής : 8,15 €/τόνο για το 2004, 16,31 €/τόνο για το 2005 και 24,49 €/τόνο για το 2006 και μετά.

Βόειο – αιγοπρόβατα

Η αναθεωρημένη ΚΑΠ δεν μεταβάλλει το ύψος των ενισχύσεων που χορηγούνται στους παραγωγούς των συγκεκριμένων τομέων. Υπολογισμός της ενιαίας ενίσχυσης με βάση, όχι την τριετία 2000-2002, αλλά το έτος 2002 στο οποίο καταβλήθηκαν οι μεγαλύτερες ενισχύσεις.

Βαμβάκι

Εισαγωγή του καθεστώτος της καταβολής της ενιαίας ενίσχυσης από το 2006. Προβλέπεται μια αποσυνδεδεμένη από την παραγωγή ενίσχυση σε ποσοστό 65% και μια ενίσχυση παραγωγής ανά στρέμμα σε ποσοστό 35% επί του διανεμόμενου ποσού των 569,7 εκατ. €, ως μέσου όρου των ενισχύσεων της περιόδου αναφοράς (2000-2002), και 18 εκατ. € που μεταφέρονται σε προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης. Τέλος, το ποσό των 3,7 εκατ. € θα δοθεί στις διεπαγγελματικές οργανώσεις με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας του βαμβακιού (1 €/στρέμμα). Η χορηγούμενη συνδεδεμένη ενίσχυση προτάθηκε να καλύπτει μέγιστη έκταση 3.700.000 στρέμματα

Ελαιόλαδο

Το νέο καθεστώς εξασφαλίζει το σημερινό επίπεδο στήριξης και η κατανομή των κονδυλίων μεταξύ των Κρατών-Μελών βασίζεται στην εγγυημένη ποσότητα, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί στην αναθεώρηση της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς ελαιολάδου το 1988. Η εισοδηματική στήριξη των ελαιοκαλλιεργητών εντάσσεται στο καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης. Προβλέπεται μία αποσυνδεδεμένη από την παραγωγή ενίσχυση σε ποσοστό 60% επί του ποσού της μέσης ενίσχυσης στην παραγωγή κατά τη διάρκεια περιόδου αναφοράς ύψους 554,9 εκατ. €.

Εκτάσεις μικρότερες των 0,3 εκταρίων υπάγονται στο καθεστώς της πλήρους αποσύνδεσης και η μέση ενίσχυση είναι το 100 % του ποσού ενίσχυσης κατά την περίοδο αναφοράς. Η άμεση ενίσχυση περιορίζεται στις φυτεύσεις πριν την 1η Μαΐου του 1998 και τα νέα δένδρα με βάση πρόγραμμα εγκεκριμένο από την Ε.Ε.

Καπνός

Εισαγωγή του τομέα στο καθεστώς της ενιαίας αποσυνδεδεμένης ενίσχυσης ως εξής:

1. Για τις εσοδείες 2006 έως και 2009 προβλέπεται ποσοστό αποδέσμευσης κατ' ελάχιστον 40% έως και 100% του ποσού αναφοράς των 378,8 εκατ. € κατά περιοχή. Το υπόλοιπο ποσοστό (μέχρι και 60%) του ποσού αναφοράς, παραμένει δεσμευμένο με την παραγωγή.
2. Για τις εσοδείες 2010 έως και 2012, προβλέπεται ποσοστό 50% του ποσού αναφοράς να μεταφέρεται στο Β' Πυλώνα για προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης και το υπόλοιπο 50% του ποσού αναφοράς να χορηγείται ως ενιαία αποσυνδεδεμένη ενίσχυση (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2005).

2.9 ΕΕ και Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ).

Η ΕΕ υπήρξε ανέκαθεν υπέρμαχος ενός παγκοσμιοποιημένου συστήματος εμπορικών σχέσεων, με κοινούς κανόνες εμπορίου που να ισχύουν για τις εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα σε όλες τις χώρες. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ), που ιδρύθηκε το 1995 ως συνέχεια της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), περιλαμβάνει 144 μέλη, με την είσοδο της Κίνας και της Ταϊβάν

το 2001, που αντιπροσωπεύουν πάνω από το 90% του παγκοσμίου εμπορίου. Ο ΠΟΕ λειτουργεί με τη διεξαγωγή πολυμερών «γύρων» διαπραγματεύσεων, όπως ο Γύρος της Ουρουγουάης (1986-1994) που προηγήθηκε της ίδρυσής του, και ο Γύρος που ξεκίνησε το 2001 ως Γύρος της Ντόχα για την Ανάπτυξη (Doha Development agenda). Κατά τη διάρκεια των πολυετών αυτών γύρων διαπραγματεύονται οι νέοι κανόνες και συμφωνίες για το παγκόσμιο εμπόριο, επιλύονται χρόνια προβλήματα και αντιδικίες που έχουν πιθανόν ανακύψει και γίνεται ανταλλαγή απόψεων για εμπορικά θέματα.

Μέσα στο πλαίσιο του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου η ΕΕ προσπαθεί να επιτύχει:

- Άνοιγμα των αγορών προϊόντων, υπηρεσιών και επενδύσεων, σε συνδυασμό με τη δημιουργία συγκεκριμένων και διαφανών κανόνων για τη διεξαγωγή του εμπορίου
- Μετατροπή του ΠΟΕ σε έναν περισσότερο ανοιχτό και αποτελεσματικό οργανισμό, ο οποίος θα λαμβάνει μέρος σε συζητήσεις με άλλους οργανισμούς και ομάδες
- Πλήρη ένταξη των αναπτυσσόμενων χωρών στο σύστημα λήψης αποφάσεων του ΠΟΕ και ενσωμάτωσή τους στη παγκόσμια οικονομία ([http26](http://26)).

2.10 Το εμπόριο αγροτικών προϊόντων στην ΕΕ

Τρεις είναι οι παράγοντες που επηρέαζαν ανέκαθεν την αγορά. Πρώτον η αύξηση του πληθυσμού συνεπάγεται και αύξηση της ζήτησης. Δεύτερον η τιμή επηρεάζει την αγορά ενός αγαθού κάτι το οποίο φυσικά ισχύει και για τα αγροτικά προϊόντα καθώς γίνεται ταύτιση μεταξύ ποιότητας-τιμής και εικόνας-τιμής. Επίσης το εισόδημα του αγοραστικού κοινού σε συνάρτηση και με την τιμή επηρεάζει τις καταναλωτικές επιλογές των αγοραστών καθώς αύξηση του εισοδήματος οδηγεί και σε αύξηση της ζήτησης των περισσότερων προϊόντων.

Τέσσερις ακόμα είναι οι σημερινές τάσεις της αγοράς στην ΕΕ που καθορίζουν τη ζήτηση των αγροτικών προϊόντων. Αρχικά η υγιεινή διατροφή έχει γίνει πλέον βασική προτεραιότητα των καταναλωτών. Οι διατροφικές συνήθειες έχουν αλλάξει με στροφή προς τα προϊόντα χαμηλών λιπαρών, τα φρούτα και τα λαχανικά, το ελαιόλαδο, τα λευκά κρέατα και τους χυμούς. Οι καταναλωτές σήμερα απαιτούν υψηλής ποιότητας τρόφιμα και δίνουν ιδιαίτερη σημασία σε χαρακτηριστικά όπως άρωμα, γεύση, κανονικότητα σχήματος, απουσία ελαττωμάτων, χρώμα, μέγεθος και

υφή καθώς και στους τρόπους συσκευασίας και μεταφοράς. Δεύτερη κυρίαρχη τάση που επικρατεί αυτή τη στιγμή είναι ότι οι αγοραστές προτιμούν τυποποιημένα και επώνυμα προϊόντα, χαρακτηριστικά που προσδίδουν αξιοπιστία και ποιοτική ανωτερότητα. Επίσης οι καταναλωτές αναζητούν μια πληθώρα πληροφοριών όπως τόπο προέλευσης, συστατικά, ημερομηνία παραγωγής και λήξης, ενεργειακή και θρεπτική αξία που πρέπει να αναγράφονται στη συσκευασία. Η επόμενη τάση έχει να κάνει όχι μόνο με την ποιότητα του προϊόντος αλλά και με τον τρόπο παραγωγής τους. Οι καταναλωτές στρέφονται ολοένα και περισσότερο σε προϊόντα που παράγονται με φιλικούς προς το περιβάλλον τρόπους και αποζητούν την πιστοποίηση αυτών στη βιολογική και ολοκληρωμένη γεωργία. Ο τέταρτος παράγοντας που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εμπορική δύναμη κάποιου προϊόντος έχει να κάνει με το συνεχή και συνεπή εφοδιασμό της αγοράς. Ο καταναλωτής θέλει πάντα να βρίσκει στο ράφι το προϊόν που αναζητά. Έτσι σταδιακά δημιουργείτε μια σταθερή και μακροχρόνια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ παραγωγού- μεσολαβητή και πελάτη (Υπουργείο Γεωργίας, 2001).

2.11 Ελληνική γεωργία, παγκοσμιοποίηση και νέα ΚΑΠ

Η μακροχρόνια κρίση και ο αναπροσανατολισμός της ελληνικής γεωργίας κέρδισαν στο παρελθόν αρκετές αναβολές, δύσκολα όμως θα μπορέσουν να ξεπεράσουν το σημείο καμπής του 2013. Από φέτος και μέχρι το 2013 οι αγρότες δεν θα λαμβάνουν πλέον επιδότηση ανάλογα με την παραγωγή, αλλά σταθερές εισοδηματικές ενισχύσεις με βάση ένα μέσο όρο παραγωγής των προηγούμενων ετών. Με τη λήξη της νέας ΚΑΠ οι ευρωπαϊκές ενισχύσεις είτε θα καταργηθούν είτε θα μειωθούν δραστικά και το σύνολο της επιδοτούμενης αγροτικής παραγωγής θα αναγκασθεί να προσαρμοσθεί στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού και να αναθεωρήσει πολλά από τα τυποποιημένα πλαίσια που ακολουθεί σήμερα. Διαφορετικά τα προϊόντα δύσκολα θα αντέξουν σε διεθνείς αγορές χωρίς επιδότηση και χωρίς αναβάθμιση της ποιότητας.

Τα νέα δεδομένα που φέρνει η αναθεώρηση της ΚΑΠ είναι μέχρι στιγμής δυσοίωνα για την ελληνική γεωργία. Η συνολική εικόνα του αγροτικού εισοδήματος εμφανίζεται σημαντικά επιβαρημένη. Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ 2004 και 2005, σημειώθηκε δραματική συρρίκνωση του αγροτικού εισοδήματος κατά 11,5%,

ακολουθώντας αντιστρόφως ανάλογη πορεία από την προηγούμενη τριετία, όπου το αγροτικό εισόδημα αυξήθηκε κατά 13%. Η δραματική αυτή αλλαγή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην πολύ μεγάλη αύξηση του κόστους παραγωγής, που όμως δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση στις τιμές παραγωγού ([http19](http://19))

Έτσι αναγκαίος κρίνεται ο επαναπροσδιορισμός της ελληνικής γεωργίας προκειμένου να αντεπεξέλθει στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες και απαιτήσεις της παγκοσμιοποίησης και της ΕΕ. Ακολουθούν τρόποι και προϋποθέσεις που θα διασφάλιζαν περιβάλλον αξιοποίησης κοινοτικών πόρων και κυβερνητικών πολιτικών για την επίτευξη της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας.

1. Απενοχοποίηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, ιδιαίτερα των νέων αγροτών. Παρά την επάρκεια προγραμμάτων ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, το αποτέλεσμα είναι χαμηλό επειδή, μεταξύ των άλλων, ο επίδοξος επιχειρηματίας συναλλάσσεται με μεγάλο αριθμό κρατικών υπηρεσιών που κατά κανόνα διαθέτουν χαμηλής ποιότητας και αποτελεσματικότητας προσωπικό και ασαφείς διαδικασίες διεκπεραίωσης([http19](http://19)).

2. Τεχνική στήριξη από ειδικούς επιστήμονες, μετατροπή του ΥΠΑΑΤ σε φορέα χάραξης αναπτυξιακής πολιτικής, κάλυψη του υφιστάμενου κενού των γεωργικών εφαρμογών από αποκεντρωμένες υπηρεσίες-φορείς τεχνολογικής γνώσης, γνώστες των μέτρων και πολιτικών που πρέπει να εφαρμοσθούν και των κατευθύνσεων της ΚΑΠ ([http19](http://19)).

3. Αποσαφηνισμός του νομικού πλαισίου χρήσεων γης, της χωροταξίας, των δασών, κλπ, σε κατεύθυνση που θα ευνοούν την επιχειρηματική δραστηριότητα ([http19](http://19)).

4. Σύνδεση των ερευνητικών ιδρυμάτων με την πραγματική γεωργική οικονομία. Η επιχειρηματικότητα, με έμφαση στην ποιότητα, φέρνει στο προσκήνιο το ζήτημα της έρευνας και τεχνολογίας. Η χρήση των αποτελεσμάτων της εφαρμοσμένης έρευνας από συγκεκριμένες ομάδες επιχειρηματιών-στόχων, καθοδηγεί καινοτόμες ιδέες και εγγυάται την επιτυχία των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών ([http19](http://19)).

5. Εκπαίδευση των αγροτών και αυστηρώς σταθμισμένη σύνδεση των επιδοτήσεων με «κρίσιμη μάζα γνώσης» των φορέων των επιχειρηματικών σχεδίων ([http19](http://19)).

6. Απλοποίηση των διαδικασιών εφαρμογής της ΚΑΠ και εκλαΐκευση των στόχων και ευκαιριών της. Οι δύσκολες και ξένες λέξεις που χρησιμοποιούν οι τεχνοκράτες όπως ΚΑΠ, ΠΟΕ, παγκοσμιοποίηση κ.λ.π., όταν πηγαίνουν να μιλήσουν στους αγρότες, πολλές φορές, αντί να κεντρίσουν το ενδιαφέρον, τους απωθούν, προκαλούν αρνητικά αντανακλαστικά και φόβο ([http19](http://19)).

7. Επαναπροσδιορισμός των στόχων του τραπεζικού συστήματος, ιδιαίτερα από τις κρατικές τράπεζες, στην πραγματική γεωργική οικονομία με κατεύθυνση στην παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών ενίσχυσης της επιχειρηματικής δραστηριότητα των νέων αγροτών (<http19>).
8. Τεχνολογική αναβάθμιση, όχι μόνο στην κατεύθυνση βελτίωσης της λειτουργίας, αλλά και στροφή σε νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες (<http19>).
9. Ενίσχυση φορέων για ανάλυση των τάσεων της αγοράς με στόχο την υπόδειξη τομέων μεγάλης προστιθέμενης αξίας, τρόπων συστηματικής δικτύωσης και συνεργασιών στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά (<http19>).
10. Ενίσχυση των συνεταιριστικών δικτύων είτε από εθνικούς, είτε από κοινοτικούς πόρους και σύνδεση της ενίσχυσης αυτής με την πραγματική απόδοσή τους (<http19>).
11. Προώθηση τοπικών συνεργασιών με επιχειρήσεις επώνυμων προϊόντων διατροφής και άλλων, που κατέχουν σημαντική θέση στην τοπική η εθνική αγορά, έτσι ώστε η προστιθέμενη αξία να παραμένει στις περιοχές παραγωγής (<http27>).
12. Ακόμα μεγαλύτερη τυποποίηση και αναγνώριση των ελληνικών προϊόντων. Τα προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ) και τα προϊόντα Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ) πρέπει να είναι στόχος της νέας στρατηγικής. Ήδη η χώρα μας μετρά συνολικά 61 προϊόντα ΠΟΠ και 23 προϊόντα ΠΓΕ, με τελευταία επιτυχία την κατοχύρωση της ελληνικότητας του ούζου, τσίπουρου και τσικουδιάς, με την πιστοποίηση ΠΓΕ. Με δεδομένη την ποικιλία και την υψηλή ποιότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, στόχος θα πρέπει να είναι η κατοχύρωση όσο το δυνατόν περισσότερων προϊόντων, προκειμένου να θωρακίζονται έναντι του διεθνούς ανταγωνισμού και βεβαίως να πετυχαίνουν υψηλότερες τιμές για τους παραγωγούς (<http19>).
13. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στη βελτίωση των δικτύων εμπορίας αγροτικών προϊόντων γιατί και λόγω της γεωγραφικής θέσης της χώρας αλλά και λόγω της ιδιαιτερότητας του προϊόντος, υψηλή ευπάθεια και μικρή περίοδος διατήρησης, δυσχεραίνεται η εξαγωγή σε χώρες τις Βόρειας Ευρώπης που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη ζήτηση σε νωπά φρούτα και λαχανικά (Υπουργείο γεωργίας, 2001).
14. Συνεργασία ελληνικών φορέων με μεγάλες αλυσίδες supermarkets στη χώρα προορισμού των εξαγωγών καθότι συμβαίνει πολύ συχνά τα ελληνικά προϊόντα να χάνουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα όταν μετακινούνται μέσω ενδιάμεσων σταθμών λόγω αύξησης της τιμής τους (Υπουργείο Γεωργίας, 2001).

2.12 Ο αγροτουρισμός ως παράγοντας αγροτικής ανάπτυξης

Αγροτουρισμός είναι η εναλλακτική τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κύρια στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών, με σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας, τόσο από την εκμετάλλευση των τουριστικών καταλυμάτων (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανσιόν, ξενώνες, camping), όσο και από την τροφοδοσία των τουριστικών μονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής γεωργικών συνεταιρισμών. Δίνοντας παράλληλα τη δυνατότητα στον τουρίστα να περάσει ήρεμες διακοπές μέσα στη φύση, έξω από το πλαίσιο του ανεπτυγμένου τουρισμού, μέσα σε ένα φιλόξενο κλίμα που δημιουργεί η ίδια η φύση και οι άνθρωποι της ([http28](http://28)).

Ιδιαίτερη θέση στον αγροτουρισμό κατέχουν οι δραστηριότητες που αξιοποιούν τα πολιτιστικά, λαογραφικά, γαστρονομικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία της περιοχής. Η δυνατότητα επίσκεψης και ξενάγησης σε παλιά μοναστήρια, εκκλησίες, γεφύρια, οινοποιεία, εργαστήρια χειροτεχνίας, η συμμετοχή σε πανηγύρια και τοπικές γιορτές, στο μάζεμα της ελιάς ή του τρύγου, ακόμα και τα μαθήματα τοπικής κουζίνας, όλα συμβάλλουν στην απόκτηση νέων, μοναδικών εμπειριών και στην αίσθηση προσέγγισης της φύσης, με τρόπο αυθεντικό και ουσιαστικό ([http29](http://29)).

2.12.1. Προφίλ των αγροτουριστών

Ποιο είναι τα κοινά που επιλέγει τον αγροτουρισμό; Ποιες είναι οι προτιμήσεις και τα κίνητρα των ανθρώπων, που η διαμονή στη φύση και η επιστροφή σε έναν τρόπο ζωής πιο ήρεμο και παραδοσιακό τους συγκινεί τόσο ώστε, να αντιπροσωπεύουν ένα ολόκληρο τμήμα της αγοράς; Οι αγροτουρίστες αναζητούν ξεκούραση, χαλάρωση σε ένα ήρεμο περιβάλλον, σε μια προσπάθεια να αποκοπούν προσωρινά από την αστική τους καθημερινότητα. Επιζητούν την επαφή με την φύση, προκειμένου να γνωρίσουν τόσο την αγροτική ζωή όσο και τους αγρότες, τους ντόπιους που θα τους μιλήσουν σε ένα διαφορετικό και άγνωστο για πολλούς από αυτούς τρόπο ζωής. Θέλουν να απολαύσουν την αυθεντικότητα της επαρχιακής ζωής, την ανεπιτήδευτη φιλοξενία, την καθαρότητα του τοπίου και την καθαριότητα

του περιβάλλοντος, τα παραδοσιακά, σπιτικά εδέσματα, να γίνουν κοινωνοί σε μια ζωή που έχει να τους πει πολλά για το κοντινό παρελθόν τους. Οι τουρίστες αυτοί θεωρούνται πολυταξιδεμένοι και έμπειροι. Είναι άτομα που έχουν ήδη γευθεί τους τουριστικούς προορισμούς με την μορφή του μαζικού τουρισμού και κορεσμένοι από το συγκεκριμένο πρότυπο, αναζητούν στον προορισμό μια νέα διάσταση, εντρυφώντας στην πολιτιστική και φυσιολατρική του υπόσταση αλλά και στην δυνατότητα για ανθρώπινη επαφή και επικοινωνία.

Οι αγροτουρίστες ανήκουν σε ένα ευρύ ηλικιακό φάσμα. Σε χώρες της Ευρώπης που ο αγροτουρισμός έχει παράδοση δεκαετιών, αποτελεί έναν τρόπο ζωής ο οποίος απευθύνεται σε όλη την οικογένεια και διεκδικεί το ήμισυ των ετήσιων οικογενειακών διακοπών. Τα νεότερα άτομα είναι αυτά που προτιμούν να συνδυάζουν το πακέτο αγροτουρισμού με «σπορ περιπέτειας», ενώ οι μεγαλύτεροι με πιο ήπιες δραστηριότητες, με περιηγήσεις πολιτιστικού, θρησκευτικού, λαογραφικού κλπ. περιεχομένου.

Από τα σπουδαιότερα όμως χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα άτομα που επιλέγουν τον αγροτουρισμό είναι το υψηλό οικονομικό αλλά και μορφωτικό τους επίπεδο. Τα άτομα αυτά θεωρούνται ότι έχουν αυξημένη οικολογική συνείδηση, πολυποίκιλα ενδιαφέροντα, διάθεση για μόρφωση και πολιτιστική προσέγγιση. Δεν παρασύρονται από τον μιμητισμό και τα πρότυπα της καταναλωτικής κοινωνίας, είναι εκλεπτυσμένοι και με υψηλές απαιτήσεις ως προς την ποιότητα και το επίπεδο των υπηρεσιών που τους παρέχονται. Σε όλο τον κόσμο ο αγροτουρίστας θεωρείται ποιοτικός, υψηλών προδιαγραφών και σημαντικής αγοραστικής δύναμης. Ξέρει ακριβώς τι ζητάει και δεν αρκείται σε καταστάσεις που δεν τον ικανοποιούν ([http30](http://30)).

2.12.2.Πλεονεκτήματα αγροτουρισμού

Τα πλεονεκτήματα που προσφέρει ο αγροτουρισμός στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών, συνοψίζονται στα εξής:

- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και κατά συνέπεια συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Το πλεονέκτημα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική πληθυσμιακή μείωση και δημογραφική γήρανση. Η δημιουργία των θέσεων αυτών εργασίας είναι

καθοριστική για τις ευαίσθητες, από άποψη εργασίας, κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών.

- Η δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον και συμβάλλουν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των μόνιμων κατοίκων.
- Η προώθηση των γεωργικών παραδοσιακών προϊόντων στην αγορά και η αύξηση των εσόδων των ατόμων που ασχολούνται με το γεωργικό τομέα
- Ο αγροτουρισμός αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυνατότητας συνδυασμού της περιφερειακής ανάπτυξης και της προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι μια τουριστική δραστηριότητα που δεν δρα ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους. Αντίθετα, συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση τόσο των μόνιμων κατοίκων όσο και των επισκεπτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Ο αγροτουρισμός, ως δραστηριότητα, αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, που ως γνωστόν, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού ([http31](http://31)).

3. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της έρευνας ήταν να προσδιοριστούν:

1. Οι απόψεις και στάσεις των αγροτών απέναντι στην νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ).
2. Το επίπεδο γνώσης των γεωργών αναφορικά με την Κοινή Αγροτική Πολιτική.
3. Οι κύριοι τρόποι ενημέρωσης των γεωργών για τις μεταρρυθμίσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.
4. Η πιστότητα εφαρμογής της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.
5. Το επίπεδο γνώσης των παραγωγών όσον αφορά τις σύγχρονες τάσεις της γεωργίας.

6. Το επίπεδο γνώσης των παραγωγών για το παραγωγικό σύστημα
7. Τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του παραγωγικού συστήματος.
8. Τα χαρακτηριστικά των παραγωγών – αγροτών και μη – όπως η ηλικία, το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο, το εισόδημα κ.λπ.

4. ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Νομός: ΧΑΝΙΩΝ

4.1 Γεωγραφικά χαρακτηριστικά και πληθυσμιακά στοιχεία του Νομού

Ο Νομός Χανίων είναι το δυτικότερο τμήμα της νήσου Κρήτης με έκταση 2376 τ. χλμ. και πληθυσμό 150.387 κατοίκων (απογρ. 2001). Συνορεύει ανατολικά με το Νομό Ρεθύμνης, ενώ βρέχεται στις τρεις άλλες πλευρές του, σε έκταση 350 χιλιομέτρων ακτής, από τη Μεσόγειο θάλασσα, το Κρητικό Πέλαγος στο βορρά και το Λυβικό στο νότο. Η οροσειρά των Λευκών Ορέων ή Μαδάρων, με πολλές δεκάδες κορυφές και ψηλότερη όλων τις Πάχνες (2454 μ.), αποτελεί τη ραχοκοκκαλιά του Νομού και καλύπτεται από χιόνια τους μήνες Νοέμβριο έως Μάιο. Τα Λευκά Όρη εκτείνονται από τη δυτικά μέχρι τα ανατολικά του νομού και μέχρι το Νομό Ρεθύμνης, σχηματίζοντας μεγάλα οροπέδια, όπως του Ομαλού (υψόμ. 1080 μ.) και του Ασκούφου (υψόμ. 730 μ.) και δημιουργώντας πολλές φορές βαθιά φαράγγια και χαράδρες μοναδικής ομορφιάς, όπως της Αγίας Ειρήνης, της Σαμαριάς, της Αράδενας, της Ίμβρου και πολλά άλλα. Στα βόρεια της οροσειράς εκτείνεται μια μεγάλη εύφορη πεδιάδα με καταπράσινους κάμπους, δασωμένους από ελιές και εσπεριδοειδή, παρέχοντάς της τα άφθονα νερά των πηγών της που μετατρέπονται σε ζωοδότες ποταμούς, με μεγαλύτερους τον Πλατανιά και τον Κοιλιάρη. Οι κάμποι της Κισάμου, των Χανίων, των Αρμένων και της Γεωργιούπολης καταλήγουν στα πληθυσμιακά μεστά και τουριστικά αξιοποιημένα παράλια του Κρητικού Πελάγους. Το πολυσχιδές ανάγλυφο της βόρειας ακτής χαρακτηρίζεται από τις τέσσερις μεγάλες χερσονήσους και τα ομώνυμα ακρωτήρια της Γραμβούσας, της Ειρήνης (Σπάθας), του Ακρωτηρίου και του Δρεπάνου, ανάμεσα στα οποία διαμορφώνονται και οι τέσσερις μεγάλοι και ευλίμενοι κόλποι της Κισάμου, των Χανίων, της Σούδας και της Γεωργιούπολης, με τον προτελευταίο να φιλοξενεί το μεγαλύτερο φυσικό λιμάνι της

Ελλάδας. Αντίθετα με το βόρειο τμήμα, η οροσειρά των Λευκών Ορέων ‘στριμώχνει’ ασφυκτικά τις νότιες και δυτικές παράκτιες περιοχές σε μια στενή λωρίδα καλλιεργήσιμης γης, με εξαίρεση την μικρή αλλά ιδιαίτερα εύφορη πεδιάδα της Παλαιόχωρας στα δυτικά και τον κάμπο του Φραγκοκάστελου στα ανατολικά (http32).

4.2 Κλιματολογικά χαρακτηριστικά του νομού

Η μορφολογία του εδάφους και η θέση της Κρήτης στο κέντρο της Μεσογείου έχουν άμεση επίδραση στο κλίμα του νομού Χανίων, που χαρακτηρίζεται εύκρατο μεσογειακό και ιδιαίτερα ξηροθερμικό, με την ηλιοφάνεια να καλύπτει το 70% των ημερών του έτους. Ο χειμώνας είναι ήπιος και ο καιρός από το Νοέμβριο μέχρι τον Μάρτιο χαρακτηρίζεται κρύος, όχι όμως παγερός και βρέχει συχνά. Το καλοκαίρι όμως είναι αρκετά ζεστό και ξηρό. Ο Ιούνιος, ο Ιούλιος και ο Αύγουστος είναι οι πιο ζεστοί μήνες του χρόνου, χωρίς βροχοπτώσεις (http32).

Μήνες	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
Ελάχιστη Μηνιαία Θερμοκρασία	9.2	9.2	10.1	12.2	15.2	18.9	20.8	20.8	18.7	15.6	13.1	10.8
Μέση Μηνιαία Θερμοκρασία	11.6	11.8	13.2	16.3	20.1	24.5	26.5	26.1	23.3	19.4	16.1	13.1
Μέγιστη Μηνιαία Θερμοκρασία	15.8	16.5	17.9	21.0	24.7	28.7	30.3	30.0	27.7	23.7	20.9	17.8

Πηγή: EMY, 2007

Μήνες	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
Μέση Μηνιαία Υγρασία	71.7	69.3	68.4	65.4	62.2	55.8	55.3	57.7	63.9	70.4	72.2	72.1

Πηγή: EMY, 2007

Μήνες	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
Μέση Μηνιαία Βροχόπτωση	122.9	108.6	71.9	31.9	13.9	6.6	0.5	2.7	18.2	82.1	70.9	91.3
Συνολικές Μέρες Βροχής	15.0	13.7	11.0	6.7	3.5	1.2	0.2	0.3	2.3	8.0	9.5	13.5

Πηγή: EMY, 2007

4.3 Ο νομός και ο αγροτικός τομέας

Ο νομός Χανίων έχει έκταση 2372χιλ. στρεμ. εκ των οποίων 425χιλ. στρεμ. καταλαμβάνονται από μόνιμες καλλιέργειες, 500χιλ. στρεμ. είναι βοσκότοποι και 326χιλ. στρεμ. θεωρούνται ως ετερογενείς γεωργικές περιοχές. Τα δάση εκτείνονται σε 126χιλ. στρεμ., οι μεταβατικές δασώδεις- θαμνώδεις εκτάσεις σε 193χιλ. στρεμ. και οι εκτάσεις με συνδυασμό θαμνώδους και ποώδους βλάστησης ανέρχονται στα 563χιλ. στρεμ., ενώ 166χιλ. στρεμ. έχουν ελάχιστη έως καθόλου βλάστηση. Ακόμα σε 26χιλ. στρεμ. υπάρχει αστική οικοδόμηση (ΕΣΥΕ,2005).

Οι κυριότερες πηγές πλούτου του νομού είναι ο τουρισμός και η αγροτική παραγωγή. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ του 2005 από τις σημαντικότερες καλλιέργειες ίσως και η σημαντικότερη καλλιέργεια του νομού είναι αυτή της ελιάς, καθώς η έκταση των ελαιώνων είναι 412.000 στρέμματα ενώ το ύψος της παραγωγής υπολογίζεται 30.000 τόνους ελαιολάδου και 360 τόνους βρώσιμης ελιάς. Η δεύτερη σημαντικότερη καλλιέργεια του νομού είναι τα εσπεριδοειδή, κυρίως πορτοκάλια, των οποίων η ετήσια παραγωγή είναι περί τους 105.000 τόνους. Ακόμα παράγονται διάφορα λαχανικά με σπουδαιότερο, τις τομάτες με ετήσιο ύψος παραγωγής 31.000 τόνους για νωπή κατανάλωση, καθώς και κρασί περί τους 6.000 τόνους, επίσης παράγονται πεπόνια, καρπούζια, πατάτες και αβοκάντο σε σχετικά μεγάλες ποσότητες. Υπάρχουν επίσης δενδρώδεις καλλιέργειες, όπως αχλαδιές, μηλιές, ροδακινιές, κερασιές, αμυγδαλιές και καρυδιές. Τέλος, αροτραίες καλλιέργειες πολύ δύσκολα καλλιεργούνται στο νομό, με αποτέλεσμα την πολύ μικρή παραγωγή σε σιτηρά και βρώσιμα όσπρια.

Τα προβλήματα του αγροτικού τομέα του νομού και γενικότερα της Κρήτης είναι σχεδόν τα ίδια με εκείνα του συνόλου του αγροτικού τομέα της επικράτειας.

Εξαίρεση αποτελεί το επιπλέον μεταφορικό κόστος των εισερχόμενων ροών (λιπάσματα, ζωοτροφές, μηχανήματα, κ.λπ.) και των εξερχόμενων (προϊόντα που απευθύνονται σε αγορές εκτός Κρήτης) λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα της περιφέρειας. Τα προβλήματα όμως μπορούν να αντισταθμιστούν με ενίσχυση των χαρακτηριστικών που αποτελούν πλεονεκτήματα καθώς και από μια συγκροτημένη περιφερειακή στρατηγική για τον τομέα. Τα πλεονεκτήματα εστιάζονται σε δυο κυρίως πεδία: στο εδαφοκλιματικό περιβάλλον της Κρήτης που δίνει τη δυνατότητα για παραγωγή προϊόντων εκτός εποχής (οπωροκηπευτικά, ανθοκομικά) με χαμηλό κόστος. Δίνει επίσης τη δυνατότητα για παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας τόσο από τις παραδοσιακές καλλιέργειες όσο και από τη βιολογική γεωργία. Το δεύτερο πεδίο είναι οι αυξημένες δυνατότητες για επίτευξη συνεργιών και συνεργασιών μεταξύ αγροτικού και τουριστικού τομέα (Τσαούλης, 2005).

Αξίζει ακόμα να αναφερθεί ότι στην πόλη των Χανίων εδρεύει ο Οργανισμός Ανάπτυξης Δυτικής Κρήτης. Ο Ο.Α.ΔΥ.Κ. είναι αναπτυξιακός Οργανισμός, με περιοχή αρμοδιότητας τα διοικητικά όρια των νομών Χανίων και Ρεθύμνης της Περιφέρειας Κρήτης. Ιδρύθηκε το 1979 και είναι ο παλαιότερος αναπτυξιακός περιφερειακός οργανισμός της Ελλάδας. Ανήκει στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, είναι διοικητικά και οικονομικά αυτοτελής, εποπτεύεται δε από το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών. Λειτουργεί για το δημόσιο συμφέρον ως ανώνυμη μη κερδοσκοπική εταιρία. Αναλαμβάνει επιχειρηματικές δραστηριότητες κοινωφελούς χαρακτήρα. Μέτοχοι του είναι, η Τοπική Ένωση Δήμων Κοινοτήτων νομών Χανίων και Ρεθύμνης, οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί νομών Χανίων και Ρεθύμνης, και το Ελληνικό Δημόσιο. Οι σκοποί του Οργανισμού είναι, η εκπόνηση προγραμμάτων ανάπτυξης της περιοχής αρμοδιότητας του, η μελέτη, η χρηματοδότηση, η εκτέλεση, η λειτουργία και η αξιοποίηση κοινωφελών έργων. Στρατηγικός στόχος του είναι η ορθή περιβαλλοντική πολιτική για την περιοχή, τόσο προς την κατεύθυνση προστασίας του περιβάλλοντος, αλλά και της ήπιας εκμετάλλευσής του, στα πλαίσια της αειφόρου ανάπτυξης μέσω περιβαλλοντικών μελετών και υποδομών περιβάλλοντος (φράγματα, βιολογικοί καθαρισμοί κ.α) ([http45](http://45)).

Στα Χανιά επίσης δραστηριοποιούνται το Ινστιτούτο Ελιάς και Υποτροπικών Φυτών Χανίων το οποίο ανήκει στο Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Έρευνας (ΕΘΙΑΓΕ), που άρχισε την οργανωμένη δραστηριότητά του το 1962, οπότε λειτούργησε για πρώτη φορά ως Σταθμός Γεωργικής Έρευνας και το Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων, που ιδρύθηκε το 1985, το οποίο αποτελεί ίδρυμα του Διεθνούς

Κέντρου Ανώτατων Μεσογειακών Γεωπονικών Σπουδών. Ακόμα στα πλαίσια προβολής και προώθησης των κρητικών προϊόντων ποιότητας καθώς και του αγροτουριστικού προϊόντος του νομού η νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Χανίων διοργανώνει κάθε καλοκαίρι, τα τελευταία εννέα χρόνια, ένα κύκλο εκδηλώσεων με την επωνυμία «Αγροτικός Αύγουστος».

5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η μεθοδολογία που εφαρμόστηκε για τη διεκπεραίωση αυτής της εργασίας περιλαμβάνει τρία στάδια, τα οποία είναι τα εξής :

- α) το στάδιο της δημοσκόπησης
- β) το στάδιο της επεξεργασίας των στοιχείων και
- γ) το στάδιο της ανάλυσης των αποτελεσμάτων.

5.1 Δημοσκόπηση

Η δημοσκόπηση έγινε με βάση τη μέθοδο των προσωπικών συνεντεύξεων σε δείγμα παραγωγών επιλεγμένο τυχαία στους περισσότερους δήμους του νομού Χανίων. Συνολικά συμπληρώθηκαν 300 ερωτηματολόγια από τους ερωτηθέντες.

5.2 Δειγματοληψία

Η δειγματοληπτική μέθοδος είναι επιστημονική μέθοδος έρευνας, βασίζεται στις πιθανότητες και στην κανονικότητα εμφάνισης των γεγονότων και επιδιώκει την σε μικρογραφία αναπαράσταση της κατάστασης, στην οποία τα μελετώμενα χαρακτηριστικά βρίσκονται στον συνολικό πληθυσμό των στατιστικών μονάδων. Λόγω της ικανότητάς της να “ελαττώνει” μεγάλους πληθυσμούς σε εύχρηστα δείγματα, η δειγματοληπτική μέθοδος μπορεί να εφαρμοσθεί επιτυχώς τόσο από το κράτος, όσο και από ιδιωτικούς οργανισμούς και από μεμονωμένους ερευνητές (Τζώρτζιος, 1998-99).

Όπως κάθε μέθοδος, έτσι και η δειγματοληπτική μέθοδος έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα:

Πλεονεκτήματα

1. Παρέχει τυποποιημένο στατιστικό υλικό κατάλληλο για περαιτέρω στατιστική επεξεργασία.
2. Μπορεί να συγκεντρώσει οποιουδήποτε είδος στατιστικό υλικό.
3. Είναι κατάλληλη για την διερεύνηση τόσο μακροπρόθεσμων όσο και βραχυπρόθεσμων φαινομένων, εφόσον ο τρόπος συγκέντρωσης του υλικού (π.χ. ερωτηματολόγιο) διαμορφώνεται κατάλληλα, και η λήψη του δείγματος επαναλαμβάνεται κατά βραχεία, σχετικώς, χρονικά διαστήματα.
4. Λόγω του μεγάλου αριθμού στατιστικών μονάδων, τις οποίες είναι σε θέση να μελετήσει ταυτοχρόνως, κάνει δυνατή την κατά σημαντικό βαθμό εξουδετέρωση της υποκειμενικότητας του ερωτώμενου.
5. Μπορεί να εφαρμοσθεί ευχερώς από τον μεμονωμένο ερευνητή.
6. Ελαττώνει μεγάλους πληθυσμούς σε εύχρηστα δείγματα και δεν είναι πολυέξοδη, λόγω του κατά πολύ μικρότερου αριθμού των στατιστικών μονάδων, από τις οποίες συγκεντρώνει στοιχεία.
7. Μπορεί να επαναλαμβάνεται κατά βραχεία χρονικά διαστήματα δίδουσα έτσι γένεση σε δυναμικό στατιστικό υλικό.
8. Η δειγματοληπτική μέθοδος έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής και εμβαθύνει πολύ περισσότερο στην εσωτερική δομή της παραγωγικής μονάδος ή στην λεπτομερή διερεύνηση του υπό μελέτη χαρακτηριστικού ή φαινομένου.
9. Λόγω της δυνατότητας χρησιμοποίησης λιγότερων απογραφών, η εκπαίδευση αυτών γίνεται καλύτερη και το συγκεντρούμενο υλικό περισσότερο αξιόπιστο.

Μειονεκτήματα

1. Η δειγματοληπτική μέθοδος όταν έχει σκοπούς διερεύνησης κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των πληθυσμών, συνήθως απαιτεί δαπάνες για διαφήμιση και ενημέρωση του πληθυσμού σχετικά με τους αντικειμενικούς σκοπούς της δειγματοληπτικώς διενεργούμενης έρευνας.
2. Απαιτεί ειδικές γνώσεις για την εφαρμογή της και τη λήψη του δείγματος, όπως, επίσης, και για στατιστική ανάλυση και γενίκευση των συμπερασμάτων της δειγματοληψίας στον πληθυσμό.
3. Παρουσιάζει τα μειονεκτήματα του ερωτηματολογίου, στις περιπτώσεις που το χρησιμοποιεί.

Παρά τα παραπάνω μειονεκτήματα, η δειγματοληπτική μέθοδος πλεονεκτεί σημαντικά έναντι άλλων μεθόδων έρευνας, όπως: α) της απογραφικής μεθόδου, κατά

την οποία το δελτίο ερωτημάτων παίρνει τη μορφή του δελτίου απογραφής και απευθύνεται προς το σύνολο του πληθυσμού, β) της μονογραφικής μεθόδου, κατά την οποία αντικείμενο εφαρμογής του δελτίου ερωτημάτων είναι η μεμονωμένη στατιστική μονάδα, π.χ. η γεωργική εκμετάλλευση, ένα δένδρο μηλιάς, ένας άνθρωπος, κ.λπ. Η χρήση της επεκτείνεται όλο και περισσότερο, ακόμη και στις μακρο- και μικρο- οικονομικές και κοινωνικές έρευνες, ενώ αποτελεί βασική μέθοδο επιστημονικής έρευνας (Τζώρτζιος, 1998-99).

5.3 Ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε συνολικά 41 ερωτήσεις (με 100 μεταβλητές), κυρίως κλειστού τύπου ή με προκατασκευασμένες απαντήσεις ή περιφραστικά, δηλαδή απαιτούσαν σχολιασμό από τον παραγωγό, ενώ δινόταν η δυνατότητα στον ερωτώμενο σε μερικές από τις ερωτήσεις να απαντήσει ελεύθερα, αιτιολογώντας τη στάση του ή την προτίμησή του, όταν καμία από τις δοθείσες απαντήσεις δεν τον κάλυπτε πλήρως.

Οι ερωτήσεις ήταν σχετικές με:

- την καταγραφή του προφίλ του ερωτώμενου παραγωγού (ερωτήσεις: 1 – 5, 21, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36).
- την κατάσταση της ελληνικής γεωργίας όπως τη βιώνει ο παραγωγός (ερωτήσεις: 6 – 10).
- την πληροφόρηση του παραγωγού σχετικά με την ΚΑΠ, τον ΠΟΕ και την ΕΕ (ερωτήσεις: 11 – 18, 37 - 38).
- συγκεκριμένες κατευθύνσεις της ΚΑΠ (ερωτήσεις: 19 - 28).
- τις ενέργειες του παραγωγού προς την αξία των προϊόντων (ερώτηση: 39)
- το εισόδημά του σε σχέση με τις εγγυημένες τιμές και την κατάργησή τους (ερωτήσεις: 40, 41).

5.4 Συμπλήρωση ερωτηματολογίων

Η δημοσκόπηση πραγματοποιήθηκε από τον Οκτώβριο του 2006 έως τον Μάιο του 2007 σε διάφορες περιοχές του νομού Χανίων από την εκπονούσα την έρευνα. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με προσωπική συνέντευξη σε κάθε παραγωγό, δηλαδή η διανομή και συμπλήρωση των ερωτηματολογίων γινόταν

επιτόπου. Αρχικά εξηγούνταν από την απογραφέα ο σκοπός της έρευνας, έπειτα δινόταν στον παραγωγό το ερωτηματολόγιο, όπου υπό την επίβλεψή της ακολουθούσε η συμπλήρωσή του και αποσαφηνίζονταν οι ερωτήσεις στις οποίες οι παραγωγοί είχαν απορίες.

Στην πλειοψηφία τους οι παραγωγοί ήταν πρόθυμοι να απαντήσουν στις περισσότερες ερωτήσεις, αφού κατανοούσαν τη σπουδαιότητα της έρευνας και παράλληλα έβρισκαν ένα τρόπο να εκφράσουν τις απόψεις τους και τις προτάσεις τους για τη βελτίωση και την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα που άμεσα συνεπάγεται και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τόσο αυτών όσο και των παιδιών τους. Οι κύριοι λόγοι που μια μικρή μερίδα των παραγωγών δεν ήθελαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο ήταν πρωταρχικά ότι έβρισκαν τη διαδικασία χρονοβόρα τη δεδομένη στιγμή και δευτερευόντως ότι ήταν αρκετά απογοητευμένοι από την παρούσα κατάσταση του αγροτικού τομέα και θεωρούσαν την όλη διαδικασία μάταιη.

5.5 Ανάλυση ερωτηματολογίων

Η ανάλυση των απαντήσεων στα ερωτηματολόγια πραγματοποιήθηκε σε H/Y με το στατιστικό πακέτο SPSS. Προηγήθηκε κωδικοποίηση των απαντήσεων. Για τις ερωτήσεις κλειστού τύπου δηλαδή με απαντήσεις ναι ή όχι, χρησιμοποιήθηκαν οι κωδικοί 1 ή 0 αντίστοιχα, για ερωτήσεις με προκατασκευασμένες απαντήσεις χρησιμοποιήθηκαν οι κωδικοί Α ή Β ή C ή D ή 0 ή 1 ή 2.

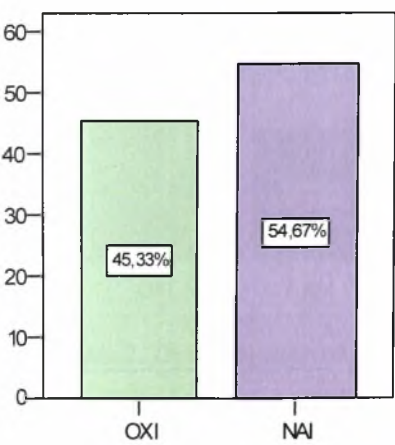
Τα αποτελέσματα παρουσιάστηκαν με τη μορφή ραβδογράμματος ή κυκλικού διαγράμματος. Τα ραβδογράμματα χρησιμοποιούνται για την παρουσίαση μιας κατανομής συχνοτήτων για δεδομένα ονομαστικής ή διατεταγμένης κλίμακας. Σε ένα ραβδόγραμμα, οι διάφορες κατηγορίες στις οποίες πέφτουν οι παρατηρήσεις παρουσιάζονται στον οριζόντιο άξονα. Το ύψος της κάθετης στήλης πάνω από κάθε κατηγορία αντιπροσωπεύει είτε τη συχνότητα είτε τη σχετική συχνότητα των παρατηρήσεων μέσα σε αυτή την τάξη. Οι στήλες έχουν ίσο πλάτος και κάποια απόσταση μεταξύ τους ώστε να υποδηλώνετε η ασυνέχειά τους (Pagano and Gauvreau, 1996). Τα κυκλικά διαγράμματα χρησιμοποιούνται για την παρουσίαση της κατανομής συχνοτήτων κυρίως ποιοτικών και τακτικών μεταβλητών. Εδώ οι κλάσεις παρουσιάζονται υπό μορφή κυκλικών τομέων μέσα στους οποίους συνήθως σημειώνεται και η σχετική συχνότητα κάθε κλάσης (Μάνος, 1997).

6. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η ανάλυση των 300 ερωτηματολογίων που διανεμήθηκαν σε παραγωγούς του Νομού Χανίων απέδωσε τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στη συνέχεια κατά ερώτηση.

Ερώτηση 1: Είστε κατ' επάγγελμα αγρότης :

Στην Ελλάδα η συρρίκνωση του αγροτικού πληθυσμού, η εγκατάλειψη μιας σειράς καλλιεργειών, η ερήμωση της υπαίθρου και η διάλυση ολόκληρων χωριών είναι σήμερα πραγματικότητα. Η προοπτική που διαγράφεται δείχνει ότι η εξέλιξη αυτή δεν θα σταματήσει εδώ, αλλά θα συνεχίσει. Η Ελλάδα είναι μια χώρα που πάνω από το 1/3 του ενεργού πληθυσμού της απασχολείται στον αγροτικό τομέα και που λόγω κλίματος διαθέτει ασύγκριτα πλεονεκτήματα παραγωγής προϊόντων υψηλής ποιότητας με μεγάλες δυνατότητες και στην κτηνοτροφία. Όμως σήμερα ο αγροτικός τομέας οδηγείται με γρήγορους ρυθμούς σε ακόμα μεγαλύτερη συρρίκνωση. Ο αγροτικός πληθυσμός, μειώνεται καθημερινά από 29,2% το 1981 στο 17,8% το 1998 φτάνοντας το 2004 στο 12,6% και ο στόχος της πολιτικής που ακολουθείται είναι να φτάσει στο 8% (<http33>).

Γράφημα 1. Ποσοστό ερωτηθέντων που έχουν ως κύρια απασχόληση τη γεωργία.

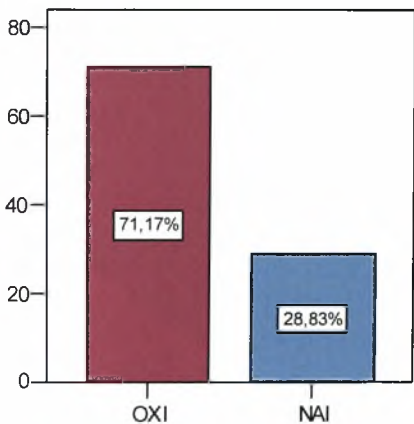
Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψε ότι 54,67% των ερωτηθέντων είχε σαν κύρια απασχόληση τη γεωργία. Το υπόλοιπο 45,33% των ερωτηθέντων είχαν κάποια άλλη κύρια απασχόληση και ταυτόχρονα διατηρούσαν

κάποια γεωργική εκμετάλλευση. Το γεγονός οφείλεται στο ότι οι Κρήτες είναι ισχυρά συνδεδεμένοι με τον τόπο τους, τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις τους, έτσι ώστε ακόμα και όταν έχουν βρει καλύτερη επαγγελματική αποκατάσταση να μην εγκαταλείπουν τις οικογενειακές περιουσίες.

Ερώτηση 2: Έχετε δευτερεύουσα απασχόληση;

Ερώτηση 3: Αν ναι, ποια;

Η εξω-γεωργική απασχόληση και η πολυαπασχόληση είναι μια σημαντική ένδειξη των συνθηκών απασχόλησης και αξιοποίησης της εργατικής δύναμης στα πλαίσια του αγροτικού χώρου. Στην Κρήτη το ποσοστό του εργάσιμου χρόνου των αγροτικών νοικοκυριών που δαπανάται εκτός της οικογενειακής εκμετάλλευσης προσεγγίζει το 30% ταυτόχρονα το ποσοστό του συνολικού εισοδήματος των αγροτικών νοικοκυριών που προέρχεται από εξω-αγροτική απασχόληση προσεγγίζει το 40% (Λιοδάκης, 2000).

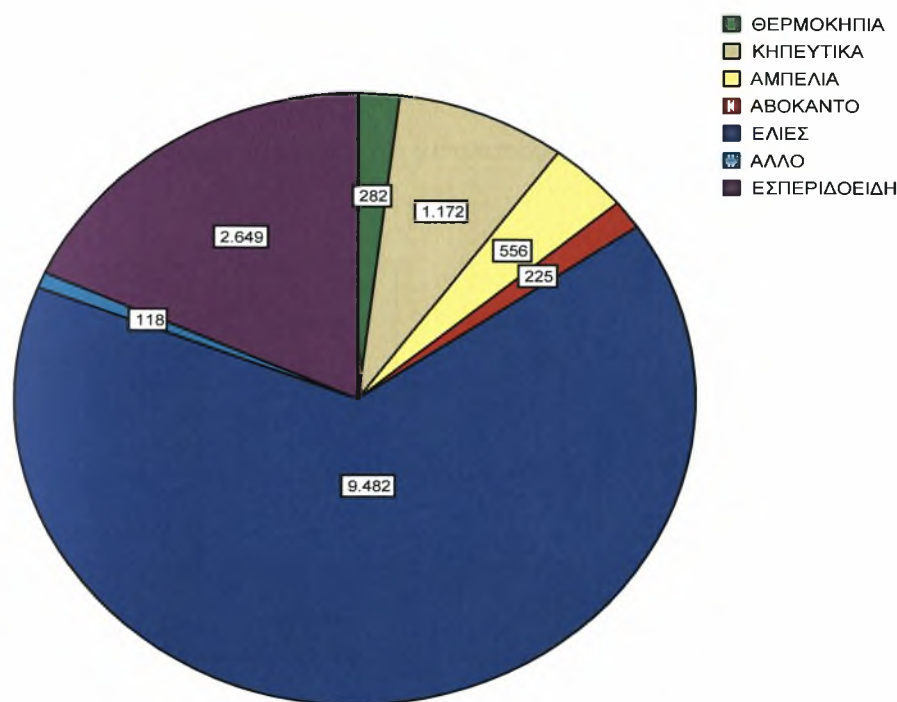
Γράφημα 2. Ποσοστό αγροτών που έχουν δευτερεύουσα απασχόληση.

Από το ποσοστό των ερωτηθέντων που απάντησαν ότι έχουν τη γεωργία ως κύρια απασχόληση το 71,17% δεν είχε άλλη πηγή εισοδήματος, ενώ το 28,83% είχε κάποια δευτερεύουσα απασχόληση. Η δευτερεύουσα απασχόληση ήταν κυρίως κάποια μικρή οικογενειακή επιχείρηση στην οποία συμμετείχαν οι ερωτηθέντες ή κάποιες παραγεωργικές δραστηριότητες, για τη συμπλήρωση του εισοδήματός τους.

Ερώτηση 4: Ποιο το κύριο είδος το οποίο καλλιεργείτε:

Ερώτηση 5: Πόσα στρέμματα καλλιεργείτε:

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ του 2005 η σημαντικότερη καλλιέργεια του νομού είναι αυτή της ελιάς και ακολουθεί η καλλιέργεια εσπεριδοειδών, κυρίως πορτοκάλια. Ακόμα παράγονται διάφορα λαχανικά, με σπουδαιότερο τις τομάτες και επιπλέον πεπόνια, καρπούζια και πατάτες σε σχετικά μεγάλες ποσότητες. Υπάρχουν ακόμα δενδρώδεις καλλιέργειες, όπως αχλαδιές, μηλιές, ροδακινιές, κερασιές, αμυγδαλιές, καρυδιές και αβοκάντο, ενώ μεγάλη έκταση καταλαμβάνει και η αμπελοκαλλιέργεια.

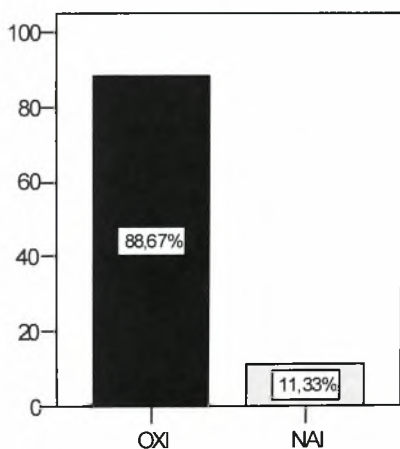
Γράφημα 3. Κατανομή κυριότερων καλλιεργειών του Νομού Χανίων.

Τα παραπάνω επιβεβαιώθηκαν και κατά την ανάλυση των αποτελεσμάτων, καθώς το 65% των καλλιεργούμενων εκτάσεων είναι ελαιώνες, στο 18% καλλιεργούνται εσπεριδοειδή, 8% είναι κηπευτικά, 4% αμπέλια, 2% θερμοκήπια, 1,5% αβοκάντο και το 0,8% διάφορες άλλες καλλιέργειες.

Ερώτηση 6: Είστε ικανοποιημένος από τις τιμές των προϊόντων σας;

Τέσσερις είναι οι παράμετροι που καθορίζουν τις τιμές των αγροτικών προϊόντων (Hill and Ingersent, 1977):

1. Μακροπρόθεσμα: Η διαρκής μεταβολή της προσφοράς και ζήτησης που οφείλετε στην τεχνολογική πρόοδο και τις προτιμήσεις των καταναλωτών.
2. Κυκλική διακύμανση: Που οφείλετε είτε σε εξωγενείς αιτίες όπως η περιοδικότητα του κύκλου του εμπορίου ή στις τακτικές μεταβολές της τιμής συγκεκριμένων αγροτικών προϊόντων που καθορίζονται από δυνάμεις που δρουν μέσα στον ίδιο τον αγροτικό τομέα.
3. Εποχική διαφοροποίηση: Λόγω της εποχικότητας των αγροτικών προϊόντων που επηρεάζει την προσφορά και ζήτησή τους.
4. Μη αναμενόμενες μεταβολές: Που οφείλονται είτε στον καιρό που επηρεάζει τόσο τη ζήτηση όσο και την παραγωγή είτε σε ασθένειες, έντομα, ζιζάνια που μειώνουν την παραγωγή με αποτέλεσμα τη μείωση της προσφοράς.

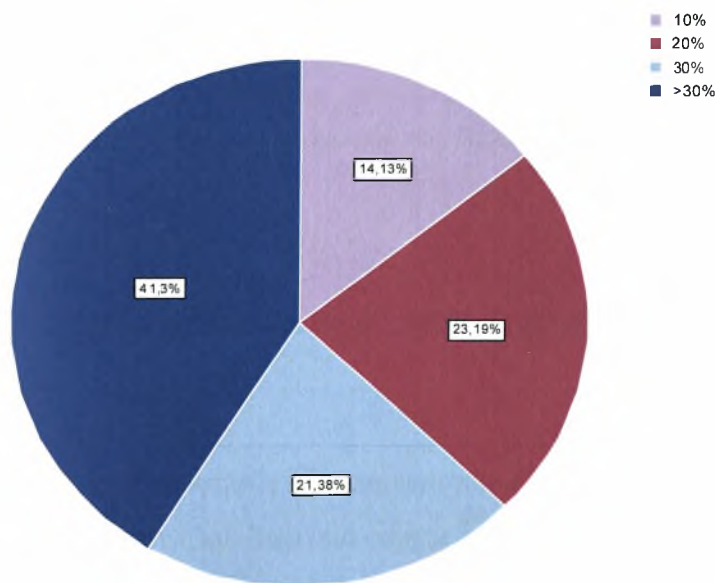
Γράφημα 4. Ποσοστό παραγωγών που είναι ικανοποιημένοι από τις τιμές των προϊόντων τους.

Το επάγγελμα του γεωργού κατά γενική ομολογία είναι ένα από τα πιο δύσκολα και επισφαλή επαγγέλματα. Το γεγονός αυτό αιτιολογείται εύκολα αρκεί να αναλογιστεί κάποιος την αβεβαιότητα του γεωργικού εισοδήματος που επηρεάζεται από πάρα πολλούς παράγοντες που συνήθως οι παραγωγοί δεν μπορούν να ελέγξουν. Ταυτόχρονα η χρήση χημικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, από τους

παραγωγούς, είναι αρκετά επιβλαβή για την υγεία τους. Στο κατά πόσο όμως οι γεωργοί νιώθουν ότι ανταμείβονται για τον κόπο τους τα αποτελέσματα κάθε άλλο από ενθαρρυντικά είναι, καθώς το ποσοστό των ερωτηθέντων που δεν είναι ικανοποιημένοι από τις τιμές των προϊόντων τους είναι πάρα πολύ υψηλό και ανέρχεται στο 88,67%, σε αντίθεση με το πολύ μικρό ποσοστό όσων δηλώνουν ικανοποιημένοι από τιμές που είναι μόλις 11,33%.

Ερώτηση 7: Θα ήσασταν ικανοποιημένος με μια αύξηση της τιμής ανά μονάδα μέτρησης κατά: 10%, 20%, 30%, >30%

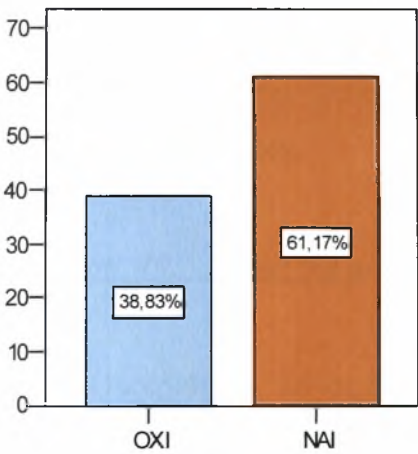
Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (41,3%) στη συγκεκριμένη ερώτηση δήλωσε ότι θα ήταν ικανοποιημένοι με αύξηση μεγαλύτερη του 30% σε σχέση με τις σημερινές τιμές, με ιδιαίτερη έμφαση στα εσπεριδοειδή των οποίων η τιμή έχει πέσει κατακόρυφα τα τελευταία χρόνια. Μια αύξηση της τιμής κατά 30% θα ικανοποιούσε το 21,38% των ερωτηθέντων, 23,19% θα ικανοποιούνταν με αύξηση 20%, ενώ μόλις το 14,13% θεωρεί ικανοποιητική μια αύξηση της τάξεως του 10%.

Γράφημα 5. Καταγραφή του επιθυμητού ποσοστού της αύξησης των τιμών των προϊόντων.

Ερώτηση 8: Θα είχατε τη δυνατότητα να παράγετε περισσότερο;

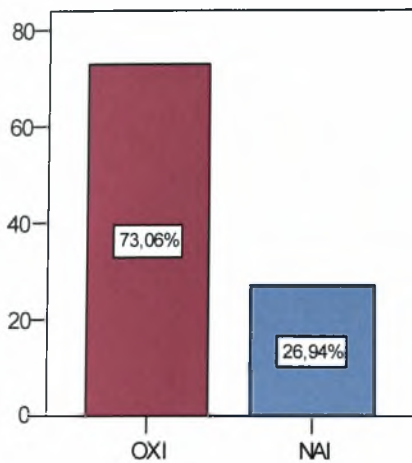
Στην πλειοψηφία τους οι παραγωγοί με ποσοστό 61,17% δήλωσαν ότι θα μπορούσαν να παράγουν περισσότερο. Ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο δεν στρέφονται προς αυτή την κατεύθυνση είναι ότι δεν είναι αποκλειστικά αγρότες και ο χρόνος που αφιερώνουν σε άλλες δραστηριότητές τους αποφέρει περισσότερα οικονομικά οφέλη σε σχέση με τον αν τον αξιοποιούσαν για μεγιστοποίηση της παραγωγής τους, δεδομένων των χαμηλών τιμών και του αυξημένου κόστους παραγωγής.

Γράφημα 6. Ποσοστό παραγωγών που θα μπορούσαν να παράγουν περισσότερο.

Ερώτηση 9: Πιστεύετε ότι είναι αναγκαίο να αλλάξετε την /τις καλλιέργεια-ες σας;

Η πλειοψηφία των παραγωγών (73,06%) δήλωσε ότι δεν είναι αναγκαίο να αλλάξουν την καλλιέργειά τους, πρωτίστως επειδή οι υπάρχουσες καλλιέργειες επιδοτούνται και δευτερευόντως επειδή οι περισσότερες καλλιέργειες του νομού είναι δενδρώδεις, γεγονός που καθιστά την αντικατάστασή τους δύσκολη, πολυέξοδη και αρκετά χρονοβόρα διαδικασία.

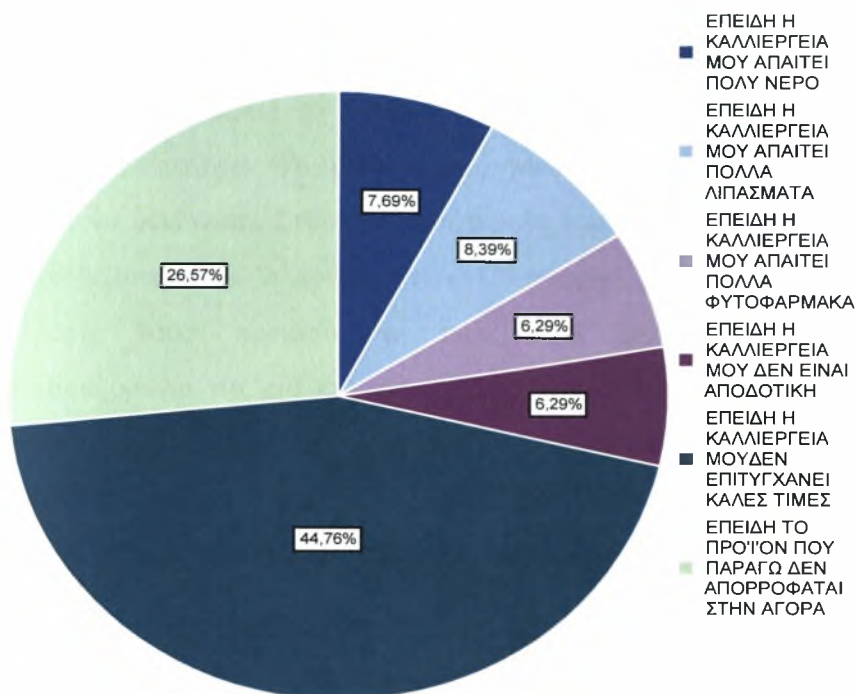

Γράφημα 7. Ποσοστό ερωτηθέντων που θεωρούν αναγκαία την αλλαγή της καλλιέργειάς τους.

Στον αντίποδα υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό της τάξεως του 26,94% που θεωρούν αναγκαία την αλλαγή της καλλιέργειάς τους και αιτιολογούν τη θέση τους στην επόμενη ερώτηση.

Ερώτηση 10: Αν ναι για ποιο λόγο;

Ο κυριότερος λόγος που οι συγκεκριμένοι παραγωγοί θεωρούν αναγκαία την αλλαγή καλλιέργειας είναι ότι το προϊόν τους δεν επιτυγχάνει καλές τιμές στην αγορά, με ποσοστό 44,76% έναντι των άλλων απαντήσεων, ως δεύτερο λόγο τοποθετούν το ότι το προϊόν τους δεν απορροφάται στην αγορά, με ποσοστό 26,57%. Ακολουθούν οι υπόλοιποι λόγοι με σημαντικώς μικρότερα ποσοστά, οι οποίοι είναι: η καλλιέργειά τους απαιτεί πολλά λιπάσματα (8,39%), η καλλιέργειά τους απαιτεί πολύ νερό (7,69%), η καλλιέργειά τους απαιτεί πολλά φυτοφάρμακα (6,29%) και τέλος με ποσοστό (6,29%) έναντι των άλλων απαντήσεων ότι η καλλιέργειά τους δεν είναι αποδοτική.

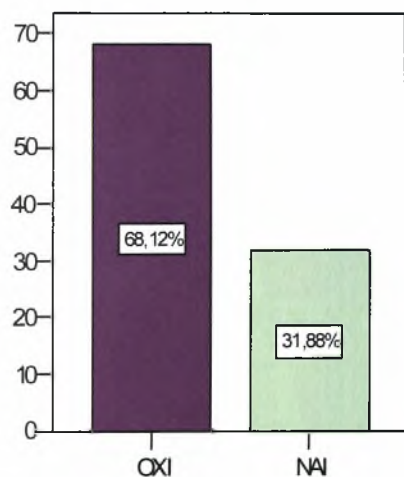
Γράφημα 8. Κύριες αιτίες αλλαγής καλλιεργειών.

Στο σύνολό τους οι συγκεκριμένοι παραγωγοί θεωρούν ότι για να γίνει κάτι τέτοιο απαραίτητη είναι η ενεργός συμμετοχή του κράτους, όπου συγκεκριμένοι κρατικοί φορείς αφ' ενός θα αναλάβουν την έρευνα για τις ανάγκες της αγοράς σε διεθνές επίπεδο και θα τους παρουσιάσουν τεκμηριωμένες προτάσεις και εφαρμόσιμες λύσεις με μακροχρόνιες προοπτικές και αφ' ετέρου θα τους παρέχουν ουσιαστική υποστήριξη κατά τη διάρκεια και τη διαδικασία υλοποίησής τους.

Ερώτηση 11: Γνωρίζετε ότι η πρώτη αναμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής έγινε το 1992;

Το 1983 ξέσπασε οικονομική κρίση στην ΕΕ, τότε ΕΟΚ, διότι υπήρχε μια συνεχής αύξηση των πόρων υπέρ μιας ολοκληρωμένης ΚΑΠ σε αντίθεση με το πλαίσιο περιορισμένων δημοσιονομικών πόρων του προϋπολογισμού της. Επίσης, η μέχρι τότε πολιτική της ΕΟΚ είχε οδηγήσει στην ύπαρξη τεράστιων πλεονασμάτων στα περισσότερα γεωργικά προϊόντα, αφού η παραγωγή είχε ξεπεράσει κατά πολύ τη ζήτηση. Ακόμη υπήρχαν πολλές πιέσεις από τις κατ' εξοχήν γεωργικές χώρες προς τις

βιομηχανικές χώρες να μειώσουν τη δημόσια στήριξη του γεωργικού τους τομέα. Στην προσπάθεια της ΕΕ να αντιμετωπίσει τα παραπάνω προβλήματα έγινε η πρώτη αναμόρφωση της ΚΑΠ το 1992. Σε γενικές γραμμές, η μεταρρύθμιση του 1992 εστέφθη με επιτυχία. Το μερίδιο της γεωργίας στον κοινοτικό προϋπολογισμό συνέχισε να μειώνεται. Στους περισσότερους τομείς σημειώθηκε ουσιαστική μείωση των αποθεμάτων των πλεονασμάτων. Οι γεωργοί μαθαίνουν να κατευθύνουν την παραγωγή τους περισσότερο προς τις απαιτήσεις των καταναλωτών προετοιμαζόμενοι για μια πιο ανοιχτή αγορά. Εισήχθησαν νέες μέθοδοι γεωργικής παραγωγής περισσότερο φιλικές προς το περιβάλλον. Τα γεωργικά εισοδήματα αυξήθηκαν κατά μέσο όρο κατά 4,5% ετησίως μεταξύ 1992 και 1996, μολονότι υπήρξαν διακυμάνσεις ανάλογα με το κράτος μέλος και τον τομέα ([http23](http://23)).

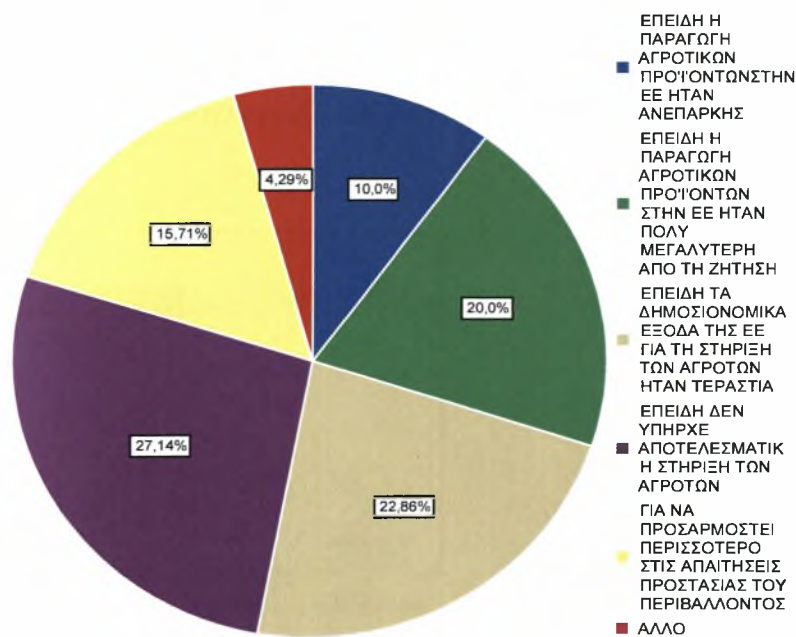

Γράφημα 9. Ποσοστό ερωτηθέντων που γνώριζαν ότι η πρώτη αναμόρφωση της ΚΑΠ έγινε το 1992

Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώθηκε ότι οι παραγωγοί είναι ελάχιστα ενημερωμένοι επί του θέματος καθώς μόλις το 31,88% των ερωτηθέντων γνώριζε ότι η πρώτη αναμόρφωση της ΚΑΠ έγινε το 1992, ενώ το 68,12% δεν το γνώριζε. Το παραπάνω διαπιστώθηκε και κατά την προσπάθεια όσων γνώριζαν ότι η πρώτη αναμόρφωση της ΚΑΠ έγινε το 1992 να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους έγινε, όπως φαίνεται στην επόμενη ερώτηση.

Ερώτηση 12: Αν ναι, γιατί έγινε;

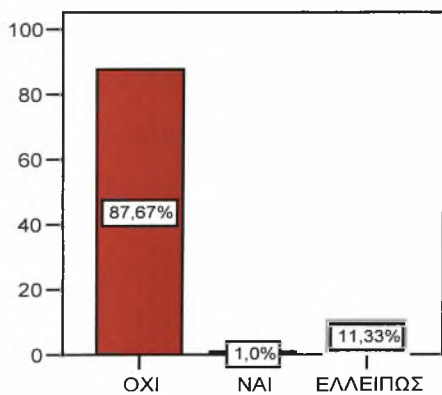
Η απάντηση που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ποσοστό έναντι των άλλων απαντήσεων ήταν ότι δεν υπήρχε αποτελεσματική στήριξη των αγροτών, με ποσοστό 27,14% έναντι των άλλων απαντήσεων, ακολούθησε με ποσοστό 22,86% η άποψη ότι έγινε επειδή τα δημοσιονομικά έξοδα της ΕΕ για τη στήριξη των αγροτών ήταν τεράστια, ως τρίτη αιτία με ποσοστό 20% οι παραγωγοί έδιναν ότι η παραγωγή αγροτικών προϊόντων στην ΕΕ ήταν πολύ μεγαλύτερη της ζήτησης. Ποσοστό 15,71% συγκέντρωσε η απάντηση ότι η μεταρρύθμιση του 1992 έγινε για να προσαρμοστεί η ΚΑΠ περισσότερο στις ανάγκες προστασίας του περιβάλλοντος, που ναι μεν ισχύει, όμως ήταν θέμα διαπραγμάτευσης κυρίως των δυο επόμενων μεταρρυθμίσεων της ΚΑΠ. Επίσης η απάντηση που υποστήριζε ότι έγινε γιατί η παραγωγή αγροτικών προϊόντων στην ΕΕ ήταν ανεπαρκής συγκέντρωσε ποσοστό 10% έναντι των άλλων απαντήσεων, γεγονός που κάθε άλλο παρά ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Γράφημα 10. Πιθανές αιτίες αναμόρφωσης της ΚΑΠ σύμφωνα με τους παραγωγούς.

Ερώτηση 13: Ποιές άλλες αναμορφώσεις της ΚΑΠ έχουν γίνει;

Δύο ακόμα ‘μεγάλης κλίμακας’ αναθεωρήσεις της ΚΑΠ, προς την κατεύθυνση της μείωσης των θεσμικών τιμών (ή της στήριξης μέσω των επιδοτήσεων), πραγματοποιήθηκαν το **1999** (στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Βερολίνου) και το **2003**. Τον Ιούνιο του 2003 η Ευρωπαϊκή Ένωση συμφώνησε σε ριζική αναδιάρθρωση της γεωργικής πολιτικής της με στόχο να αντεπεξέλθει στις μεταβαλλόμενες συνθήκες: την είσοδο δέκα νέων κρατών μελών το 2004, την ανάγκη να γίνουν οι αγρότες της Ευρώπης περισσότερο ανταγωνιστικοί στις παγκόσμιες αγορές και τις επικείμενες συνομιλίες στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου στο Κανκούν. Ως αποτέλεσμα αυτών των μεταρρυθμίσεων, οι περισσότερες αγροτικές επιδοτήσεις στο μέλλον δεν πρόκειται να συνδέονται με τους όγκους παραγωγής και οι αγρότες της ΕΕ θα καλλιεργούν όλο και περισσότερο τα προϊόντα που θέλει η αγορά. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αν και αναγνώρισε ότι η αλλαγή ήταν απαραίτητη, έδωσε μάχη για να αμβλυνθεί ο αντίκτυπος της ελευθέρωσης στα μικρά αγροκτήματα και κατόρθωσε να διατεθούν περισσότερες πιστώσεις στην ανάπτυξη της υπαίθρου (<http>34).

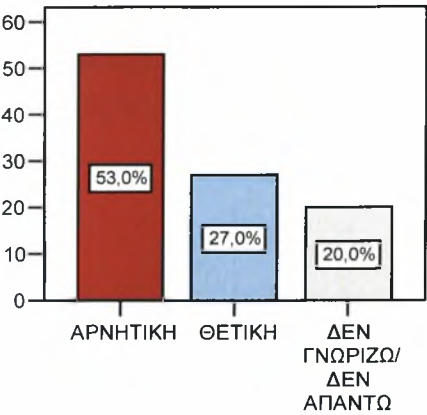
Γράφημα 11. Ποσοστό παραγωγών που γνώριζαν τις δυο επόμενες αναμορφώσεις της ΚΑΠ (1999 και 2003).

Οι παραγωγοί είναι ελάχιστα ενημερωμένοι και για τις άλλες αναμορφώσεις της ΚΑΠ του 1999 και του 2003. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων με ποσοστό 87,67% δεν γνώριζαν για καμία από τις δυο επόμενες αναμορφώσεις ενώ το ποσοστό

όσων απάντησαν σωστά που φτάνει μόλις το 1% , υπήρχε επίσης και μια μικρή μερίδα που γνώριζε τη μια από τις δυο άλλες αναμορφώσεις και ανέρχεται στο 11,33% του δείγματος. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι άκρως απογοητευτικά, καθώς οι γνώσεις των αγροτών σχετικά με την ΕΕ είναι ελάχιστες, με αποτέλεσμα τη δυσκολία προσαρμογής τους σε νέες διατάξεις και την αδυναμία προώθησης των συμφερόντων τους.

Ερώτηση 14: Ποιά η άποψή σας για την ένταξη των νέων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις επιπτώσεις της στην Αγροτική Πολιτική ;

Με τη διεύρυνση της ΕΕ τον Μάιο 2004 και τον Ιανουάριο 2007, ο αριθμός των γεωργών της ΕΕ αυξήθηκε αρχικά κατά 55% και στη συνέχεια κατά 53% επιπλέον. Και οι γεωργοί και όσοι δραστηριοποιούνται στη μεταποίηση τροφίμων στα νέα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες προκλήσεις όσον αφορά την ανταγωνιστικότητά τους σε σχέση με τη γεωργία των υπόλοιπων χωρών της ΕΕ, και έλαβαν, ακόμα και πριν από τη διεύρυνση, ενισχύσεις με στόχο τον εκσυγχρονισμό τους. Ένα χρηματοδοτικό πακέτο που ισχύει για τα τρία πρώτα χρόνια της προσχώρησης, προσαρμοσμένο ειδικά στις ανάγκες των αγροτών αυτών, προορίζεται για την προώθηση της πρόωρης συνταξιοδότησης, για τις μειονεκτικές περιοχές, για την προστασία του περιβάλλοντος, την αναδάσωση, τις ημισυντηρούμενες γεωργικές εκμεταλλεύσεις, τις ομάδες παραγωγών και τη συμμόρφωση με τα πρότυπα της ΕΕ για τα τρόφιμα, την υγιεινή και την καλή μεταχείριση των ζώων. Ορισμένοι κανόνες της ΚΓΠ εφαρμόζονται σταδιακά ώστε να δοθεί χρόνος για προσαρμογή ([http35](http://35)).

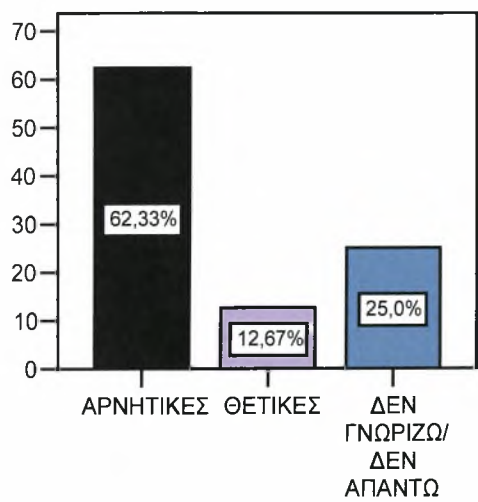

Γράφημα 12. Η στάση των αγροτών απέναντι στην ένταξη νέων χωρών στην ΕΕ.

Οι περισσότεροι αγρότες στο νομό Χανίων είναι επιφυλακτικοί απέναντι στην ένταξη των νέων χωρών στην ΕΕ, καθώς σε ποσοστό 53% πιστεύουν ότι θα υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις στην Αγροτική Πολιτική της ΕΕ, ενώ μόλις το 27% των ερωτηθέντων θεωρεί πως κάτι τέτοιο θα λειτουργήσει προς όφελος της Αγροτικής Πολιτικής της ΕΕ. Ποσοστό 20% δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Ερώτηση 15: Ποια η άποψη σας για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και τις επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα ;

Ο ΠΟΕ είναι ο νομικά θεσμοθετημένος οργανισμός του διεθνούς εμπορικού συστήματος. Καθορίζει τις κυριότερες συμβατικές υποχρεώσεις των χωρών μελών του, οι οποίες ορίζουν το πως οι κυβερνήσεις αυτών σχεδιάζουν και εφαρμόζουν τη νομοθεσία και τους κανονισμούς του εγχωρίου εμπορίου. Αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία διαμορφώνονται οι εμπορικές βάσεις των χωρών, μέσω συλλογικών συζητήσεων, διαπραγματεύσεων και αποφάσεων (Πολύμερος, 2001).

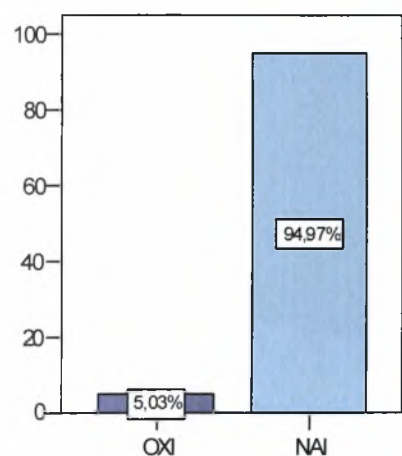
Γράφημα 13. Η στάση των αγροτών απέναντι στον ΠΟΕ και τις επιπτώσεις που έχει στον αγροτικό τομέα.

Από τα αποτελέσματα όμως προκύπτει ότι οι αγρότες δεν έχουν καμία εμπιστοσύνη στον εν λόγω οργανισμό καθώς σε ποσοστό 62,33% θεωρούν ότι οι

επιπτώσεις των αποφάσεών του στον αγροτικό τομέα είναι αρνητικές σε αντίθεση με το μόλις 12,67% των ερωτηθέντων που πιστεύει ότι είναι θετικές. Ποσοστό 25% δεν απάντησε στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Ερώτηση 16: Πιστεύετε ότι ο Έλληνας αγρότης οφείλει να γίνει ανταγωνιστικός στην παγκοσμιοποιημένη αγορά;

Παρά τη δυσaráσκεια τους απέναντι στον ΠΟΕ οι ερωτηθέντες αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητα του να γίνει ο Έλληνας αγρότης ανταγωνιστικός στην παγκόσμια αγορά σε ποσοστό 94,97% έναντι ενός μικρού ποσοστού 5,03% που δήλωσε ότι ο έλληνας αγρότης δεν πρέπει να γίνει ανταγωνιστικός σε παγκόσμια κλίμακα.

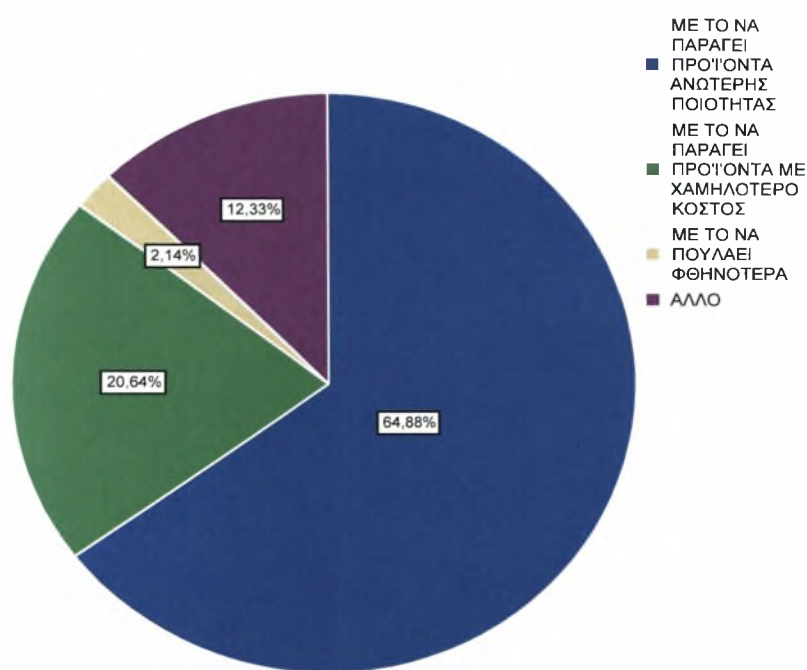

Γράφημα 14. Ποσοστό ερωτηθέντων που πιστεύουν ότι είναι αναγκαίο οι έλληνες παραγωγοί να γίνουν ανταγωνιστικοί στην παγκόσμια αγορά.

Ερώτηση 17: Αν ναι, με ποιο τρόπο;

Οι γεωργοί που τάσσονται υπέρ της προσπάθειας να γίνουν τα Ελληνικά προϊόντα ανταγωνιστικά σε παγκόσμιο επίπεδο πιστεύουν ότι αυτό μπορεί να επιτευχθεί κυρίως με την παραγωγή προϊόντων ανώτερης ποιότητας, με ποσοστό 64,88% έναντι των άλλων απαντήσεων και ακολουθούν με ποσοστά 20,64% η

παραγωγή προϊόντων με χαμηλότερο κόστος και 12,33% με άλλους τρόπους, όπως η πιο δυναμική διαφήμιση, η τυποποίηση, ένα μεγαλύτερο και πιο σταθερό δίκτυο εμπορίας και η μείωση των εξόδων μεταφοράς, που ιδιαίτερα για την Κρήτη είναι πολύ αυξημένο. Ελάχιστοι είναι οι παραγωγοί που πιστεύουν ότι για να γίνουν τα ελληνικά προϊόντα ανταγωνιστικά σε παγκόσμια κλίμακα θα πρέπει να μειωθεί η τιμή πώλησης, καθώς η εν λόγω απάντηση συγκέντρωσε ποσοστό μόλις 2,14% έναντι των άλλων απαντήσεων.

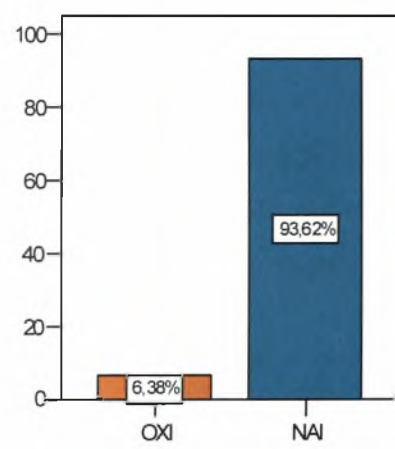
Γράφημα 15. Τρόποι αύξησης της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων.

Ερώτηση 18: Πιστεύετε ότι η Ε.Ε. οφείλει να συνεχίσει την προστατευτική της τακτική απέναντι στον αγρότη;

Η μεταρρύθμιση της ΚΓΠ του 2003 θέσπισε ένα νέο καθεστώς άμεσων ενισχύσεων, γνωστό ως καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης, το οποίο αποσυνδέει τις ενισχύσεις από την παραγωγή (αποσύνδεση). Το μεγαλύτερο τμήμα της στήριξης προς τους διάφορους τομείς μεταφέρθηκε από τις κοινές οργανώσεις αγοράς (ΚΟΑ)

στο νέο καθεστώς άμεσων ενισχύσεων το 2005 ή το 2006. Η σημαντικότερη από τις εν λόγω άμεσες ενισχύσεις είναι το καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης (ΚΕΕ).

Η ενιαία ενίσχυση αποσκοπεί κυρίως στη διασφάλιση μεγαλύτερης εισοδηματικής σταθερότητας για τους γεωργούς. Οι γεωργοί μπορούν να αποφασίσουν τι επιθυμούν να παράγουν, έχοντας τη διασφάλιση ότι θα λάβουν το ίδιο ποσό ενίσχυσης ανεξάρτητα από το είδος της παραγωγής τους και να προσαρμοστούν με τον τρόπο αυτό στη ζήτηση. Για να είναι επιλέξιμος για την ενιαία ενίσχυση, ο γεωργός πρέπει να έχει δικαιώματα ενίσχυσης. Τα εν λόγω δικαιώματα υπολογίζονται με βάση τις ενισχύσεις που ελήφθησαν κατά την περίοδο αναφοράς (ιστορικό πρότυπο) ή με βάση τον αριθμό των επιλέξιμων εκταρίων που κατέχει ο γεωργός κατά το πρώτο έτος εφαρμογής του καθεστώτος ενιαίας ενίσχυσης (http36).

Γράφημα 16. Ποσοστό ερωτηθέντων που πιστεύουν ότι η στήριξη των αγροτών από την ΕΕ είναι αναγκαία.

Η συντριπτική πλειοψηφία των παραγωγών (93,62%) θεωρούν ότι είναι υποχρέωση της ΕΕ να συνεχίσει την προστατευτική της τακτική απέναντι στους αγρότες.

Ερώτηση 19: Πιστεύετε ότι το κράτος θα πρέπει να παίζει ενεργό ρόλο στη στήριξη του αγροτικού εισοδήματος;

Το καθεστώς κρατικών ενισχύσεων στο γεωργικό τομέα βασίζεται σε τρεις διαφορετικές αρχές. Πρώτον, πρέπει να ακολουθεί τις γενικές αρχές της πολιτικής

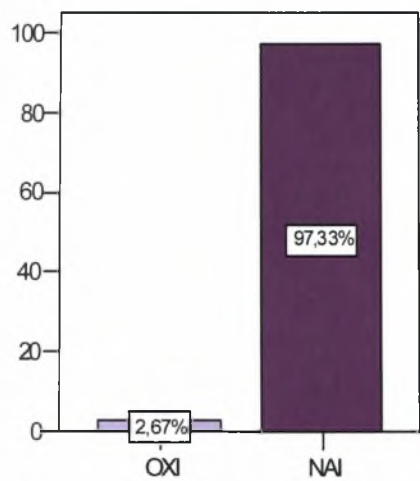
ανταγωνισμού. Δεύτερον, πρέπει να συνάδει με την κοινή γεωργική πολιτική και με την πολιτική αγροτικής ανάπτυξης της Κοινότητας. Τέλος, πρέπει να είναι συμβατό με τις διεθνείς δεσμεύσεις της Κοινότητας και ιδίως με τη συμφωνία του ΠΟΕ για τη γεωργία. Κατά την εκπόνηση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής και των ειδικών μεθόδων εφαρμογής της, λαμβάνονται υπόψη ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της γεωργικής δραστηριότητας, που απορρέει από την ειδική δομή του γεωργικού τομέα και από τις διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες μεταξύ των διαφόρων γεωργικών περιοχών, η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής των κατάλληλων προσαρμογών, και τέλος, το γεγονός ότι η γεωργία είναι τομέας στενά συνδεδεμένος με το σύνολο της οικονομίας. Το 2006, μετά από πολυμερείς διαβουλεύσεις με τα κράτη μέλη, η Επιτροπή ενέκρινε νέες συνολικές κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις στο γεωργικό τομέα, οι οποίες τέθηκαν σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2007.

Οι κατευθυντήριες αυτές γραμμές, εκτός του ότι παρέχουν ένα νέο και σαφές πλαίσιο για τους διαφόρους τύπους των επιτρεπόμενων κρατικών ενισχύσεων, λαμβάνουν ιδιαίτερα υπόψη τις εξελίξεις της πολιτικής στο γεωργικό τομέα και ειδικότερα, την ανάγκη βελτίωσης και προαγωγής της ποιότητας των γεωργικών προϊόντων, καθώς και την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος και διαφύλαξης της παραδοσιακής κληρονομιάς στην ύπαιθρο.

Βασική αρχή των νέων κατευθυντηρίων γραμμών είναι ότι κάθε κρατική ενίσχυση στον τομέα της γεωργίας πρέπει να είναι συμβατή με την Κοινή Γεωργική Πολιτική και την πολιτική αγροτικής ανάπτυξης της Κοινότητας, καθώς και με τις διεθνείς δεσμεύσεις της Κοινότητας και ειδικότερα, τη συμφωνία ΠΟΕ για τη γεωργία. Πιο συγκεκριμένα, κάθε κρατική ενίσχυση που παραβαίνει τους μηχανισμούς των κοινών οργανώσεων της αγοράς απαγορεύεται, δεδομένου ότι τα κράτη μέλη, όταν θέσπισαν τους κανονισμούς για την κοινή οργάνωση των αγορών, αποφάσισαν να αποκλείσουν τη δυνατότητα λήψης μονομερών μέτρων ενίσχυσης τα οποία θα έρχονταν σε σύγκρουση με την κοινοτική στήριξη των τιμών των προϊόντων.

Επιπλέον, σύμφωνα με τις αρχές που όρισε το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι κρατικές ενισχύσεις πρέπει να συμβάλλουν πραγματικά στην ανάπτυξη ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή ορισμένων περιοχών. Οι κρατικές ενισχύσεις που απλώς στοχεύουν στη βελτίωση της οικονομικής

κατάστασης του αποδέκτη, χωρίς ανταπόδοση εκ μέρους του δικαιούχου, δεν μπορούν να θεωρηθούν συμβατές με τη Συνθήκη ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (http37).

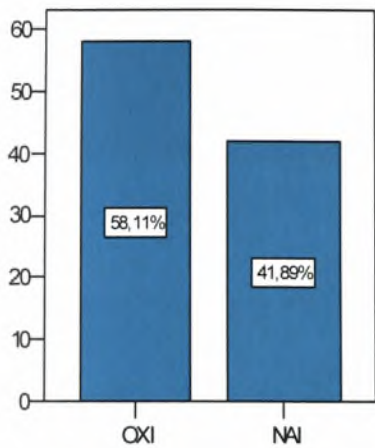
Γράφημα 17. Ποσοστό ερωτηθέντων που πιστεύουν ότι η στήριξη του αγροτικού εισοδήματος από το κράτος είναι αναγκαία.

Σχεδόν στο σύνολο τους οι παραγωγοί (97,33%) όμως δήλωσαν ότι το κράτος θα πρέπει να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη στήριξη του αγροτικού εισοδήματος.

Ερώτηση 20: Γνωρίζετε ότι οι εγγυημένες τιμές, ιδιαίτερα σε ορισμένα προϊόντα δημιούργησαν τεράστια δημοσιονομικά έξοδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση;

Η τιμή παρέμβασης είναι η εγγυημένη τιμή στην οποία ένας οργανισμός παρέμβασης που ορίζεται από τα κράτη μέλη ξαναγοράζει τις παραχθείσες ποσότητες και τις αποθηκεύει. Για να μην επιβαρυνθεί ο κοινοτικός προϋπολογισμός, το Συμβούλιο Υπουργών ενισχύει την ιδιωτική αποθεματοποίηση διαθέτοντας πριμοδοτήσεις στους παραγωγούς που αποθηκεύουν οι ίδιοι τα προϊόντα. Από τη μεταρρύθμιση του 1992, σε ορισμένους τομείς, η αύξηση του ποσού ενίσχυσης που χορηγείται άμεσα στους γεωργούς αντισταθμίζει την πτώση των εγγυημένων τιμών. Τα αποθηκευμένα προϊόντα μπορούν να μετουσιωθούν, να χρησιμοποιηθούν για ανθρωπιστικούς σκοπούς ή να πωληθούν μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η

πώληση πραγματοποιείται μέσω προκήρυξης διαγωνισμού και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καθορίζει από πριν τον τόπο προορισμού των προϊόντων. Σε περίπτωση πώλησης στην εγχώρια αγορά, εξασφαλίζει ότι οι αγορές δεν θα υποστούν αναταράξεις ([http38](#)).

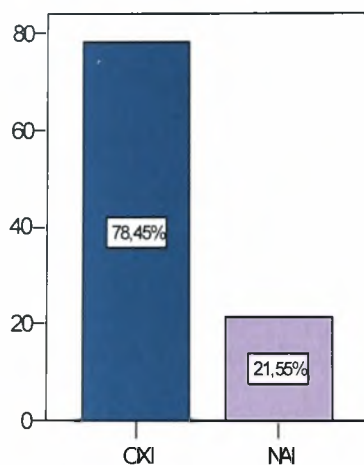

***Γράφημα 18.** Ποσοστό ερωτηθέντων που γνώριζαν ότι οι εγγυημένες τιμές δημιούργησαν τεράστια δημοσιονομικά έξοδα στην ΕΕ.*

Οι εγγυημένες τιμές ιδιαίτερα σε ορισμένα γεωργικά προϊόντα δημιούργησαν τεράστια δημοσιονομικά έξοδα στην ΕΕ και ήταν ένας από τους κύριους λόγους της αναθεώρησης της ΚΑΠ το 1992. Η πλειοψηφία των παραγωγών (58,11%) δεν το γνώριζαν, σε αντίθεση με το 41,89% των παραγωγών που δήλωσαν ότι το ήξεραν.

Ερώτηση 21: Λαμβάνετε εξισωτική αποζημίωση;

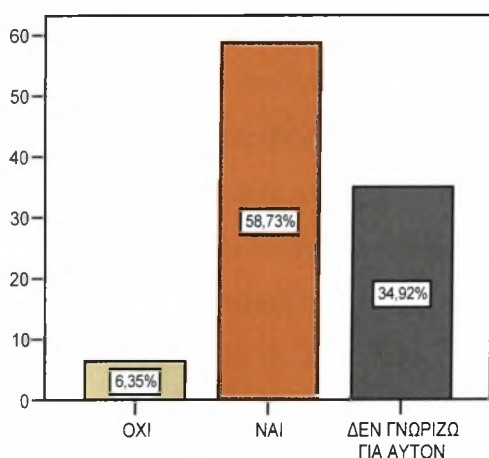
Η εξισωτική αποζημίωση είναι μια ετήσια οικονομική ενίσχυση που δίνεται στους παραγωγούς ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με κύριο στόχο την παραμονή των κατοίκων στις περιοχές αυτές. Η ειδική αυτή αποζημίωση που χορηγείται στους γεωργούς εφόσον καλλιεργούν μια ελάχιστη γεωργική έκταση, αναλαμβάνουν τη δέσμευση να συνεχίσουν τη γεωργική δραστηριότητα επί πέντε τουλάχιστον έτη και χρησιμοποιούν συνήθεις καλές γεωργικές πρακτικές ([http39](#)). Το 21,55% των ερωτηθέντων λάμβαναν εξισωτική αποζημίωση.

Γράφημα 19. Ποσοστό παραγωγών που λαμβάνουν εξισωτική αποζημίωση.

Ερώτηση 22: Αν ναι, συμφωνείτε με την τήρηση των "Κωδίκων Ορθής Γεωργικής Πρακτικής";

Οι Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής αποτελούν τους ελάχιστους κανόνες που θα πρέπει να τηρούν οι δικαιούχοι της εξισωτικής αποζημίωσης. Οι κανόνες αυτοί αναφέρονται στον τρόπο κατεργασίας του εδάφους, στην εφαρμογή αμειψισποράς ή αγρανάπαυσης, στους τρόπους λίπανσης και φυτοπροστασίας, στην προστασία των υδατικών πόρων και βοσκοτόπων, στη διαχείριση της αυτοφυούς χλωρίδας, επίσης στη διαχείριση των υπολειμμάτων των καλλιεργειών, αποβλήτων κτηνοτροφίας και απορριμμάτων.

Γράφημα 20. Ποσοστό παραγωγών που λαμβάνουν εξισωτική αποζημίωση και συμφωνούν με την τήρηση του κώδικα ορθής γεωργικής πρακτικής.

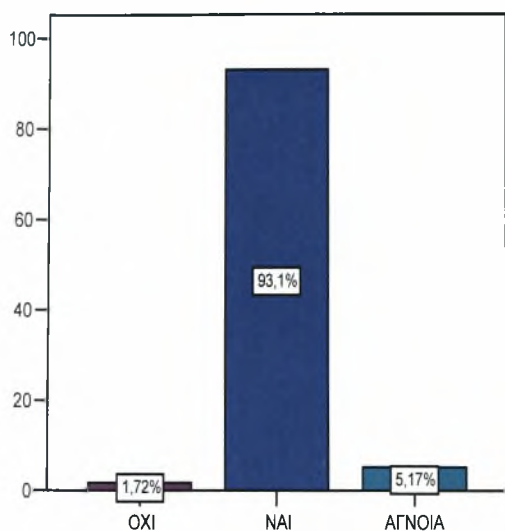
Οι περισσότεροι (58,73%) από όσους παραγωγούς λάμβαναν εξισωτική αποζημίωση ήταν σύμφωνοι με την τήρηση των Κωδίκων Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (ΚΟΓΠ), σε αντίθεση με ένα σχετικά μικρό ποσοστό της τάξεως του 6,35% που δεν συμφωνούσαν με την τήρησή του. Ανησυχητικά υψηλό είναι το ποσοστό 34,92% των παραγωγών που δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν για τους ΚΟΓΠ, γεγονός που υπενθυμίζει άλλη μια φορά την έλλειψη ενημέρωσης των παραγωγών για βασικά θέματα που σχετίζονται άμεσα το επάγγελμά τους.

Ερώτηση 23: Συμφωνείτε με τη «διασταυρούμενη / πολλαπλή συμμόρφωση, σύμφωνα με την οποία η πλήρης καταβολή των κατ'αποκοπήν κοινοτικών ενισχύσεων θα προϋποθέτει τήρηση κάποιων κριτηρίων, σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, την ασφάλεια των τροφίμων, την καλή κατάσταση των ζώων κ.λπ.;

Ερώτηση 24: 24. Αν όχι γιατί;

Ερώτηση 25: 25. Αν ναι γιατί;

Η πολλαπλή συμμόρφωση αποτελεί μία από τις κύριες συνιστώσες της μεταρρύθμισης της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΚΓΠ) του 2003. Το σύστημα της πολλαπλής συμμόρφωσης συνδέει την πλήρη καταβολή των ενισχύσεων με την τήρηση ορισμένων κανόνων σχετικά με τη γεωργική γη και τη γεωργική παραγωγή και δραστηριότητα στους τομείς του περιβάλλοντος, της δημόσιας υγείας και της υγείας των ζώων και των φυτών, της καλής μεταχείρισης των ζώων και των καλών γεωργικών και περιβαλλοντικών συνθηκών. Αυτό σημαίνει ότι, σε περίπτωση μη τήρησης των εν λόγω κανόνων, υπάρχει η δυνατότητα παρακράτησης του συνόλου ή μέρους ορισμένων ενισχύσεων που καταβάλλει η ΕΕ στους γεωργούς. Η μείωση των ενισχύσεων εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως η σοβαρότητα και η έκταση της παρατυπίας, το αν έχει διαρκή ή επαναλαμβανόμενο χαρακτήρα, καθώς και από την ύπαρξη ή όχι πρόθεσης. Η πολλαπλή συμμόρφωση έχει δύο στόχους. Πρώτον, να συμβάλλει στην ανάπτυξη της αειφόρου γεωργίας και δεύτερον να μπορέσει η ΚΓΠ να ανταποκριθεί καλύτερα στις προσδοκίες της κοινωνίας στο σύνολό της ([http40](http://40)).

Γράφημα 21. Ποσοστό ερωτηθέντων που συμφωνούν με τη διασταυρούμενη συμμόρφωση.

Η συντριπτική πλειοψηφία 93,1% των παραγωγών συμφωνεί με τη διασταυρούμενη/ πολλαπλή συμμόρφωση, καθώς είναι οι άνθρωποι που έρχονται περισσότερο από οποιανδήποτε άλλο πολίτη σε επαφή με τη γη και έτσι αντιλαμβάνονται τη σπουδαιότητα της διατήρησης των φυσικών πόρων και πιστεύουν ότι αυτός είναι ένας τρόπος να διασφαλιστεί το μέλλον του πλανήτη, καθώς και η υγεία τόσο των ιδίων όσο και των καταναλωτών.

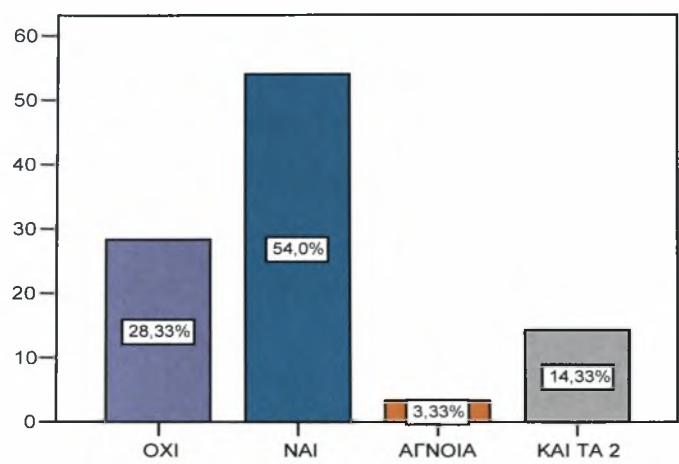
Ερώτηση 26: Συμφωνείτε με τη διοχέτευση περισσότερων χρημάτων στα διαρθρωτικά προγράμματα (επενδύσεις στον αγροτικό τομέα) από ό,τι στη στήριξη των τιμών;

Ερώτηση 27: Αν όχι γιατί;

Ερώτηση 28: Αν ναι γιατί;

Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ): χρηματοδοτεί την Κοινή Γεωργική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενισχύει την αγορά και προωθεί τις διαρθρωτικές αλλαγές στη γεωργία. Το ΕΓΤΠΕ διαιρείται σε δύο τμήματα : το Τμήμα Εγγυήσεων, που χρηματοδοτεί τα μέτρα στήριξης των τιμών και τις επιστροφές κατά την εξαγωγή, ώστε να εξασφαλίζει σταθερές τιμές για τους γεωργούς και το Τμήμα Προσανατολισμού που ενισχύει μέσω επιδοτήσεων την

ορθολογική οργάνωση, τον εκσυγχρονισμό και τις διαρθρωτικές βελτιώσεις στη γεωργία.

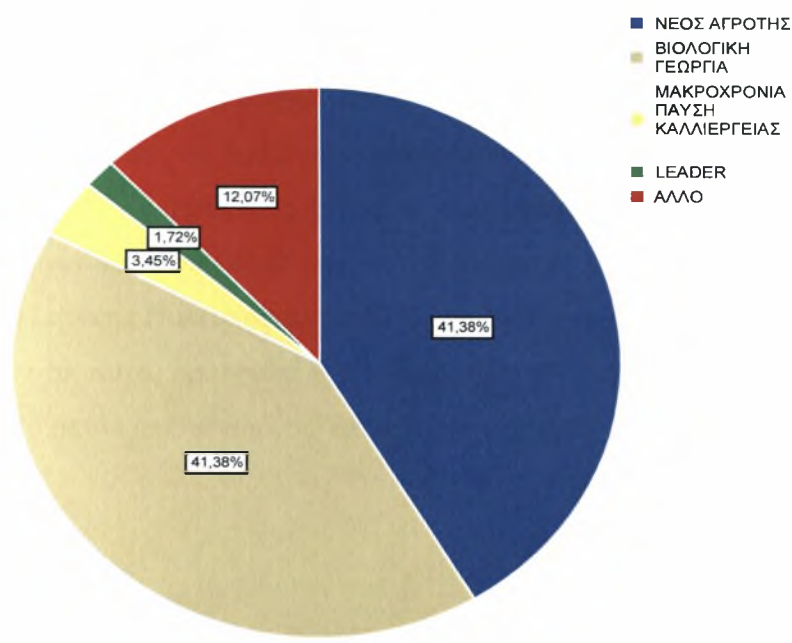

Γράφημα 22. Ποσοστό ερωτηθέντων που συμφωνούν με τη διοχέτευση περισσότερων χρημάτων σε διαρθρωτικά προγράμματα από ό,τι στη στήριξη των τιμών.

Οι περισσότεροι παραγωγοί (54%) είναι υπέρ της διοχέτευσης περισσότερων χρημάτων σε διαρθρωτικά προγράμματα από ότι στη στήριξη των τιμών, καθώς πιστεύουν ότι κάτι τέτοιο θα έχει μακροχρόνια οφέλη για το σύνολο του γεωργικού τομέα. Η στήριξη των τιμών είναι μια εφήμερη λύση για την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των αγροτών και συνήθως αυτά τα χρήματα δεν αξιοποιούνται από τους παραγωγούς για επενδύσεις στον αγροτικό τομέα, αντίθετα λειτουργούν εφησυχαστικά και ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Το υψηλό ποσοστό 28,33% των παραγωγών που είναι υπέρ της στήριξης των τιμών αιτιολογείται από την έλλειψη εμπιστοσύνης στους κρατικούς μηχανισμούς, καθώς πιστεύουν ότι θα γίνει κακή διαχείριση και κατασπατάληση των χρημάτων εις βάρος του αγροτικού πληθυσμού. Ποσοστό 14,33% θεωρεί εξίσου σημαντικές τις επενδύσεις στον αγροτικό τομέα όσο και τη στήριξη των τιμών, αφού από τη μια πλευρά είναι απαραίτητο να γίνουν έργα, από την άλλη όμως χωρίς τη στήριξη των τιμών οι γεωργοί θα είναι δύσκολο να αντεπεξέλθουν στις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες της καθημερινότητας. Ποσοστό 3,33% δεν απάντησε στην ερώτηση.

Ερώτηση 29: Είστε δικαιούχος κάποιου Ευρωπαϊκού Προγράμματος;

Τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα είναι οικονομικές ενισχύσεις για επενδύσεις που πραγματοποιούνται στον αγροτικό τομέα, για προσέλκυση νέων αγροτών και για την προστασία του περιβάλλοντος. Δυστυχώς όμως λίγοι είναι οι παραγωγοί που αξιοποιούν τέτοια προγράμματα, κρίνοντας από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, αφού μόλις 58 άτομα ήταν δικαιούχοι κάποιου Ευρωπαϊκού Προγράμματος, δηλαδή το 19,33% των ερωτηθέντων.

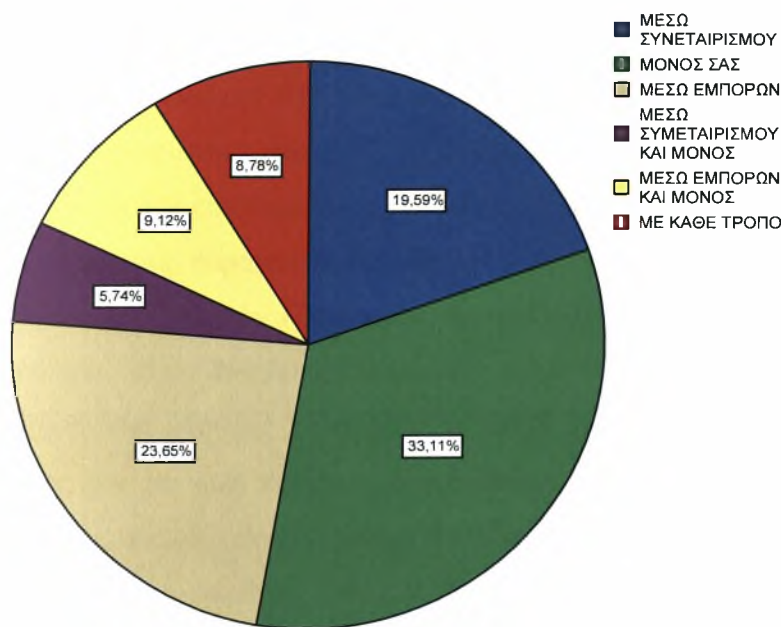

Γράφημα 23. Συμμετοχή στα Ευρωπαϊκά Προγράμματα

Από τα 58 άτομα που ήταν δικαιούχοι κάποιου Ευρωπαϊκού Προγράμματος τα 24 ήταν ενταγμένα στο πρόγραμμα νέος αγρότης, με ποσοστό που αντιστοιχεί στο 41,38% και επίσης 24 άτομα ήταν ενταγμένα σε πρόγραμμα βιολογικής γεωργίας. Μόλις 2 άτομα ήταν δικαιούχοι του προγράμματος μακροχρόνια παύση καλλιεργειών (3,45%), στο πρόγραμμα LEADER μόνο ένα άτομο ήταν ενταγμένο (1,72%) και σε διάφορα άλλα προγράμματα ήταν ενταγμένα άλλα 7 άτομα (12,07%). Η διαπίστωση αυτή αποτελεί άλλη μία επιβεβαίωση για την αδυναμία του κρατικού μηχανισμού να ενημερώσει επαρκώς τους παραγωγούς και να δώσει ώθηση στο γεωργικό τομέα.

Ερώτηση 30: Πώς πουλάτε τα προϊόντα που παράγετε;

Τα τελευταία 50 χρόνια, ο τρόπος εμπορίας των αγροτικών προϊόντων στη χώρα μας, δεν φαίνεται να έχει αλλάξει σημαντικά. Παρόλο που στο ίδιο διάστημα, η ελληνική γεωργία σημείωσε άλματα προόδου στον τομέα της παραγωγής, στον τομέα της εμπορίας η πρόοδος ήταν μηδενική. Οι σημερινοί γεωργοί πωλούν τα προϊόντα τους με τον ίδιο τρόπο που τα πωλούσαν οι γονείς τους! Το σημερινό σύστημα εμπορίας στην Ελλάδα σε μεγάλο βαθμό περιλαμβάνει αγορά αγροτικών προϊόντων στην ύπαιθρο πολύ συχνά, χωρίς παραστατικά, με συνέπεια η φοροδιαφυγή στα αγροτικά προϊόντα να είναι η μεγαλύτερη από κάθε άλλο κλάδο παραγωγής. Δυστυχώς οι παραγωγοί σήμερα δεν έχουν καμιά διαπραγματευτική δύναμη και αποδέχονται τις τιμές που καθορίζουν άλλοι για αυτούς. Δεν είναι διαμορφωτές τιμών, αλλά αποδέκτες. Η ευθύνη των αγροτών είναι μεγάλη που δεν μπόρεσαν τόσα χρόνια να οργανωθούν και να συνενώσουν τις δυνάμεις τους. Η ευθύνη όμως της Ελληνικής Πολιτείας είναι πολύ μεγαλύτερη καθώς υπάρχει τεράστιο θεσμικό κενό. Αν σε αυτό, προστεθεί και η διάσπαση των παραγωγών, δημιουργεί το κλίμα μέσα στο οποίο επιβιώνουν οι "επιτήδειοι" (<http41>).

Γράφημα 24. Τρόποι προώθησης των αγροτικών προϊόντων.

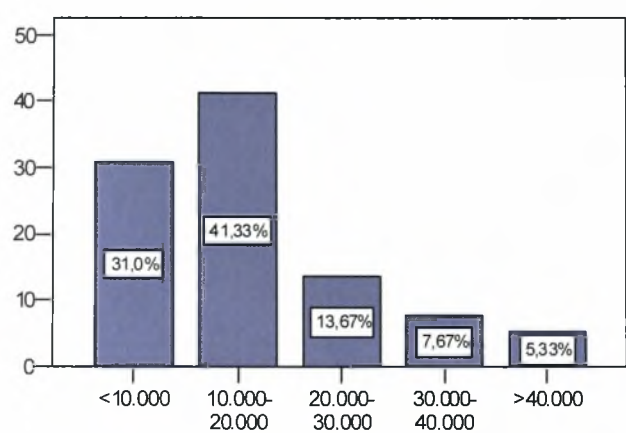
Οι περισσότεροι παραγωγοί δήλωσαν ότι προωθούν μόνοι τους τα προϊόντα τους στην αγορά (33,11%), το 23,65% δήλωσε ότι τα πουλάει σε έμπορους, το 9,12% τα εμπορεύεται και με τους δυο προηγούμενους τρόπους και μόλις το 19,59% ότι τα πουλάει σε συνεταιρισμούς αγροτικών προϊόντων.

Ερώτηση 31: Ποιο είναι το ύψος του ετήσιου εισοδήματός σας;

Το γεωργικό εισόδημα είναι η αμοιβή των τριών συντελεστών παραγωγής (έδαφος, εργασία, κεφάλαιο), είναι ο δείκτης παραγωγικότητας όλων των συντελεστών που χρησιμοποιούνται στη γεωργική παραγωγή και το εισόδημα που αναμένουν οι παραγωγοί αν όλοι οι συντελεστές ανήκουν στους ίδιους και τις οικογένειές τους. Το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα αποτελεί το δείκτη ευημερίας του γεωργού. Είναι το ποσό που μπορεί να ξοδέψει ο γεωργός χωρίς να μειωθεί η παραγωγική αξία της επιχείρησής του (Παπαναγιώτου 2002).

Το αγροτικό εισόδημα εμφανίζει τα τελευταία χρόνια δραματική μείωση. Η κυβερνητική πολιτική, οι επιλογές της νέας ΚΑΠ και τα συσσωρευμένα αδιέξοδα του αγροτικού τομέα από τις ασκούμενες πολιτικές και την ασυδοσία των βιομηχάνων-μεταποιητών και εμπόρων, έχουν φέρει σε δραματική κατάσταση τον κόσμο της υπαίθρου. Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ, η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στο συνολικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της χώρας, από 6,6% το 2000, περιορίστηκε στο 4,7% το 2005. Χαρακτηριστικό στοιχείο που αποκαλύπτει τη μείωση του εισοδήματος είναι ο ρυθμός αύξησης των τιμών παραγωγού σε σχέση με το κόστος παραγωγής και τις τιμές καταναλωτή. Την τελευταία πενταετία, το κόστος των εισροών (λιπάσματα, φυτοφάρμακα, σπόροι, ζωοτροφές, μηχανήματα, καύσιμα, τόκοι δανείων), αυξήθηκαν περισσότερο απ' ότι οι τιμές παραγωγού. Η αύξηση του κόστους παραγωγής το 2003 ήταν 3,9%, το 2004 7,5% και το 2005 5,1%, ενώ οι τιμές παραγωγού αυξήθηκαν 8,8% το 2003, μειώθηκαν κατά 2% το 2004 και αυξήθηκαν μόλις κατά 3,1% το 2005. Συνολικά το κόστος αυξήθηκε κατά 17,4% και το εισόδημα 10%. Η Eurostat εκτιμά ότι στο διάστημα 2000-2005, το αγροτικό εισόδημα στην Ελλάδα σε πραγματικές τιμές, αντιστοιχούσε το 2005 μόλις στο 81% του εισοδήματος του 2000, ενώ το κόστος παραγωγής στο διάστημα 2001-2005 αυξήθηκε κατά 23%. Ωστόσο αυτή είναι η μια πλευρά. Από την άλλη υπάρχει

το άνοιγμα, αντί κλείσιμο, της γνωστής «ψαλίδας» τιμών παραγωγού-καταναλωτή, που οδηγεί σε μια τεράστια ανακατανομή εισοδήματος από παραγωγούς και καταναλωτές, σε όφελος μεταποιητών-βιομηχάνων, μεσαζόντων-εμπόρων και Super-Markets. Ειδικότερα, σε μια σειρά προϊόντων, η διαφορά τιμών φτάνει το διπλάσιο, τριπλάσιο και ακόμα περισσότερο, από το χωράφι ως τη λαϊκή (<http42>) .

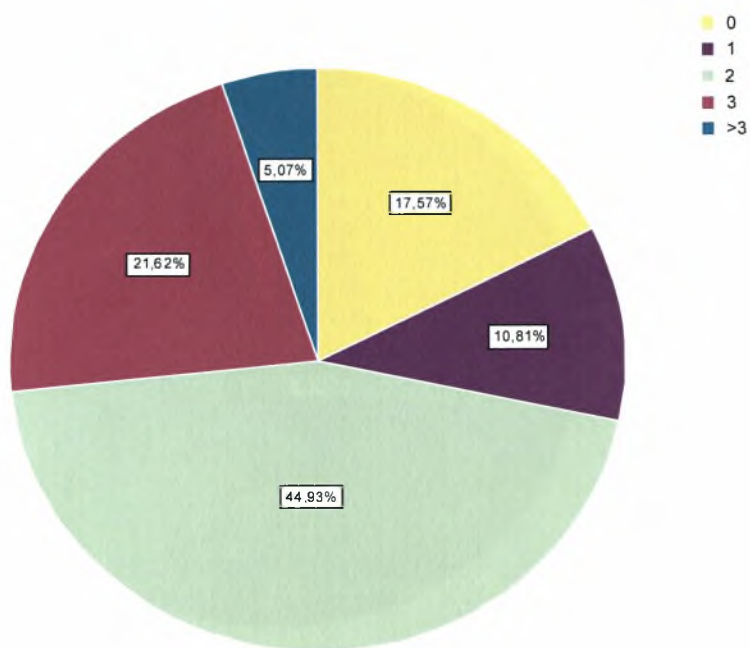

Γράφημα 25. Ύψος ετήσιου αγροτικού εισοδήματος.

Το 41,33% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι το ετήσιο γεωργικό τους εισόδημα κυμαίνεται μεταξύ 10.000 και 20.000 ευρώ, 31% δήλωσε ότι το ετήσιο γεωργικό τους εισόδημα δεν ξεπερνά τα 10.000 ευρώ. Εισόδημα 20.000-30.000 ευρώ δήλωσε το 13,67%, 30.000-40.000 ευρώ δήλωσε το 7,67% και εισόδημα άνω των 40.000 ευρώ δήλωσε μόλις το 5,33% των ερωτηθέντων.

Ερώτηση 32: Αριθμός παιδιών:

Το ποσοστό των γεωργών που έλαβαν μέρος στην παρούσα έρευνα και έχουν δυο παιδιά ανέρχεται στο 44,93% του δείγματος, 21,62% έχουν από τρία παιδιά, 17,57% δεν έχουν παιδιά, 10,81% έχουν μόλις ένα παιδί, ενώ το ποσοστό όσων έχουν πάνω από τρία παιδιά είναι της τάξεως του 5,07%.

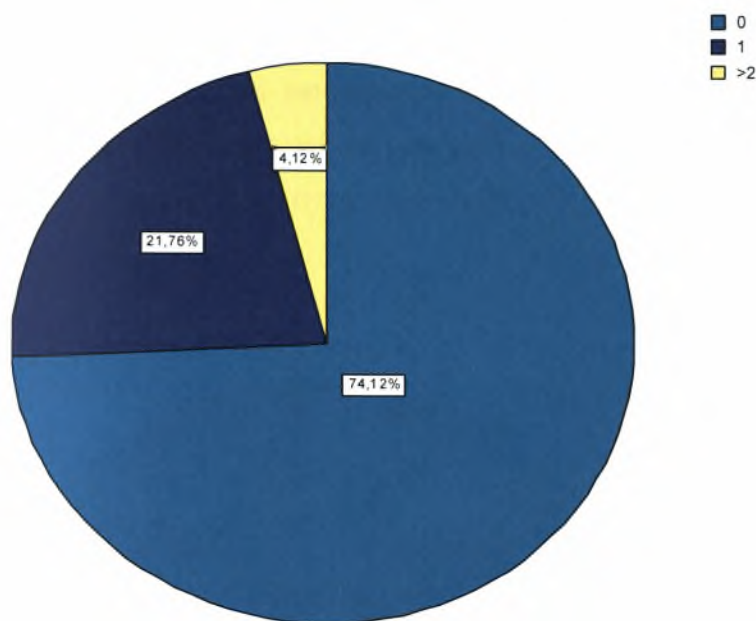

Γράφημα 26. Αριθμός παιδιών

Ερώτηση 33: Αν η ηλικία των παιδιών σας είναι πάνω από 18, πόσα από αυτά θα ασχοληθούν με τον αγροτικό τομέα;

Ερώτηση 34: Αν κανένα από τα παιδιά σας δεν ασχοληθεί με τον αγροτικό τομέα, γιατί αυτό;

Η συνεχής μείωση του αγροτικού πληθυσμού, οδηγεί μοιραία σε εγκατάλειψη των καλλιεργούμενων εκτάσεων και σε ένταση των δημογραφικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων.

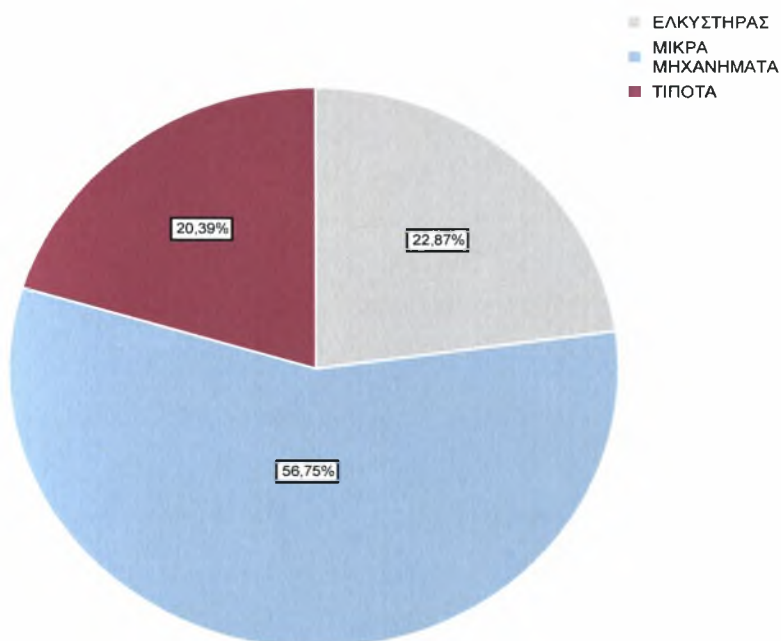
***Γράφημα 27.** Εκδήλωση ενδιαφέροντος των παιδιών, άνω των 18 ετών, των ερωτηθέντων για την απασχόληση τους στον γεωργικό τομέα..*

Η πλειοψηφία των παραγωγών που είχαν παιδιά άνω των 18 ετών (74,12%) δήλωσε ότι κανένα από τα παιδιά τους δεν θα ασχοληθεί με τον αγροτικό τομέα και αιτιολόγησαν τη στάση τους αυτή με διάφορους λόγους, εκ των οποίων ο κυριότερος ήταν το χαμηλό αγροτικό εισόδημα, σε συνδυασμό με την επίπονη εργασία που οδήγησε τα παιδιά τους να στραφούν σε πιο αποδοτικές εργασίες. Το 21,76% δήλωσε ότι ένα από τα παιδιά τους θα ασχοληθεί με τον αγροτικό τομέα, ενώ μόλις το 4,12% δήλωσε ότι παραπάνω από δυο παιδιά θα ασχοληθούν με τον αγροτικό τομέα.

Ερώτηση 35: Σημειώστε το είδος των αγροτικών μηχανημάτων που κατέχετε:

Τα γεωργικά μηχανήματα και η χρησιμοποίησή τους από τους αγρότες έχουν φέρει πραγματική επανάσταση στο χώρο της γεωργίας. Ο μηχανικός εξοπλισμός της γεωργίας ενισχύθηκε σημαντικά μετά το 1948. Όλο και περισσότερα τρακτέρ, σπαρτικές μηχανές, θεριζοαλωνιστικά συγκροτήματα και άλλα, εκτοπίζουν τις παραδοσιακές τεχνικές καλλιέργειας. Οι μηχανές βοηθούν τους αγρότες να κάνουν περισσότερη δουλειά και με λιγότερο κόπο. Πολλαπλή είναι η χρήση των μηχανών

στη γεωργία. Απλουστεύτηκε η δουλειά, συντόμευσε ο χρόνος απασχόλησης, ενώ ο γεωργός σήμερα εργάζεται κάτω από ευνοϊκότερες συνθήκες. Στη γεωργία σήμερα γίνεται πλατιά χρήση των μηχανικών μέσων. Έχει γίνει η λεγόμενη εκμηχάνιση της γεωργίας. Φυσικά μπορεί να μην έχει ολοκληρωθεί, μπορούμε όμως να πούμε με σιγουριά ότι έχει επικρατήσει παντού (<http43>).

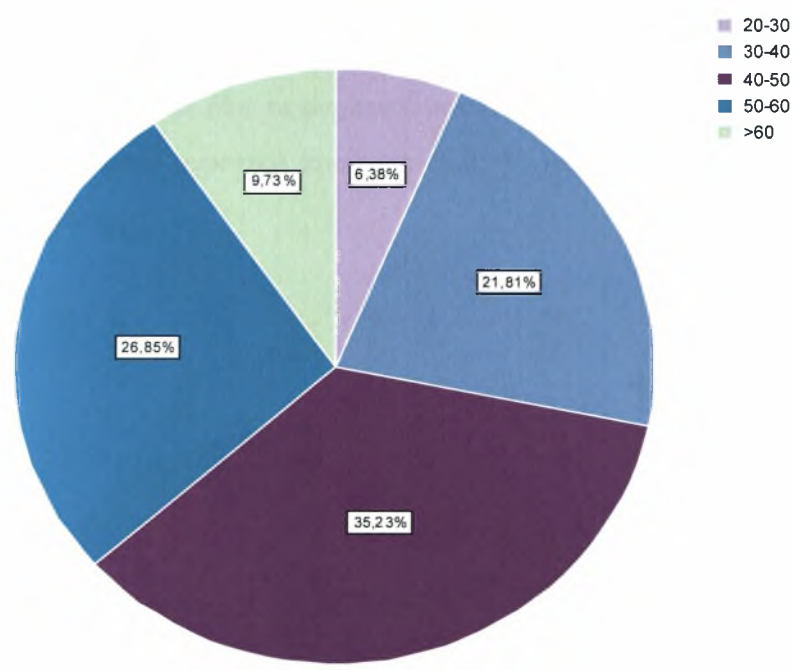
Γράφημα 28. Κατανομή αγροτικών μηχανημάτων.

Οι περισσότεροι εκ των ερωτηθέντων παραγωγών (57,75%) είχαν στη διάθεσή τους μικρά μηχανήματα για διάφορες εργασίες, όπως λιπασματοδιανομείς, μηχανήματα κατεργασίας εδάφους, ψεκαστικά, ξυλοκοπτικά και ελαιοραβδιστικά. Το 22,87% των ερωτηθέντων είχαν στην κατοχή τους γεωργικό ελκυστήρα και 20,39% δεν είχαν αγροτικά μηχανήματα.

Ερώτηση 36: Ποια είναι η ηλικία σας;

Η γήρανση του απασχολούμενου στη γεωργία πληθυσμού και η δυσκολία διαδοχής των γεωργικών εκμεταλλεύσεων αποτελούν κύρια διαρθρωτικά προβλήματα της σύγχρονης ευρωπαϊκής γεωργίας. Η παραμονή των υπερήλικων στην ενεργό δραστηριότητα και το υψηλό κόστος της επαγγελματικής εκκίνησης στη

γεωργία, συνιστούν σημαντικά εμπόδια στη διατήρηση των εκμεταλλεύσεων. Η εικόνα αυτή της γήρανσης την οποία παρουσιάζει ο διαρκώς συρρικνούμενος και γηράσκων γεωργικός πληθυσμός της Ευρώπης υποκρύπτει διαφορετικές τάσεις και εξελίξεις ανάλογα με το κράτος μέλος και το είδος (τύπο) της ασκούμενης γεωργίας (Καζακόπουλος, 2005).

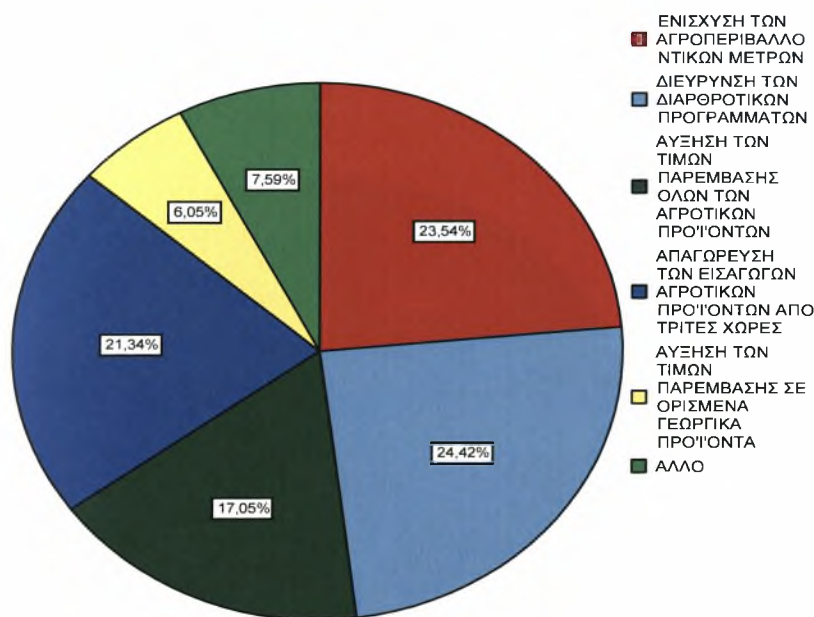

Γράφημα 29. Κατανομή ηλικιών ερωτηθέντων.

Η Ελλάδα φυσικά δεν αποτελεί εξαίρεση των παραπάνω με ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που καλείτε να αντιμετωπίσει ο αγροτικός τομέας σήμερα να είναι η γήρανση της υπαίθρου, γεγονός που επιβεβαιώνεται από το εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό 6,38% του δείγματος ηλικίας 20-30 ετών. Οι ηλικίες 30-40 ετών καταλαμβάνουν τη τρίτη θέση με ποσοστό 21,81%, ενώ στην πρώτη θέση βρίσκονται οι ηλικίες 40-50 ετών με ποσοστό 35,23% και στη δεύτερη θέση με ποσοστό 26,85% οι ηλικίες 50-60 ετών. Τέλος, οι παραγωγοί που ήταν ηλικίας άνω των 60 αποτελούσαν το 9,73% του δείγματος.

Ερώτηση 37: Ποια από τα παρακάτω θα προτείνατε για τη βελτίωση της Αγροτικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

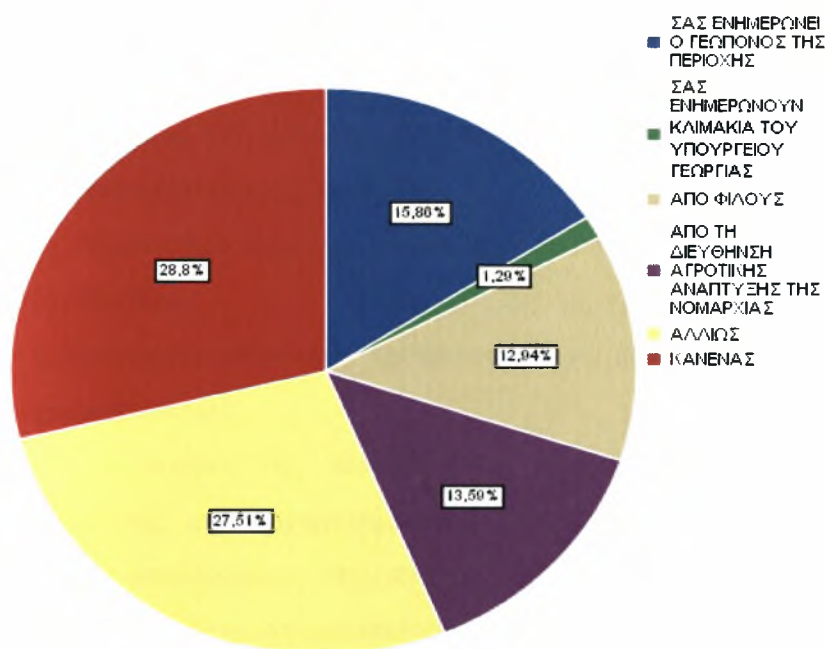
Οι προτάσεις των παραγωγών του νομού Χανίων για τη βελτίωση της Αγροτικής Πολιτικής της ΕΕ μπορούν να συνοψιστούν ως εξής. Διεύρυνση των διαρθρωτικών προγραμμάτων (24,42%), ενίσχυση των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων (23,54%), απαγόρευση των εισαγωγών από τρίτες χώρες (21,34%), αύξηση των τιμών παρέμβασης σε όλα τα αγροτικά προϊόντα (17,05%), αύξηση των τιμών παρέμβασης σε ορισμένα αγροτικά προϊόντα (6,05%) και 7,59% συγκέντρωσαν διάφορες άλλες προτάσεις.

Γράφημα 30. Οι κυριότερες προτάσεις των ερωτηθέντων για τη βελτίωση της Αγροτικής Πολιτικής της ΕΕ (συγκριτικά ποσοστά).

Ερώτηση 38: Πώς ενημερώνεστε σχετικά με τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων πρώην Υπουργείο Γεωργίας χειρίζεται όλα τα μέτρα που αποφασίζονται σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και περιλαμβάνονται στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), καθώς και θέματα εκτός ΚΑΠ. Διατηρώντας το υπουργείο κεντρικό επιτελικό ρόλο, κατευθύνει την εφαρμογή της πολιτικής που αναλαμβάνουν εξειδικευμένοι φορείς. Οι πρόσφατες κατευθύνσεις του υπουργείου προσανατολίζονται στη δημιουργία μηχανισμού Συμβούλων των αγροτών, οι οποίοι υποχρεούνται να κατευθύνουν τις προσπάθειες αξιοποίησης των δυνατοτήτων ολοκληρωμένης ανάπτυξης του αγροτικού χώρου, μέσω των κοινοτικών πόρων που διατίθενται για το σκοπό αυτό, για τον οποίο είναι και αναγκαίοι εθνικοί πόροι (Παπαγεωργίου, 2006).

Γράφημα 31. Τρόποι ενημέρωσης των αγροτών για τα προγράμματα της ΕΕ.

Αναλύοντας τα δεδομένα της παραπάνω ερώτησης διαπιστώθηκε ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων (28,8%) δεν ενημερώνεται καθόλου σχετικά με τα προγράμματα της ΕΕ, για ποσοστό 27,51% η ενημέρωση προέρχεται από τα ΜΜΕ (εφημερίδες, τηλεόραση, internet), ποσοστό 12,94% δήλωσε ότι ενημερώνεται από

φίλους και 15,86% ότι ενημερώνεται από το γεωπόνο της περιοχής. Τα ποσοστά όσων ενημερώνονται από τους κατ' εξοχήν αρμόδιους είναι σχετικά μικρά, 13,59% των ερωτηθέντων δήλωσαν τη Διεύθυνση Αγροτικής Ανάπτυξης της Νομαρχίας ως πηγή πληροφόρησης και μόλις 1,29% δήλωσαν ότι ενημερώνονται από κλιμάκια του Υπουργείου Γεωργίας. Έτσι εξηγείται και το μικρό ποσοστό των δικαιούχων προγραμμάτων της ΕΕ.

Ερώτηση 39: Πως αυξάνετε την αξία των προϊόντων σας;

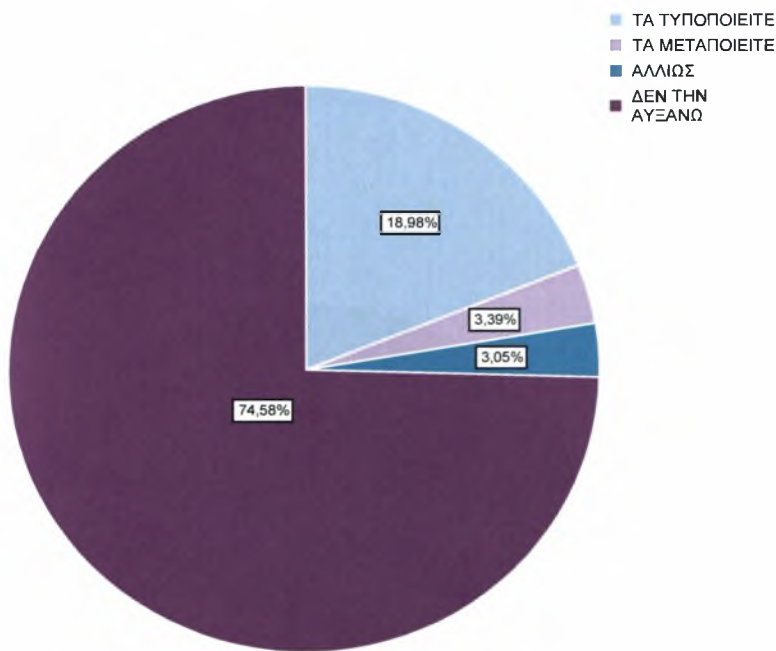
Η μεταποίηση αγροτικών προϊόντων είναι η μετατροπή ενός πρωτογενούς αγροτικού προϊόντος σε άλλο προϊόν. Η μετατροπή αυτή πολλές φορές είναι ουσιαστική αφού οδηγεί στην παραγωγή εντελώς νέου προϊόντος το οποίο δεν έχει ούτε τη μορφή ούτε τη χρήση του πρωτογενούς προϊόντος. Άλλες φορές όμως η επεξεργασία δεν επηρεάζει ουσιαστικά τη μορφή και τη φύση του πρωτογενούς προϊόντος. Σε αυτή την περίπτωση κύριος σκοπός είναι η μακροχρόνια διατήρηση του προϊόντος για μελλοντική κατανάλωση. Στόχοι της μεταποίησης αγροτικών προϊόντων είναι (Σέμος, 2004):

- α) η δημιουργία νέων προϊόντων που να ικανοποιούν πλήρως τις ανάγκες των καταναλωτών
- β) η δημιουργία ανθεκτικών προϊόντων που να μπορούν να καταναλωθούν καθόλη τη διάρκεια του έτους
- γ) η αξιοποίηση της πλεονάζουσας πρωτογενούς παραγωγής που λόγω της εποχικότητας της παραγωγής κατά την περίοδο της συγκομιδής παρουσιάζετε αδυναμία απορρόφησης στην αγορά

Επιπλέον με τη μεταποίηση προσδίδεται στα πρωτογενή αγροτικά προϊόντα σημαντική προστιθέμενη αξία η οποία συμβάλλει σημαντικά στην αύξηση του εθνικού εισοδήματος της χώρας.

Η μεταποίηση των προϊόντων του πρωτογενή τομέα στην Κρήτη εμφανίζει προβλήματα οργάνωσης, ποιότητας, σχεδιασμού και τυποποίησης, καθώς και εκσυγχρονισμού των παραγωγικών υποδομών. Τα προβλήματα επίσης συνδέονται στενά και με την αδυναμία οργάνωσης εμπορικών δικτύων για την προώθηση της τοπικής παραγωγής στις διεθνείς αγορές. Η σύνδεση μεταποίησης και υπηρεσιών, η

δικτύωση, καθώς και η διασύνδεση με τα ερευνητικά κέντρα βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα. Ανεπαρκής είναι η χωροταξική και πολεοδομική οργάνωση των μονάδων μεταποίησης, με αποτέλεσμα να προκαλεί περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις και να δέχεται πιέσεις από την οικιστική επέκταση και την ανάπτυξη των άλλων τομέων της τοπικής οικονομίας (http44).

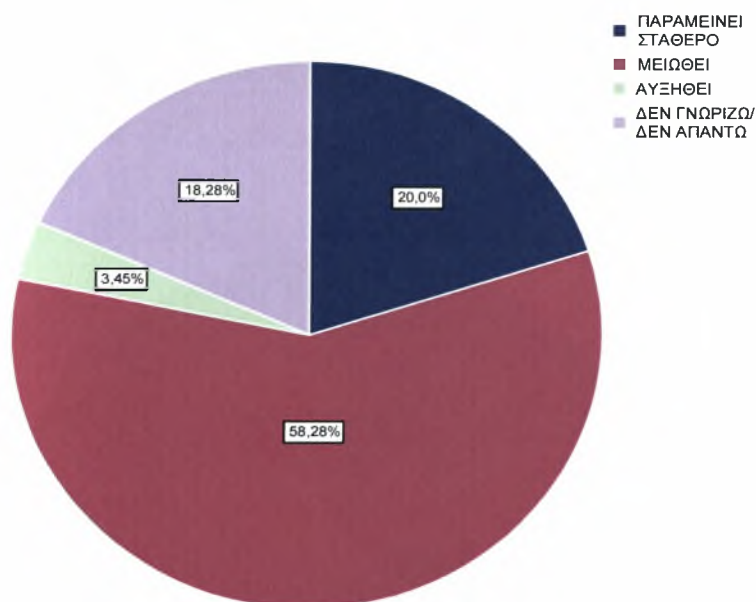
Γράφημα 32. Ποσοστά αύξησης ή μη της αξίας των προϊόντων και των τρόπων αύξησής τους.

Το 75% περίπου των ερωτηθέντων, δήλωσαν ότι δεν προβαίνουν σε καμία απολύτως ενέργεια προκειμένου να αυξήσουν την αξία των προϊόντων τους, το 19% τα τυποποιούν και μόλις το 3,4% τα μεταποιούν.

Ερώτηση 40: Αν (όταν) καταργηθούν τελείως οι εγγυημένες τιμές, το εισόδημά σας θα παραμείνει σταθερό, θα μειωθεί ή θα αυξηθεί;

Για πολλά χρόνια οι παραγωγοί συνήθισαν σε μια ‘προστατευτική πολιτική’ στη γεωργία. Άμεσες επιδοτήσεις ή επιδοτήσεις μέσω παραγωγής ήταν το κύριο χαρακτηριστικό στη διαμόρφωση του εισοδήματος των παραγωγών. Οι συνθήκες

όμως άλλαξαν, η Ελλάδα συμμετέχει σε διεθνείς οργανισμούς και είναι δεκτής πολιτικών και διεθνών συμφωνιών. Όλες οι πολιτικές και διεθνείς συμφωνίες συντείνουν στη μείωση του προστατευτισμού και στη δημιουργία ανταγωνιστικής αγοράς. Κάτω από αυτές τις συνθήκες είναι ασύμβατες οι κάθε είδους οικονομικές ενισχύσεις στους παραγωγούς. Πρέπει δηλαδή να γίνει σαφές προς τους παραγωγούς ότι η βελτίωση του εισοδήματός τους δεν μπορεί να εξαρτάτε πλέον είτε από τις επιδοτήσεις είτε από τη συνεχή αύξηση των τιμών των προϊόντων τους αλλά πρέπει να συνδεθεί με την αύξηση της παραγωγικότητας, τη βελτίωση της ποιότητας και τη μείωση του κόστους (Σέμος, 2002).

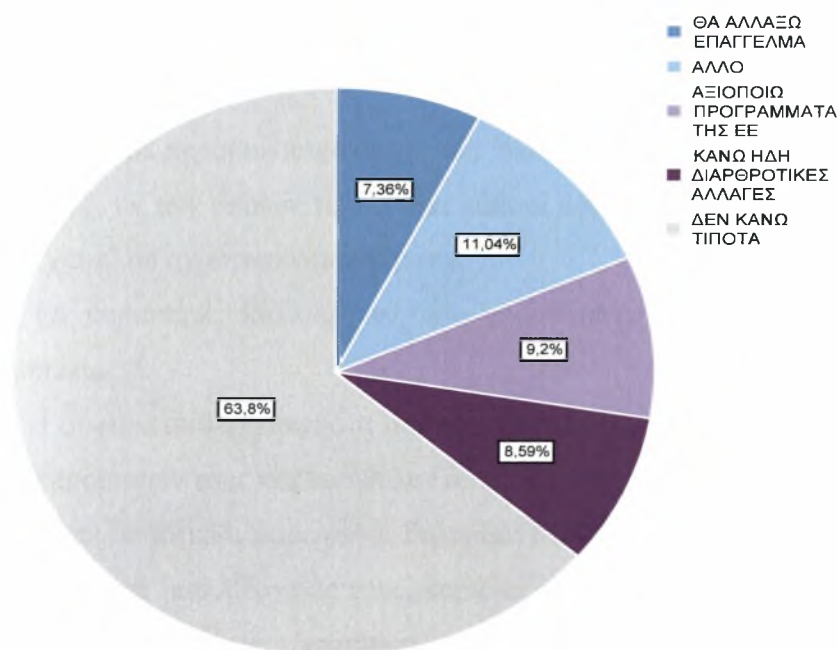

Γράφημα 33. Προβλέψεις των αγροτών για την πορεία του εισοδήματός τους μετά την παύση των εγγυημένων τιμών.

Το 58% των ερωτηθέντων πιστεύουν ότι μετά την παύση των εγγυημένων τιμών το εισόδημά τους θα μειωθεί. Το 20% δήλωσε ότι μετά την παύση των εγγυημένων τιμών το εισόδημά τους θα παραμείνει σταθερό, 18% των ερωτηθέντων δεν απάντησαν στη συγκεκριμένη ερώτηση, ενώ μόλις το 3% θεωρεί ότι κάτι τέτοιο θα λειτουργήσει προς όφελός τους και το εισόδημά τους θα αυξηθεί.

Ερώτηση 41: Ποιες είναι οι ενέργειες σας προκειμένου να προστατέψετε το εισόδημα σας από παύση των εγγυημένων τιμών;

Για να μπορέσουν οι παραγωγοί να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους και να ανταποκριθούν στις αυξημένες απαιτήσεις της ανταγωνιστικής αγοράς απαραίτητη είναι η ενεργός και ουσιαστική συμμετοχή τους. Αυτό προϋποθέτει αντικειμενική και σφαιρική πληροφόρηση και γνώση, που θα τους δώσει τη δυνατότητα να ορίσουν προτεραιότητες, να αναπτύξουν σχέδια δράσης και να κάνουν τις σωστές και αποτελεσματικές επιλογές και χρήσεις της τεχνολογίας που χρειάζεται ο καθένας τους. Η πληροφόρηση, που θα τους δώσει αυτές τις δυνατότητες, σχετίζεται με την κατανόηση της πραγματικής κατάστασης της εκμετάλλευσής τους, με τον εντοπισμό και την ιεράρχηση των προβλημάτων που τους απασχολούν και με τις εναλλακτικές λύσεις που μπορούν να έχουν στη διάθεσή τους (Σιάρδος, 2004).

Γράφημα 34. Τρόποι αντιστάθμισης της μείωσης του αγροτικού εισοδήματος μετά την επερχόμενη μείωσή του από την παύση των εγγυημένων τιμών.

Κάτι τέτοιο όμως δεν διαφαίνεται από τα αποτελέσματα της έρευνας γιατί παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι παραγωγοί εξέφρασαν τη δυσαρέσκεια τους για

την παύση των εγγυημένων τιμών, αφού πίστευαν πως αυτό θα επιφέρει και μείωση του εισοδήματός τους, ταυτόχρονα δήλωναν σε πολύ υψηλό ποσοστό (64%) ότι δεν κάνουν κάποια ενέργεια προκειμένου να αντιστρέψουν την κατάσταση. Ανησυχητικό επίσης είναι το γεγονός ότι, τα ποσοστά όσων δήλωσαν ότι προσπαθούν να προστατέψουν το εισόδημά τους από τη διακοπή των εγγυημένων τιμών είναι εξαιρετικά χαμηλά, καθώς περίπου 9% δήλωσαν ότι κάνουν ήδη κάποιες διαρθρωτικές αλλαγές, 9% επίσης αξιοποιούν προγράμματα της ΕΕ, ενώ στο 11% κυμαίνονταν το ποσοστό όσων δήλωναν ότι προβαίνουν σε κάποιες ενέργειες χωρίς να διευκρινίζουν ποιες. Ακόμα πιο ανησυχητικό όμως από τα προηγούμενα είναι το ποσοστό (7%) όσων δήλωσαν ότι δεν θα μπορέσουν να αντεπεξέλθουν και θα αλλάξουν επάγγελμα.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

7.1 Συμπεράσματα

1. Οι μισοί περίπου παραγωγοί του Νομού Χανίων είναι κατά κύριο επάγγελμα αγρότες, εκ των οποίων το 1/3 έχει κάποια δευτερεύουσα απασχόληση, κυρίως λόγω του χαμηλού αγροτικού εισοδήματος.
2. Οι κυριότερες καλλιέργειες του νομού είναι η ελιά, τα εσπεριδοειδή και τα αμπέλια.
3. Η συντριπτική πλειοψηφία των παραγωγών δεν είναι ικανοποιημένοι από τις τιμές των προϊόντων τους και θα ήθελαν αύξηση τουλάχιστον κατά 30%.
4. Οι περισσότεροι παραγωγοί δήλωσαν ότι δεν θεωρούν αναγκαία την αλλαγή της υπάρχουσας καλλιέργειάς τους, παρά το ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από τις τιμές, γεγονός που δείχνει ξεκάθαρα την απροθυμία τους να δοκιμάσουν νέες, πιο ανταγωνιστικές και πιθανώς πιο προσοδοφόρες καλλιέργειες.
5. Τα 3/5 των παραγωγών ενώ θα μπορούσαν να παράγουν περισσότερο δεν το κάνουν καθώς το θεωρούν ασύμφορο.
6. Οι περισσότεροι παραγωγοί έχουν πλήρη άγνοια για βασικά θέματα που αφορούν την ΚΑΠ, όπως οι αναμορφώσεις της και τα αίτιά τους.
7. Οι μισοί περίπου παραγωγοί είναι επιφυλακτικοί για τις επιπτώσεις που θα έχει η ένταξη των νέων χωρών στην Αγροτική Πολιτική της ΕΕ.

8. Οι πιο πολλοί παραγωγοί εξέφρασαν καχυποψία και αρνητική στάση για τον ΠΟΕ και τις επιπτώσεις των κανόνων του στον αγροτικό τομέα.
9. Οι παραγωγοί σχεδόν στο σύνολό τους συμφώνησαν ότι ο Έλληνας αγρότης οφείλει να γίνει πιο ανταγωνιστικός στην παγκόσμια αγορά.
10. Η συντριπτική πλειοψηφία των παραγωγών (>90%) υποστήριξαν ότι οι αγρότες θα πρέπει να στηρίζονται από την ΕΕ και ότι το κράτος θα πρέπει να έχει ενεργό ρόλο στη στήριξη του αγροτικού εισοδήματος.
11. Οι περισσότεροι παραγωγοί που λάμβαναν εξισωτική αποζημίωση συμφωνούσαν και με την τήρηση των Κωδίκων Ορθής Γεωργικής Πρακτικής, αν και το ποσοστό όσων δήλωσαν άγνοια ήταν επίσης υψηλό.
12. Οι παραγωγοί είναι αρκετά ευαισθητοποιημένοι σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος και σε θέματα που αφορούν την ποιότητα των τροφίμων, αφού πάνω από 90% δήλωσαν ότι συμφωνούν με τη διασταυρούμενη/ πολλαπλή συμμόρφωση.
13. Η μικρή συμμετοχή των γεωργών σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα οφείλεται στην ελλιπή τους ενημέρωση, κυρίως από μη έγκυρες πηγές.
14. Δεν υπάρχουν οργανωμένες ενώσεις παραγωγών για την καλύτερη προώθηση των αγροτικών προϊόντων στην αγορά με αποτέλεσμα οι περισσότεροι παραγωγοί να εμπορεύονται τα προϊόντα τους μόνοι τους ή να τα δίνουν σε εμπόρους.
15. Οι περισσότεροι παραγωγοί δεν αυξάνουν την αξία των προϊόντων τους, καθώς ελάχιστοι είναι οι παραγωγοί που τυποποιούν ή μεταποιούν τα προϊόντά τους.
16. Διαφαίνεται μαρasmus του γεωργικού τομέα λόγω ενασχόλησης ηλικιωμένων και μικρής συμμετοχής των νέων.
17. Τα αγροτικά μηχανήματα έχουν αποκτήσει ενεργό ρόλο στην παραγωγική διαδικασία αφού οι περισσότεροι παραγωγοί δήλωσαν ότι είναι κάτοχοι αγροτικών μηχανημάτων.
18. Οι προτάσεις των αγροτών για τη βελτίωση της αγροτικής πολιτικής της ΕΕ συνοψίζονται στα εξής:
- Διεύρυνση των διαρθρωτικών προγραμμάτων
 - Ενίσχυση των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων
 - Αύξηση των τιμών παρέμβασης σε όλα τα αγροτικά προϊόντα
 - Απαγόρευση των εισαγωγών από τρίτες χώρες
19. Πολλά από αυτά που δήλωσαν οι παραγωγοί έρχονται σε πλήρη αντίθεση μεταξύ τους και πολλές φορές ήταν αλληλοαναιρούμενα, γεγονός που δείχνει ξεκάθαρα τη

άγνοια και τη σύγχυση που υπάρχει για βασικά θέματα που άπτονται άμεσα των επαγγελματικών τους συμφερόντων.

7.2 Προτάσεις

Με βάση τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας προτείνονται τα εξής:

- Κίνητρα για τη δημιουργία τυποποιητικών και μεταποιητικών μονάδων, με έμφαση σε προϊόντα ανώτερης ποιότητας, Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΓΕ), Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ).
- Δημιουργία συνεταιριστικών οργανώσεων για την καλύτερη διακίνηση και εμπορία των αγροτικών προϊόντων με στόχο οι παραγωγοί να αποκομίζουν τα μέγιστα οφέλη από την πώληση των προϊόντων τους ώστε να μην πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης των μεσαζόντων.
- Κίνητρα για τους νέους αγρότες ώστε να παραμείνουν στον τόπο καταγωγής τους και να αποφευχθεί η ερημοποίηση της υπαίθρου παρέχοντάς τους το βασικότερο εφόδιο που είναι η εκπαίδευση και η κατάρτισή τους.
- Δημιουργία εξειδικευμένων κέντρων ενημέρωσης, κοντά στα χωριά, με στόχο μια οργανωμένη προσπάθεια επιμόρφωσης και ενημέρωσης των αγροτών τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο για ένα εύρος θεμάτων που τους αφορούν, όπως βελτίωση της καλλιέργειάς τους, νέες τεχνικές, νέες καλλιέργειες, θέματα σχετικά με την ΚΑΠ, Ευρωπαϊκά Προγράμματα και πιθανές υποχρεώσεις τους.
- Προώθηση της βιολογικής γεωργίας δεδομένου ότι τα προϊόντα της τυγχάνουν υψηλής εκτίμησης από τους καταναλωτές και η χαμηλή στρεμματική απόδοση αντισταθμίζεται από τις πολύ καλές τιμές που απολαμβάνουν. Επίσης εξασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος, την καλή υγεία των παραγωγών και των καταναλωτών, καθώς χρησιμοποιούνται ελάχιστα ή καθόλου χημικά.
- Έρευνα από συγκεκριμένους κρατικούς φορείς για τις ανάγκες της αγοράς σε διεθνές επίπεδο και οργάνωση της παραγωγής προς αυτή την κατεύθυνση.
- Σύνδεση των πανεπιστημιακών και των ερευνητικών ιδρυμάτων με την παραγωγική διαδικασία για την προώθηση καινοτόμων τεχνικών και

σύγχρονης τεχνολογίας, προσαρμοσμένων στις απαιτήσεις της ελληνικής γεωργίας.

- Οικονομική στήριξη σε παραγωγούς που επιθυμούν σε συνεργασία με ερευνητικά ιδρύματα να δοκιμάσουν νέες και πειραματικές καλλιέργειες ή τεχνικές ως κίνητρο για την εφαρμογή τους.
- Βελτίωση των δικτύων εμπορίας αγροτικών προϊόντων, καθώς λόγω της γεωγραφικής θέσης της χώρας, αλλά και λόγω της ιδιαιτερότητας πολλών προϊόντων (υψηλή ευπάθεια και μικρή περίοδος διατήρησης), δυσχεραίνεται η εξαγωγή σε χώρες τις Βόρειας Ευρώπης που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη ζήτηση, τουλάχιστον σε νωπά φρούτα και λαχανικά.
- Συνεργασία ελληνικών φορέων με μεγάλες αλυσίδες supermarkets στη χώρα προορισμού των εξαγωγών, καθότι συμβαίνει πολύ συχνά τα ελληνικά προϊόντα να χάνουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα όταν μετακινούνται μέσω ενδιάμεσων σταθμών, λόγω αύξησης της τιμής τους.

8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βερεσόγλου Δ. 2002. Οικολογία. Εκδόσεις Έλλα.
- Δαμιανός Δ., Παπαγεωργίου Κ., Σπαθής. 2006. Η Ελληνική Αγροτική Οικονομία στο Παγκόσμιο Πλαίσιο. Εκδόσεις Σταμούλης.
- Δαουτόπουλος Γ., Καζακόπουλος Α., Κούση Μ. 2002 (2^η έκδοση). Αγροτική Κοινωνιολογία. Εκδόσεις ΖΥΓΟΣ. Θεσσαλονίκη.
- Εταιρεία Αγροτικής Οικονομίας, 2002. Αναζητώντας το Αύριο της Ελληνικής Γεωργίας. Εκδόσεις Σταμούλης.
- European Commission (1997), Agenda 2000: For a Stronger and Wider Union, Strasbourg 15 July 1997, DOC/97/6.
- Hill.B.E. and Ingersent.K.A. 1982 (2nd edition). An Economic Analysis of Agriculture. Heinemann Educational Books. London.
- Καζακόπουλος Α. 2005. Γήρανση Αγροτικού Πληθυσμού και Προσέλκυση Νέων Αγροτών.
- Λιοδάκης Γ. 2002. Ο Αγροτικός Τομέας της Κρήτης: Προβλήματα και Προοπτικές. Πολυτεχνείο Κρήτης, Τεχνικό Τμήμα. Χανιά.
- Μάνος Β. 1997. Γεωργική Οικονομική Στατιστική. Εκδόσεις ΖΗΤΗ. Θεσσαλονίκη.
- Pagano M. and Gauvreau K. (Μετάφραση-Επιμέλεια: Δαφνή Ουρανία). 2000. Αρχές Βιοστατιστικής. Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ. Εκδοτικός όμιλος ΙΩΝ.
- Παπαναγιώτου Ε. 2002. Οικονομική Παραγωγής Γεωργικών Προϊόντων. Εκδόσεις Γράφημα.
- Πολύμερος Κ. 2001. Γεωργική Ανάπτυξη. Πανεπιστημιακές εκδόσεις, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Σέμος Α. 2002. Τα Προβλήματα της Ελληνικής Γεωργίας και τα Δίκαια των Αγροτών. Γεωργία – Κτηνοτροφία, τεύχος 2, σελίδες 22-27.
- Σέμος Α. 2004. Μεταποίηση Αγροτικών Προϊόντων. Εκδόσεις ΖΗΤΗ. Θεσσαλονίκη.
- Σιάρδος Γ., Κουτσούρης Α. 2004 (2^η έκδοση). Αειφορική Γεωργία και Ανάπτυξη. Εκδόσεις ΖΥΓΟΣ. Θεσσαλονίκη.
- Τζώρτζιος Στ. 1998-99. Εισαγωγή στη Γεωργική Στατιστική. Πανεπιστημιακές εκδόσεις, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Τσαούλης Θ. 2005. Οι Προοπτικές Ανάπτυξης της Περιφέρειας της Κρήτης. ΚΕΤΑ-ΝΕΑ, τεύχος 6, σελίδες 4-5.

Υπουργείο Γεωργίας. Επιμέλεια: Μπαλτάς Ν. 2001. Αναπτυξιακή Στρατηγική και Επενδύσεις στη Μεταποίηση και Εμπορία Αγροτικών Προϊόντων. Πανεπιστημιακές εκδόσεις. Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Διαδυκτιακοί τόποι:

<http1://www.hri.org/news/greek/eragr/2006/06-10-24.eragr.html#24>
[http2://www.medlook.net/article.asp?item_id=494 - 35k -](http2://www.medlook.net/article.asp?item_id=494-35k-)
http3://www.europarl.europa.eu/factsheets/4_1_2_el.htm
<http4://www.hnms.gr/hnms/greek/climatology/climatology.html>
<http5://www.livepedia.gr>
<http6://www.info-peta.gr/pdfs/ESSAA.pdf>
<http7://www.phys.uoa.gr/~nektar/science/geography/encyclopaedia.htm>
http8://www.agrotikianaptixi.gr/data/documents/21_ODHGOS_450.doc
<http9://www.oikologos.gr/News2007/0390.html>
[http10://www.syn-europe.gr/fullarticle.php?id=1049 - 32k](http10://www.syn-europe.gr/fullarticle.php?id=1049-32k)
[http11://www.agronews.gr/boxes/static/EEkluukZpZXcHMqqhm.php - 73k](http11://www.agronews.gr/boxes/static/EEkluukZpZXcHMqqhm.php-73k)
http12://www.kepka.org/Grk/info/Inveroment/inv006_002.htm
[http13://www.loverdos.gr/article_detail.php?cat=32&art=1627.](http13://www.loverdos.gr/article_detail.php?cat=32&art=1627)
http14://www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task
http15://www.itia.ntua.gr/courses/wrm/student_assignments/GEORGIA.ppt
http16://www.infosoc.gr/.../3620/Περιβαλλοντικός_Προέλεγγος.doc
http17://www.gklavakis.gr/article.php?article_id=314&subcat_id=18
http18://www.enet.gr/online/online_text/c=112,id=81929956
<http19://www.economics.gr/articleData/Ta/2007/Xristodoulakis.htm>
http20://europa.eu/abc/index_el.htm
http21://ec.europa.eu/agriculture/agrista/2006/table_en/311s1.pdf
http22://www.papaki.panteion.gr/teuxos13/ell_proedria.htm
<http23://www.de.aueb.gr/uploadfiles/NewArgPol.doc>
http24://ec.europa.eu/publications/archives/booklets/move/13/txt_el.html
http25://www.eur-lex.europa.eu/budget/data/AP2006_VOL4/GR/nmc-titleN123A5/index.html
<http26://www.ekem.gr/archives/000459.html>

<http27://metarithmisi.gr/el/default.asp>
<http28://www.geocities.com/roulalytra/agrosime.htm>
<http29://www.euro2day.gr/articles/103012/>
<http30://www.in.gr/Reviews/article.asp?lngReviewID=993&lngChapterID=47282&lngItemID=1654>
<http31://www.anthropos.gr/spots/tourism/agro.asp>
<http32://www.chaniacrete.gr/gr/>
http33://www.ecocrete.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=2619
<http34://www.europarl.europa.eu/highlights/el/901.html>
http35://www.europa.eu/pol/printall_el.htm
http36://ec.europa.eu/agriculture/markets/sfp/index_el.htm
http37://ec.europa.eu/agriculture/stateaid/index_el.htm
<http38://europa.eu/scadplus/leg/el/lvb/l11047.htm>
<http39://www.infosociety.gr/infosoc/el-GR/services/leksiko/662.htm>
http40://www.euro-info.gr/showProductsbyId.asp?Product_id=31575
http41://www.kepka.org/Grk/Info/Consumers/con001_008.html
http42://www.agrotypos.gr/news/news_Show.asp?AA=10443
<http43://www.livepedia.gr/index.php>
<http44://www.draseis-gynaikes.gr/internet/ecPage.asp?id=1296&nt=125>
<http45://www.oadyk.gr/>
<http46://www.ilo.org/images/empent/static/coop/pdf/greek.pdf>

Άλλες πηγές:

Διεύθυνση Γεωργίας Νομαρχίας Χανίων.
Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία της Ελλάδος.
Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.
Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

